

DE WIELEWAAL

maandblad
jaargang 48
februari 1982

DE WIELEWAAL

maandblad voor vogel- en natuurstudie

uitgegeven met ondersteuning van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur.

Vroegere hoofdredacteurs: E.H. Fr. SEGERS: jaargang 1 tot en met 23

Dr. Fr. GROOTAERS: jaargang 24 tot en met 46

Redactie

Dr. H. MEEUS, hoofdredacteur, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout (014/41 57 58)

P. HERROELEN, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek (02/751 85 76)

J. VAN DEN STEEN, Metdepenningenstraat 1A, 9000 Gent (091/24 04 21)

Dr. P. VAN SANDEN, Parklaan 14, 9000 Gent (091/21 44 70)

Redactieraad

H. FRANCKX, Dr. Fr. GROOTAERS, J. BLOEMEN, A. DE JONGHE, J. KIEBOOMS, R. WILLOCKX, Prof. Dr. U. LIBBRECHT, G. LUYTS, Prof. Dr. A. DHONDT, P. VAN DEN BREMT, M. BECUWE, Dr. R. EYCKERMAN, J. VAN WINKEL, H. VOET, Dr. M. LOUETTE, Ir. G. BULTEEL, J. GABRIELS, Dr. J. VAN GOMPEL, Dr. J. PAULUSSEN.

Vereniging voor Vogel- en Natuurstudie DE WIELEWAAL

De vereniging heeft tot doel: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels te bevorderen door alle middelen, o.m. door het oprichten van plaatselijke afdelingen, het houden van studiedagen, het uitgeven van een tijdschrift, het verspreiden van vogelboeken en natuurboeken, het oprichten van natuurreservaten. De vereniging werd in 1933 opgericht door E.H. Fr. Segers.

Samenstelling van het Bestuur

RAAD VAN BEHEER

Dagelijks Bestuur

H. FRANCKX, voorzitter, Vredelaan 29, 2500 Lier (031/80 47 32)

P. HERROELEN, ondervoorzitter en afgevaardigde Brabant, Van Asschestraat 33, 1910 Melsbroek (02/751 85 76)

F. VAN DEN BROECK, secretaris, De Wilgen 41, 2060 Merksem (031/45 02 52)

E. MEYERS, penningmeester, Prof. Devochtstraat 39/4, 2300 Turnhout (014/41 00 69)

Leden

G. LACRES, Bekelstraat 62, 2700 Sint-Niklaas

W. ROGGEMAN, Parklaan 139 bus 8, 9300 Aalst

J. VAN DEN STEEN, afgevaardigde Oost-Vlaanderen, Metdepenningenstraat 1A, 9000 Gent.

W. VAN SPAENDONK, afgevaardigde Antwerpen, Zevenbergen 50, 2500 Lier

R. DEBRUYNE, afgevaardigde West-Vlaanderen, Iepersteenweg 60, 8178 Woumen

E. WELLENS, afgevaardigde Limburg, Statiestraat 89, 3900 Lommel

Afgevaardigden Wielewaaljongeren

C. VAN LIERDE, Oude Grensstraat 2 B4, 1850 Grimbergen

J. ROYEAERD, St. Hubertstraat 277, 9800 Deinze

P. DELVAUX, Gierlesteenweg 351, 2300 Turnhout

TECHNISCH ADVISEUR VAN DE NATUURRESERVATEN

Ir. S. TYS, Beekstraat 16, 2800 Mechelen (015/41 12 78)

LIDMAATSCHAP EN ABONNEMENTEN

België: 400 F. Andere landen: 500 F. Bijlid (zonder abonnement): 50 F.

Administratie: De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout. Giro: 000-0319785-73. Tel.: 014/41 22 52.

Eenden in het Blankaartbekken. Overzicht van de watervogeltellingen tijdens de laatste vier winters (1977-1981)

door Konjev Desender*

Inleiding.

In de loop van oktober 1977 gingen we van start met bijna wekelijkse watervogeltellingen in het Blankaartgebied (West-Vlaanderen).

Dit gebeurde in het Blankaartreservaat (80 ha), het nabijgelegen waterspaarbekken (60 ha) en, tijdens hoge waterstanden, ook regelmatig in de Broeken van Merkem, Reninge en Noordschote, die wellicht fungeren als de voornaamste voedselgebieden (Desender, 1978, 1980).

In een vorige bijdrage (Desender, 1980) werd reeds gewezen op de grote aantallen eenden, vooral zwemeenden (Smient, Wintertaling, Slob-eend en Wilde Eend) die regelmatig vastgesteld werden waarbij niet zelden de 1% norm (Anonymus, 1976; Atkinson-Willes, 1976) overschreden werd. De hier vermelde 1% normen zijn de meest recente waarden, zoals opgegeven door het I.W.R.B.

Voor details betreffende terreinkeuze en dag-indeling van deze soorten verwijzen we verder naar Desender *et al.* (in voorbereiding).

Dit artikel geeft een overzicht van de gegevens over eenden, verzameld tijdens de landelijke en internationale watervogeltellingen (weekends het dichtst bij het maandmiddelen).

Voor de meest algemene soorten (in totaal 10) volgt een korte bespreking.

Resultaten.

In Tabel 1 zijn alle gegevens van de maandelijkse tellingen in ons studiegebied samengebracht voor de belangrijkste tien soorten. Uiteraard worden van sommige vaak hogere aantallen waargenomen tussen de teldata, zodat deze tabel slechts een eerste idee geeft betreffende de betekenis van het Blankaartbekken voor overwinterende en doortrekkende eenden.

Figuren 1 tot en met 10 geven daarom **alle** waarnemingen in histogram weer, eveneens voor deze 10 soorten.

In dalende volgorde van belangrijkheid zijn dit: Smient, Wilde Eend, Wintertaling, Tafeleend, Slob-eend, Kuifeend, Pijlstaart, Krakeend, Bril-duiker en Grote Zaagbek.

Daarnaast worden sporadisch nog andere eendensoorten waargenomen, meestal echter in zeer lage aantallen. Deze zijn samengebracht in Tabel 2 (maxima per winter).

De zwemeenden worden vooral op de Blankaart

zelf waargenomen (gemiddelde diepte ± 1 meter), terwijl op het Spaarbekken (diepte variërend tussen 2 en 5 meter) uiteraard de meeste duikeenden geteld worden, met daarnaast soms grote aantallen Smienten en Slob-eenden.

Uit deze grafieken en Tabel 1 is het volgende af te leiden wat de zwemeenden betreft:

- 1) Opvallend zijn eerst en vooral de waarnemingen tijdens de tweede winter (strengere winter van 1978/1979), bij velen wellicht nog vers in het geheugen, vooral door de ganzeninvasie die ons land toen kende.

De meeste soorten eenden werden toen echter in abnormaal lage aantallen waargenomen. Uitzondering hierop vormen vooral Smienten (Fig. 1, net na de koudegolf) en Grote Zaagbekken (Fig. 9). Tijdens de koudegolf waren zowel het reservaat als het Spaarbekken vrijwel volledig verlaten.

- 2) Smienten (Fig. 1) vertonen een duidelijk overwinteringspatroon: de eerste exemplaren worden reeds in de loop van september-oktober waargenomen; het aantal neemt vooral toe tijdens november en begin december.

Tijdens periodes van aanhoudende vorst (bv. februari 1978, december-januari 1979) dalen de aantallen gevoelig, maar net na dergelijke koude-periodes worden meestal de hoogste waarden genoteerd (zie ook Rol en Hoekman, 1973).

In de loop van maart en april trekken de Smienten terug weg. Duidelijk is voor deze soort een stijgende trend waar te nemen in de loop van deze vier winters, waarbij het laatste seizoen (1980/1981) tot bijna 14.000 exemplaren maximaal werden waargenomen (1% norm = 5000).

- 3) Wintertalingen (Fig. 2) zijn meestal gedurende een veel kortere periode in grote aantallen aanwezig. Deze periodes vallen samen met inundaties in de IJzerbroeken. Wintertalingen zoeken immers vooral daar hun voedsel in ondiepe plassen en overstromde graslanden. Hierdoor kunnen zelfs binnen korte periodes grote aantalschommelingen optreden. Pieken treden vooral op tijdens inundaties in de periode half december- half februari.

* Aspirant bij het Belgisch Nationaal Fonds voor Wetenschappelijk onderzoek.

	SMIENT	WILDE EEND	WINTERTALING	SLOBEEND	KRAKEEND	PIJLSTAART	TAFELEEND	KUIFEEND	BRILDUIKER	GROTE ZAAGBEK
22 OKT. '77	0	1502	150	90	7	0	133	64	0	0
12 NOV.	8	1175	61	78	2	0	254	43	0	0
17 DEC.	1742	2058	359	214	20	11	639	105	5	14
14 JAN. '78	2104	1526	675	312	10	3	537	75	6	17
11 FEB.	1072	2184	1350	140	36	2	360	141	7	8
18 MAR.	1504	85	126	150	44	2	186	113	6	3
15 APR.	499	32	28	28	0	0	39	104	8	0
21 OKT. '78	4	835	1	155	9	0	87	25	0	0
18 NOV.	104	1142	132	144	9	0	100	36	1	0
16 DEC.	1850	3700	250	264	6	0	130	50	1	0
13 JAN. '79	191	408	5	0	0	0	0	4	0	0
17 FEB.	751	94	0	4	1	0	194	43	10	36
17 MAR.	480	54	100	126	3	11	9	7	1	4
15 APR.	86	57	20	104	8	0	10	41	2	0
17 NOV. '79	77	2038	130	230	4	2	592	62	16	0
15 DEC.	1140	2900	560	495	0	0	680	47	7	0
12 JAN. '80	5470	5100	1455	218	27	25	220	128	10	0
16 FEB.	9745	358	2160	430	20	72	478	80	8	1
15 MAR.	1480	65	10	8	0	0	69	56	13	0
13 APR.	567	3	18	44	0	0	1	43	0	0
12 OKT. '80	6	2390	0	157	0	0	82	21	0	0
16 NOV.	517	2845	220	39	0	0	169	40	0	1
13 DEC.	4630	4730	580	22	0	0	315	37	0	5
17 JAN. '81	3580	2960	450	20	0	0	460	29	0	0
16 FEB.	9310	2750	1000	113	0	10	100	120	2	3
15 MAR.	2725	83	80	66	16	11	109	50	16	0
11 APR.	1888	128	200	181	6	7	12	80	5	0

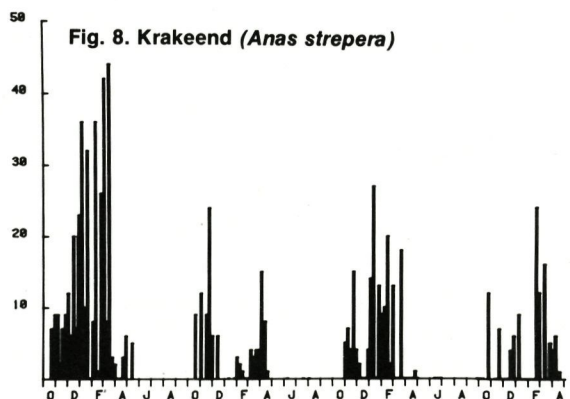
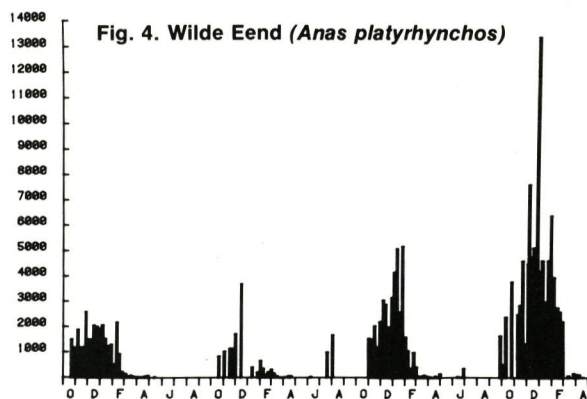
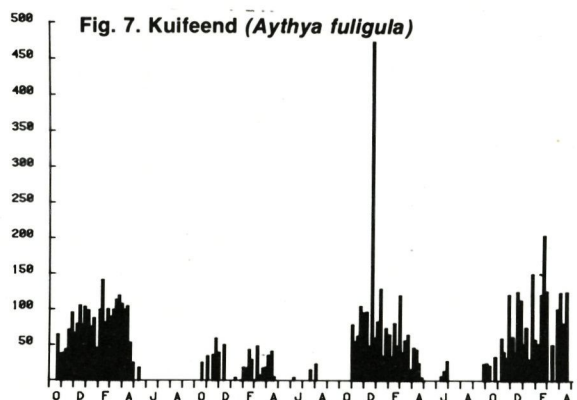
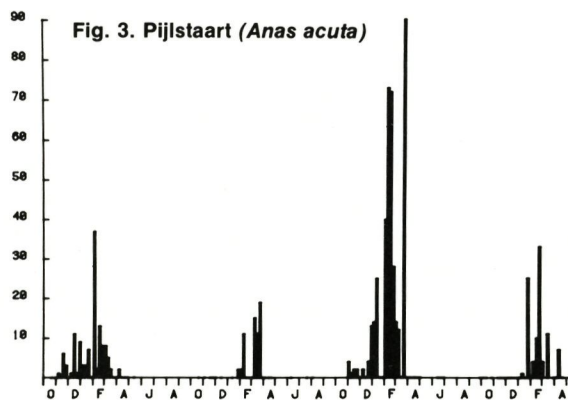
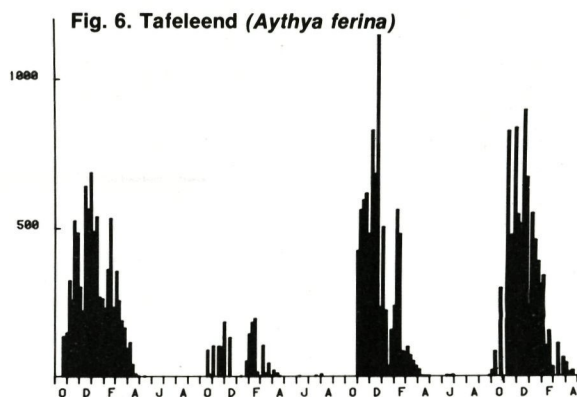
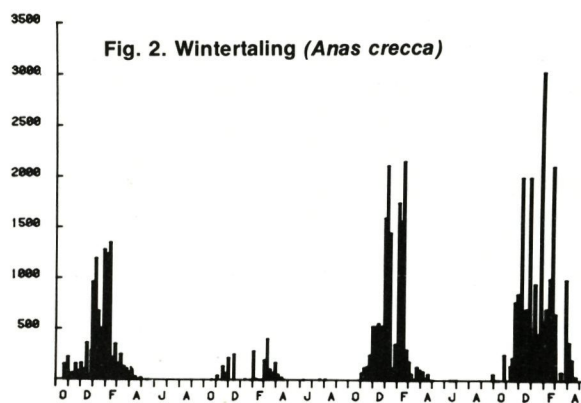
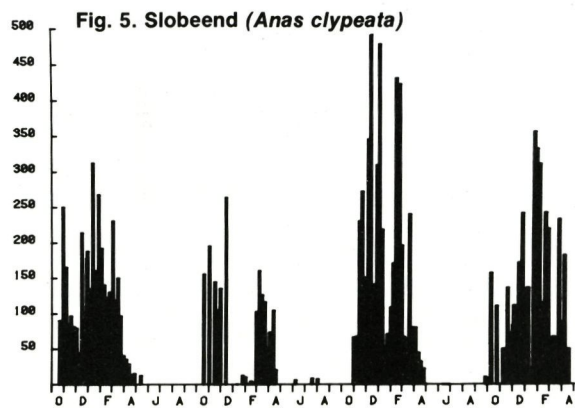
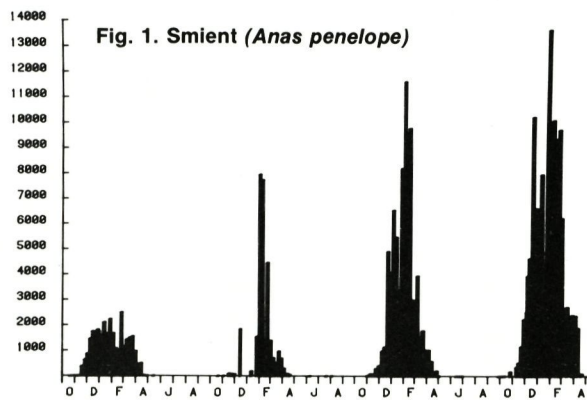
Tabel 1. Resultaten van de maandelijkse watervogeltellingen voor het Blankaartbekken (winterhalfjaren 1977/1978 tot en met 1980/1981) (10 talrijkste eendensoorten).

Table 1. Montly counts of the most numerous Anatidae in the Blankaart-area (winters 1977/1978 - 1980/1981).

	1977/1978	1978/1979	1979/1980	1980/1981
Zomertaling	4	3	—	10
Krooneend	1	—	—	1
Bergeend	4	21	8	22
Zwarte Zeeëend	—	—	12	—
IJseend	—	—	2	1
Toppereend	1	—	2	2
Eidereend	—	—	—	1
Middelste Zaagbek	1	—	4	—
Nonnetje	10	2	1	1

Tabel 2. Blankaartbekken - Maximaal aantal waargenomen exemplaren van minder algemene eendensoorten (winters 1977/1978 - 1980/1981).

Table 2. Maximal numbers of less frequent Anatidae in the Blankaart-area (winters 1977/1978 - 1980/1981; from weekly counts).

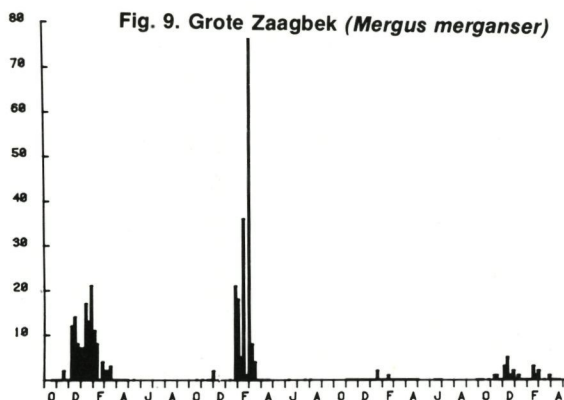

Fig. 1 - 10. Aantalsfluctuaties van de meest abundante eendensoorten in het Blankaartbekken (winters 1977/1978 - 1980/1981).

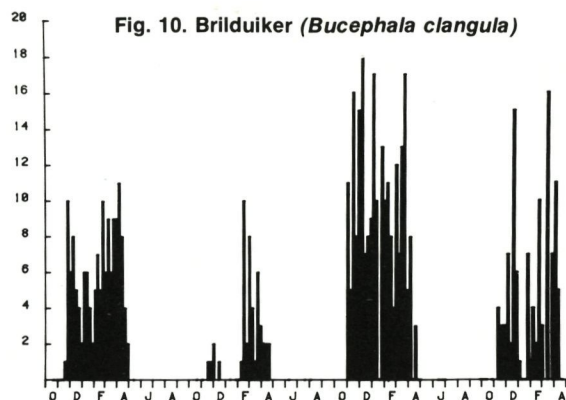

Fig. 1 - 10. Number fluctuations of the most abundant Anatidae in the Blankaart-area (winters 1977/1978 - 1980/1981, resulting from weekly counts).

- Wintertalingen worden eveneens de laatste winters in groter aantal waargenomen (tot ruim 3000 tijdens 1980/1981; 1% norm = 2000).
- 4) Pijlstaarten (Fig. 3) vertonen ongeveer hetzelfde patroon. Ze zijn echter minder talrijk (maximum 90) en bereiken de grootste aantallen tijdens februari-maart.
 - 5) Slobeenden (Fig. 5) zijn vooral talrijk tijdens de trekperiodes, voornamelijk het vroege voorjaar (bijna 500 in 1979/1980; 1% norm = 200). Tijdens de winter noteren we bij vorst piekwaarden, terwijl bij aanhoudend vriesweer een snelle afname van de aantallen optreedt.
 - 6) De Wilde Eend (Fig. 4) vertoont een enigszins ander aantalspatroon. Tijdens de oktober-tellingen zijn reeds enkele duizenden aanwezig. De piekwaarden treden meestal op tijdens de mid-wintertellingen (december-januari) (maximaal ruim 13.000 exemplaren in 1980/1981; 1% norm = 10.000). Daarna treedt een sterke daling op in de loop van februari-maart. Dit is in verband te brengen met de biologie van de Wilde Eend: onder de zwemeenden is dit immers de soort die het vroegst terugtrekt naar haar broedgebieden (Bauer en Glutz von Blotzheim, 1969). Bijna alle Wilde Eenden zijn in december-januari reeds gekoppeld, wat gemakkelijk waar te nemen is tijdens vluchten van en naar hun voedselgebieden. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Smienten, die meer in groepjes wegvliegen (Desender, 1978).
 - 7) Krakeenden (Fig. 8) worden slechts in zeer lage aantallen waargenomen. Het patroon van voorkomen is mede hierdoor eerder onduidelijk. Dit is wellicht in verband te brengen met het feit dat bij slechtere weersomstandig-

heden (regen, mist en sterke wind) Krakeenden over het hoofd gezien worden. Zeer waarschijnlijk zoeken bovendien een aantal exemplaren de rust van de eendekooien op (in het Blankaartreservaat of in Merkem). Over deze eendekooien bezitten we bijna geen tellingen; deze zijn moeilijk te verrichten in verband met toegankelijkheid en grote verstoringkans. Hierdoor kunnen ook voor andere soorten onze tellingen soms onderschattingen zijn, vooral bij voornoemde slechte weersomstandigheden. Op dergelijke teldagen zoeken immers vele eenden ook beschutting in de gordel met oevervegetatie.

Wat de duikeenden betreft, zijn vooral Tafeleend (Fig. 6) en Kuifeend (Fig. 7) het meest talrijk. De maxima schommelen respectievelijk rond 800 en 150 exemplaren met uitschieters tot respectievelijk 1180 en 490 exemplaren. Voor deze soorten is de 1% norm dus verre van bereikt (het betreft respectievelijk 2500 en 5000 exemplaren). Uit de grafieken blijkt ook hier weer dat de winter 1978/1979 gekenmerkt is door uitzonderlijk lage aantallen, met bijna volledige afwezigheid tijdens de koudégolf.

De Brilduiker (Fig. 10) is vrijwel steeds aanwezig met 5 tot 15 exemplaren en dit gedurende de gehele winterperiode.

Grote Zaagbekken zijn meestal beperkt tot de koudste maanden (Fig. 9) en vertonen als maximum 77 exemplaren.

De overige soorten (Tabel 2) verschijnen eerder sporadisch en steeds in kleine groepjes of als enkelingen.

Samenvatting.

Dit artikel geeft een overzicht van de gegevens over eenden verzameld tijdens bijna wekelijkse watervogeltellingen in het Blankaartgebied (voor-

al in het Blankaartreservaat en op het Spaarbekken).

Voor vier opeenvolgende winters (1977/1978 tot en met 1980/1981) wordt het verloop van alle talrijke soorten in grafiek weergegeven. In dalende volgorde van belangrijkheid zijn dit: Smient, Wilde Eend, Wintertaling, Tafeleend, Slobeend, Kuifeend, Pijlstaart, Krakeend, Brilduiker en Grote Zaagbek.

Enkele soorten overschrijden regelmatig de 1% norm: Smient (max. 14.000), Wilde Eend (max. 13.000), Wintertaling (max. 3000) en Slobeend (max. 500), wat het internationaal belang van het Blankaartbekken voor eenden aantoont.

Voor al in de laatste jaren schijnt de betekenis van het gebied nog toe te nemen.

Bibliografie

Anonymus. 1976. Recommendations for criteria to be used in identifying Wetlands of International Importance. *Proc. Intern. Conf. on Conserv. of Wetlands and Waterfowl*; Heiligenhafen (FRG) Dec. 1974: Annex II: 470-471.

Atkinson-Willes, G.L., 1976. The numerical distribution of ducks, swans and coots as a guide in assessing the importance of wetlands in midwinter. *Proc. Intern. Conf. on Conserv. of Wetlands and Waterfowl*; Heiligenhafen (FRG) Dec. 1974: 199-255.

Bauer, K.M. en U.N. Glutz von Blotzheim, 1969. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*, Band 3. Frankfurt am Main, Akademische Verlagsgesellschaft.

Desender, K., 1978. *Inventarisatie en Oecologie van Fauna-elementen in het Natuurreservaat „De Blankaart”* (Prov. West-Vlaanderen). Licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent.

Desender, K., 1980. Watervogels in het Blankaartbekken tijdens het winterhalfjaar. *Bulletin B.N.V.R.* 27: 54-57.

Rol, W. en J.M. Hoekman, 1973. *Alkmaardermeerboek III* 1973. *Aythya* 12.

Summary

This paper summarises some results from weekly waterfowl counts during four successive winters (1977/1978 - 1980/1981).

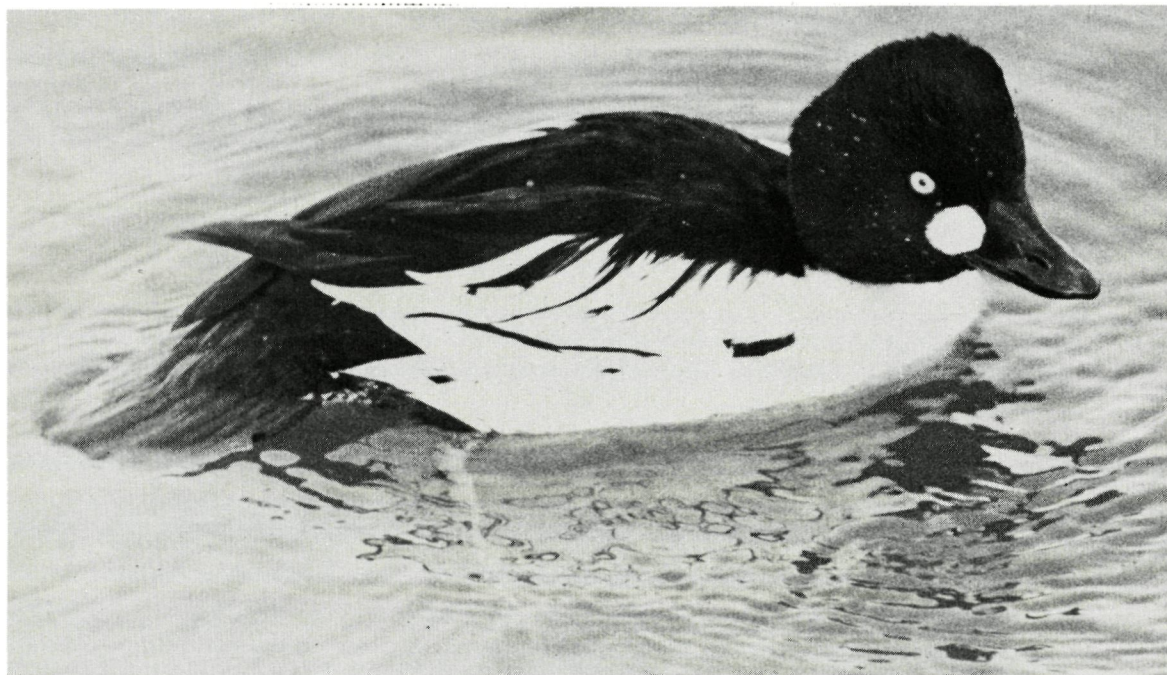
The study area includes the Blankaart nature reserve (80 ha lake and marsh), an adjacent water-reservoir (60 ha) and the surrounding „Broeken”, wet grasslands along the IJzer-river.

Monthly counts, including international count data, are given in Table 1 for the most abundant duck species. Weekly counts are worked out graphically to show annual fluctuations. It is clear that during the hard winter 1978/1979 most birds left the area. Some species, such as Wigeon, Mallard, Teal and Shoveler, regularly occur in concentrations surpassing the 1% level of NW European populations.

This international and national importance of the Blankaart-area for wintering Anatidae seems to increase during recent years.

K. Desender, *Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud* (dir. Prof. dr. J. Hublé), K.L. Ledeganckstraat, 35, B-9000 Gent.

ontvangen op 15 augustus 1981.

Brilduiker (*Bucephala clangula*)

Foto: P. Munsterman

De ornitholoog

voor Paul Houwen

Hij verzamelt schorren en vennen
want hij beseft de moederroep van de verlegen broedvogels
hij is geduldig als het regenwater
hij plant een alfabet van bladgroen voor de kuchende straat
hij heeft wolken en meeuwen gespannen
tot ver over de voegen en vlaggen van zijn stad
zelden vertelt de roerdomp zijn nest aan de mens
maar hij die het meihuis bewoont
dat van aarde en wolken is
herkent de onaangeraakte vogels
hij meet met maten stilte
de geluiden van de zonsopgang
over het reservaat van zijn hand.

Fernand Florizoone

uit: Lezen in de appelboom 1976

Opmerkingen bij een waarneming van de Alpenkauw (*Pyrrhocorax graculus*) in België

door Fernand Smets en Dirk Draulans

Op 13 maart 1981 rond 17.30 u. bemerkte Linda Smets bij de Hanenberg te Retie (provincie Antwerpen) een zwarte vogel met een gele snavel, die zich in een weide tussen een twintigtal Kauwen (*Corvus monedula*) bevond. Zij bracht F. Smets van deze waarneming op de hoogte, en deze besloot de volgende dag de vogel te gaan zoeken. Op 14 maart doorkruiste F. Smets vanaf 7 uur heel de omgeving van de Hanenberg en het Reties Goor op zoek naar de bewuste vogel. Rond 12 uur ontdekte hij deze op een weiland, in vogelvlucht ongeveer 2 km zuidoost van de eerste observatiepost. De vogel bevond zich solitair in het gras en zette zich na een tijdje op een weipaal. Vanop 40 m kon het exemplaar nauwkeurig bekeken worden met een verrekijker (Ifoco, 7x50). De heldergele bek, het zwarte verenkleed en de rode poten pleitten voor een Alpenkauw (*Pyrrhocorax graculus*). De vogel gedroeg zich ook als een Kauw. Na een kwartiertje vloog hij op en verdween in noordwestelijke richting. 's Avonds werd er opnieuw naar de vogel gezocht, maar deze werd niet meer opgemerkt. Ook op 15 maart werd gedurende de hele voormiddag in de omgeving gezocht, maar de Alpenkauw werd niet gevonden. Ondertussen was het nieuws bekend geraakt en op 16 maart werd er door L. van Gils, V. van Gorp en D. Draulans de gehele namiddag in de omgeving naar de vogel gezocht, maar slechts om 17 uur werd de Alpenkauw door deze laatste terug ontdekt, op ongeveer dezelfde plaats als de eerste waarneming. De vogel vertoefde in het gezelschap van dertig Kauwen en vier Roeken (*Corvus frugilegus*) en gedroeg zich eerder onrustig. In de buurt bleek zich trouwens een kleine slaapplek van Kauwen te bevinden. Met behulp van een telescoop (Kowa, 25x60) konden vanop 40 m enkele aantekeningen gemaakt worden. De vogel was ongeveer even groot als de Kauwen, maar duidelijk kleiner dan de Roeken. De snavel was geel (niet oranje-geel) en slechts zeer licht naar beneden gebogen. De lengte van de snavel was heel wat geringer dan de lengte van de kop van de vogel. Verdere duidelijke kenmerken konden niet genoteerd worden. De poten waren niet zichtbaar, daar de vogel zich in tamelijk lang gras bevond. Na enkele minuten vloog hij samen met de Kauwen op en verdween in zuidoostelijke richting. Er werd geen roep gehoord. Niettegenstaande er de volgende dagen nog door meerdere personen intensief naar de vogel gezocht werd, werd deze niet meer terug gezien.

De genoteerde kenmerken wijzen er op dat het

een volwassen Alpenkauw betrof. Deze soort zou eventueel kunnen verward worden met een jonge Alpenkraai (*Pyrrhocorax pyrrhocorax*), die ook een geelachtige bek heeft, doch met een duidelijk andere vorm van de snavel.

Discussie

Onze waarneming is niet de eerste gepubliceerde waarneming van de Alpenkauw in België. Op 13 december 1956 werd een vogel waargenomen te Boechout tussen een twintigtal Roeken (*Wielewaal* 23: 86). Deze waarneming is echter niet gedocumenteerd. Van 8 tot 14 januari 1963 werd een juveniele Alpenkauw opgemerkt te Zele tussen Kraaien (*Corvus corone*), Kauwen en Roeken, nabij een slachterij, waar de vogels kwamen voedsel zoeken (Roels en De Raedt, 1964). Op 17 januari werd mogelijk dezelfde vogel gezien te Heverlee (*Gerfaut-Giervalk* 56: 76). Het exemplaar te Zele werd vrij nauwkeurig beschreven (Roels en De Raedt, *l.c.*), maar werd toch niet opgenomen in de Belgische Avifauna, evenmin als de andere geciteerde waarnemingen (Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967). Deze waarnemingen werden echter wel besproken door Lippens en Wille (1972). Zij argumenteren dat het hier mogelijk wilde vogels betrof, gezien de zeer strenge koudegolf, die er in beide periodes in Europa heerste, wat een eventuele uitwijking naar West-Europa zou kunnen verklaren.

De Alpenkauw staat echter algemeen bekend als een uitgesproken standvogel. In de winter maken de vogels dagelijks verplaatsingen vanuit de bergen naar lager gelegen gronden (Voisin, 1963). Vogels uit de Apennijnen dalen nooit zeer

Alpenkauw (*Pyrrhocorax graculus*), Zwitserland.

Foto: R. de Prins

ver (Lovari, 1976), maar vogels uit de Alpen kunnen soms tot op 20 km van hun normale verblijfplaats gaan voedsel zoeken (Strahm, 1980). De vogels blijken zeer aanpassingsvaardig wat hun dieet betreft en zullen in moeilijke omstandigheden eerder ander voedsel opnemen, dan nieuwe voedselgebieden te gaan opzoeken (Lovari, *in litt.*). Daarenboven blijkt de Alpenkauw een echte cultuurvolger, die zich zeer goed aanpast aan het toenemende wintertoerisme (Murr, 1957; Strahm, 1980), waardoor de soort nog minder geneigd zal zijn om zijn normale wintergebied te verlaten.

Toch worden zeer uitzonderlijke waarnemingen van Alpenkauwen gedaan op grotere afstanden van de gekende broedgebieden. Lovari (*in litt.*) bemerkte ooit twee vogels, die samen met een troep Kauwen rondzworven op ongeveer 100 km van de dichtstbijzijnde broedplaats. Lippens en Wille (1972) citeren een ringvondst van een Zwitserse vogel, die een afstand van 85 km had afgelegd, benevens nog enkele waarnemingen van Alpenkauwen in de Jura, in Marseille en in Lotharingen. Recent blijken de vogels zich ook gevestigd te hebben in de provincie Malaga in Spanje, op ongeveer 200 km van het dichtstbijzijnde broedgebied (Blasco *et al.*, 1980).

Het blijkt dus wel dat Alpenkauwen sporadisch tot grotere verplaatsingen in staat zijn. Buiten de hoger aangehaalde waarnemingen voor België zijn er voor zover wij weten nog slechts drie waarnemingen van Alpenkauwen op zeer grote afstand van de broedgebieden bekend. Op 8 april 1881 werd in Engeland een Alpenkauw geschoten (Bannerman, 1958), maar deze waarneming werd niet opgenomen in de Engelse avifauna. Bannerman (*l.c.*) onderzocht de opgezette vogel en schrijft dat deze geen sporen van verblijf in gevangenschap vertoonde, hoewel hij deze bewering niet argumenteert.

Gäthe (*fide* Snouckaert, 1908) maakt melding van een Alpenkauw, die op het einde der jaren 1880 enkele malen op het eiland Helgoland (Noord-Duitsland) werd waargenomen.

Verder werd er in oktober 1892 of 1893 een adult mannetje bemachtigd te Winterswijk in Nederland, dat evenmin sporen van verblijf in gevangenschap zou vertonen (Snouckaert, 1908). Hoewel ook hier geen argumentatie voor deze laatste stelling wordt gegeven, werd deze waarneming wel gehomologeerd. Op 27 november 1950 tenslotte, werden 3 exemplaren waargenomen bij Leipzig (Jost, 1951).

België lijkt in ieder geval tamelijk ver van de gekende broedgebieden van de Alpenkauw gelegen om door wilde vogels bereikt te worden. Juist voor de periode van waarneming waaide er wel enige tijd een zeer sterke wind, die mogelijk een vogel, eventueel geassocieerd met zwervende Kauwen, tot hier zou kunnen gebracht hebben. Lovari (*in litt.*) gelooft echter niet sterk in deze mogelijkheid, daar hij uit eigen ervaring weet, dat

Alpenkauwen zeer behendige vliegers zijn en normaal niet door windstromingen worden meegesleurd. Verder was de winter 1980-1981 zeker niet streng te noemen, zodat de hypothese van dispersie onder invloed van klimatologische stress, zoals door Lippens en Wille (1972, *cfr. supra*) geformuleerd, voor onze waarneming zeker niet opgaat. Het is ons niet bekend of het broedseizoen van 1980 voor de Alpenkauw zeer gunstig was, zodat een dispersie als gevolg van een populatie-piek evenmin als hypothese naar voor te schuiven is.

De mogelijkheid dat onze waarneming, en eventueel ook andere waarnemingen van Alpenkauwen op zeer grote afstand van het broedgebied, ontsnapte vogels betreffen, dient dan ook zeer sterk overwogen. In Engeland wordt de soort reeds geruime tijd op beperkte schaal ingevoerd (Anon., 1970) en sinds 1970 worden hier zelfs Alpenkauwen in gevangenschap gekweekt (Wayre, 1970). Ook in België zouden reeds vogels in gevangenschap geleefd hebben (H. Meeus, pers. med.). Het feit dat de zes gedateerde waarnemingen uit België, Nederland, Duitsland en Engeland in zes verschillende maanden gebeurden, lijkt er in ieder geval op te wijzen, dat op zijn minst sommige van deze waarnemingen ontsnapte vogels betroffen. Hierover met zekerheid uitspraak doen is in de gegeven omstandigheden echter nog niet mogelijk.

Samenvatting

De waarneming van een Alpenkauw te Retie (België) van 13 tot 16 maart 1981 werd bekeken in functie van de vraag of het hier al dan niet een wilde vogel betrof. De Alpenkauw is een typische standvogel, die zeer aanpassingsvaardig is, zodat er weinig waarnemingen op grotere afstanden van het broedgebied gebeuren. Anderzijds wordt de soort ook in gevangenschap gehouden, zodat met eventuele ontsnaptingen dient rekening gehouden. Met de voorhanden zijnde gegevens is het niet mogelijk met zekerheid uitspraak te doen over de herkomst van de door ons waargenomen vogel, maar toch menen wij te mogen stellen, dat de kans groot is dat het een ontsnapte vogel betrof.

Dankwoord

Met zeer veel dank aan Dr. S. Lovari van de Universiteit van Parma (Italië) voor commentaar bij onze waarneming, aan Dr. H. Meeus en de heer P. Herroelen voor aanvullingen bij het opstellen van de tekst en het verstrekken van literatuurgegevens, en aan de heer J. Taapken voor opmerkingen bij de waarneming in Nederland.

Bibliografie

- Anonymus, 1970. Census of rare animals in captivity Birds. *Int. Zoo Yearb.* 10: 329-333.
- Bannerman, D., 1958. *The Birds of the British Isles*. Vol. I Edinburg, Oliver and Boyd.
- Blasco, M., J.C. Escudero en J.M. Vargas, 1980. Presence of the Alpine Chough in Malaga (Spain). *Bird Study* 27: 56-57.
- Commissie voor de Belgische Avifauna, 1967. *Avifauna van België*. Brussel, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen.
- Jost, K.H., 1951. Alpendohle (*Pyrrhocorax graculus* L.) bei Leipzig. *Ornithologische Mitteilungen* 3: 140.
- Lippens, L., en H. Wille, 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
- Lovari, S., 1976. Population trends and seasonal flock size variation of the Chough, the Alpine Chough and the Raven in the Abruzzo National Park, Italy. *Gerfaut-Giervalk* 66: 207-219.
- Murr, F., 1957. Zur Kulturfolge der Alpendohle *Pyrrhocorax graculus*, im Berchtesgadener Gebiet. *Anz. Orn. Gesch. Bayern* 4: 526-528.
- Roels, F. en J. de Raedt, 1964. Eerste waarneming van de Alpenkauw *Pyrrhocorax graculus*, in België. *Gerfaut-Giervalk* 56: 76.
- Snouckaert van Schouburg, B., 1908. *Avifauna Neerlandica*. Leeuwarden, Meyer en Schaafsma.
- Strahm, J., 1980. Alpendohle-Chocard des Alpes. In: A. Schifferli, P. Gèroutet en R. Winkler. *Verbreitungsatlas der Brutvögel der Schweiz / Atlas des Oiseaux nicheurs de Suisse*. Sempach, Schweizerische Vogelwarte.
- Voisin, R., 1963. Une année de transhumance chez les chocards de Monthey. *Nos oiseaux* 27: 164-171.
- Wayre, P., 1970. Breeding the Alpine Chough *Pyrrhocorax gr. graculus* at the Norfolk Wildlife Park. *Avic. Mag.* 76: 230-231.

Summary

From 13 till 16 March 1981 an adult Chough, *Pyrrhocorax graculus*, has been observed at Retie in the north of Belgium. A detailed description of the observation is given. In the discussion attention was paid to the question whether or not the bird that has been observed, could have been of wild origin. Wintering Alpine Choughs usually do not leave their breeding grounds, but some evidence is presented, that exceptionally the birds can make great displacements. Till now eight observations of Alpine Choughs very far from their usual breeding range are known. Our observation is already the fourth one for Belgium, but the former observations were not accepted. The species however is also kept in captivity, so potential escapes have to be taken into consideration. It was concluded that the data available do not allow to draw clear conclusions about the origin of the bird we observed, but we believe, that our observation most probably concerned an escaped bird.

F. Smets, Kuilstraat 5, 2480 Dessel.

D. Draulans, Lorzestraat 52, 2480 Dessel.

Zwarte Kraai (*Corvus corone corone*) met misvormde snavel

door P. Herroelen

Op 29 juli 1966 werd te Berg-Kampenhout een Zwarte Kraai (*Corvus corone corone*) verzameld die mij werd bezorgd door een jachtwachter. Het betrof een adult mannetje, gewicht 510 g, vleugel 323 mm, staart 168 mm (buitenste staartpen) en 184 mm (langste staartpen). Het exemplaar vertoonde rui in de handpenen (ruiscore 23) en in de staart (middelste paar reeds 70 mm uitgegroeid, voormiddelste paar ontbreekt, overige vier paar nog te vernieuwen). De vogel vertoonde verder een sterk misvormde snavel (zie foto's).

Het moet zijn dat een vogel met een dergelijke snavelmisvorming zich toch weet een te passen want dit adulte ♂ woog evenveel als een adult ♂ uit maart 1964 (Muizen 24 maart 1968, vleugel

320 mm, staart 163 en 185 mm), en slechts 20 g minder dan een normaal adult ♂ eveneens uit juli (Perk 14 juli 1964, gewicht 530 g, vleugel 320 mm, ruiscore 20). Het gewicht van 510 g stemt overeen met het gemiddelde (511 g) van 15 julivogels in Engeland (Seel, 1976).

De snavelmisvorming heeft blijkbaar ook geen invloed gehad op het normale verloop van de handpenrui die bij adulte mannetjes reeds een aanvang neemt in juni (eigen gegevens; Kalchreuter, 1969), in Engeland gemiddeld op 23 mei (Seel, 1976).

Snavelmisvormingen komen min of meer geregeld voor bij vogels (Pomeroy, 1962). De snavelmisvorming van een Huismus (*Passer domesticus*) werd beschreven door Hublé (1963).

Bibliografie

- Hublé J., 1963. Huismus (*Passer domesticus* L.) met ernstige snavelmisvorming. *Gerfaut-Giervalk* 53: 316-321.
- Kalchreuter H., 1969. Die Mauser der Rabenkrähe (*Corvus corone*). *Anz. orn. Ges. Bayern* 8: 578-592.
- Pomeroy D.E., 1962. Birds with abnormal bills. *British Birds* 55: 49-72.
- Seel D.C., 1976. Moults in five species of Corvidae in Britain. *Ibis* 118: 491-536.

P. Herroelen, Van Asschestraat 33, B-1910 Melsbroek.

Foto's: P. Schoemaker

Boerenzwaluw *Hirundo rustica* met kop van Oeverzwaluw *Riparia riparia*

door Jan van Dooren

Op 21 september 1981 vinden Henk Lodewijks en ik tijdens ringwerkzaamheden in de Malibeemd onder Valkenswaard (Noord-Brabant, Nederland) op een slaappleats voor Boerenzwaluwen (*Hirundo rustica*) een biezonder uitzierende eerstejaars zwaluw.

De kop was sprekend die van een Oeverzwaluw (*Riparia riparia*), zowel wat de vorm als wat de kleur betreft. De vogel werd nauwkeurig gemeten. Ter vergelijking werden tevens de maten genomen van een naar schatting even oude eerstejaars Boerenzwaluw (zie tabel).

Maat (in mm)

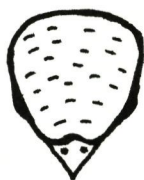
Vleugellengte	
Langste staartpen	
Middelste staartpen	
Snvellengte	
Snvelbreedte	
Schedellengte (van snavelpunt tot achterkant)	
Schedelbreedte (maximum breedte)	
Loopbeen	

Boerenzwaluw

118
70
48
6,2
11
29
16
12

Afwijkend exemplaar

117
67
48
5,5
8
28
12,5
10

Boerenzwaluw

Afwijkend exemplaar

Bij nauwkeurige vergelijking van beide vogels viel het volgende op. De vorm en de kleur van de romp, de vleugels en de staart van beide vogels verschilden onderling nauwelijks. Alleen de rug van het afwijkende exemplaar kwam ons wat bruiner over. Ook de witte vlekken in de staartpenen warer valer. De verschillen bij de kop waren sprekend. De Boerenzwaluw heeft een breed tonende kop met afgeplat schedeldak en zeer donkere, metaalachtige glanzende blauwe kleur met roodbruine vlek op voorhoofd en kin. Ons afwijkend exemplaar had een smallere kop

met bol schedeldak en donkerbruine veertjes (met lichtbruine randjes). Een enkel veertje vertoonde een metaalachtige blauwe glans. De band tussen borst en keel was donkerbruin, de keel roomkleurig wit. De snvellengte van beide vogels was nagenoeg gelijk, maar de breedte aan de basis was veel geringer wat ook blijkt uit de maten. De kleur van de snavel en de iris was gelijk.

J. van Dooren, Aarperstraat 35, 5563 BJ Westerhoven, Nederland.

Opvallende voorjaarsdoortrek van de Beflijster, *Turdus torquatus*, in Vlaanderen in 1981

door Marc Reygaert

Inleiding.

De Beflijster (*Turdus torquatus*), vogel van schaars begroeide berghoogvlaktes, alpiene weiden en licht naaldbos, komt in Europa in twee ondersoorten voor. Het is één van de meest typische voorbeelden van een soort met zogenaamd boreo-alpiene verspreiding (Voous 1960). Vooreerst is er de zuidelijke vorm *Turdus t. alpestris*, ook wel eens alpenbeflijster genoemd. Deze ondersoort is vrij licht gekleurd omdat de witte zomen aan de veren breder zijn, ze vertoont daarbij ook opvallende grijze vlekken in de vleugels.

De noordelijke vorm *Turdus t. torquatus* daarentegen heeft een donkerder verenkleed met veel minder uitgesproken vleugelvlekken.

Eerstgenoemde is bewoner van het berggedeelte van Zuid- en Midden-Europa en de meest noordelijke broedgebieden reiken tot in Duitsland. De noordelijke vorm is broedvogel in Scandinavië, Ierland, Engeland en sinds kort ook in Bretagne in Frankrijk (Yeatman 1976). Twee duidelijk gescheiden populaties dus waarvan de dichtstbijzijnde broedplaatsen zich in de Vogezen bevinden.

Status.

Wat ons land betreft kan de Beflijster worden bestempeld als echte doortrekker, dit evenwel steeds in klein aantal. We kunnen hierbij stellen dat de bij ons doortrekkende vogels vrijwel steeds tot de noordelijke vorm behoren.

Opmerkelijk in het trekpatroon van de Beflijster is dat gedurende het voorjaar duidelijk meer waarnemingen en vooral hogere aantallen worden genoteerd dan tijdens de herfst. Najaarswaarnemingen zijn in ons land inderdaad zeldzaam. Dit is op zijn minst vreemd wanneer men bedenkt dat de trek tijdens het voorjaar, vanwege de sterfte in de herfst en de winter, toch minder omvangrijk moet zijn dan de najaarstrek. Het feit dat de vogels in de herfst, in tegenstelling tot de lente, veelal foerageren op bessendragende struiken en heesters en bijgevolg vermoedelijk minder worden opgemerkt is hierbij een niet te verwaarlozen factor. Dit verklaart echter geenszins het grote verschil in aantal tussen voor- en najaar. Er mag bijgevolg worden aangenomen dat de Beflijster in het najaar een andere trekroute kiest. Zo wordt aangenomen, hoewel hierover geen zekerheid bestaat, dat het gros van de Scandinavische vogels een meer westelijke richting aanhoudt en via Engeland zijn overwin-

teringsgebieden in het Noordafrikaanse Atlasgebergte bereikt. Dit in tegenstelling tot het voorjaar waar voor een meer directe, dus meer oostelijke, route wordt geopteerd (Hustings 1981).

Voorjaarstrek in 1981.

Hoewel de Beflijster in Vlaanderen tijdens de lente jaarlijks in wisselend aantal wordt gezien, leverde 1981 toch enkele opmerkelijke cijfers op. In totaal werden immers niet minder dan 240 exemplaren gesignaleerd, verdeeld over maar liefst 84 waarnemingen. Dit is meer dan tweemaal zoveel waarnemingen als in 1980. Zoals blijkt uit de kaart (Fig. 1), waarop het maximum aantal geziene vogels op één dag, per lokaliteit is ingetekend, werd deze doortrek over zowat heel Vlaanderen vastgesteld met duidelijk de grootste concentraties langs de kust. Ongetwijfeld is het zo dat de stuwende werking van dit gebied de hoge aantallen aldaar in de hand werkt. Groepen van 8 exemplaren en meer zijn er geen uitzondering. Op 1 mei verbleven er te Knokke-Zwin zelfs 21 vogels samen. Buiten de kuststreek werden echter nooit meer dan 4 exemplaren samen gezien. Uitzondering hierop is de waarneming van 8 vogels op 20 april te Retie.

Beflijster (*Turdus torquatus*) Foto: G. van Avermaet

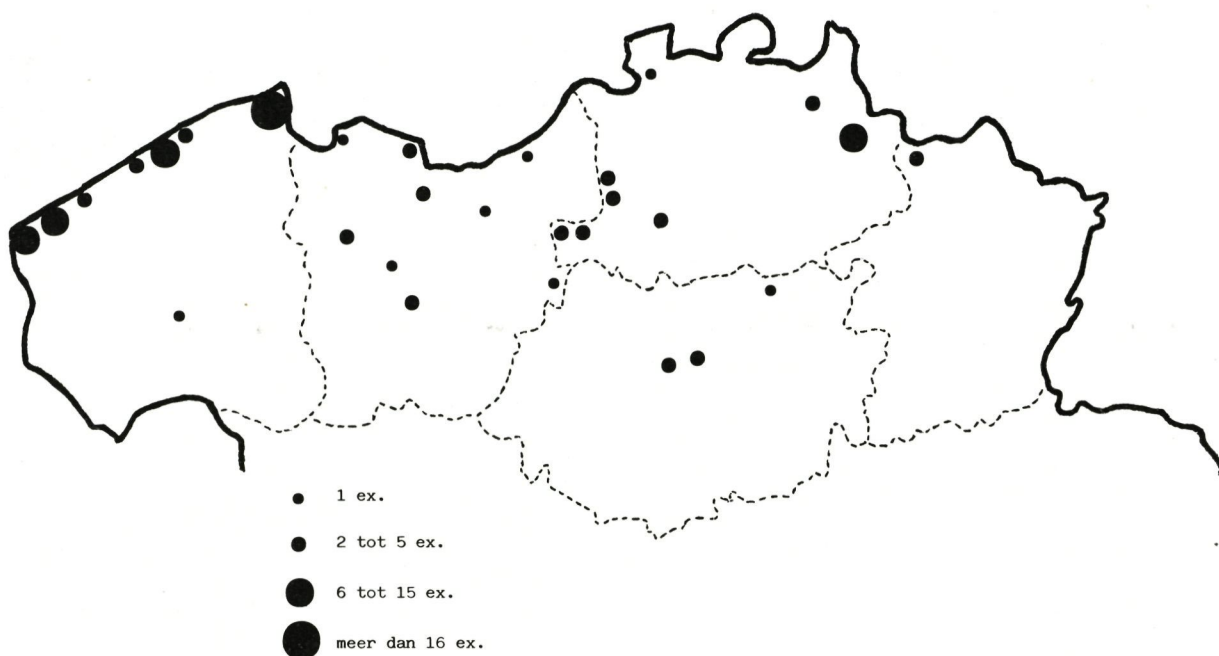

FIG. 1

Fig. 2, waarin het totaal aantal waargenomen vogels per pentade is verwerkt, geeft een beeld van het verloop van de trek en de tijdspanne waarbinnen deze geschiedt. Hieruit blijkt dat de vroegste doortrekkers reeds vanaf half maart kunnen worden gezien. Het eerste exemplaar werd waargenomen op 17 maart te Aarschot. Tot en met de eerste decade van april echter werden nergens meer dan 2 vogels samen gezien. De trek komt dan ook pas goed op gang vanaf half april en bereikt via een stijgende lijn de hoogste aantallen eind april- begin mei. Hierna nemen de cijfers snel af. Het laatste exemplaar werd gezien op 12 mei te Knokke-Zwin.

In Fig. 3 tenslotte werd het aantal waarnemingen per pentade uitgezet. Bij het vergelijken van beide grafieken valt op dat de pieken een stuk uit mekaar liggen. Bij 21 waarnemingen tussen 20 april en 25 april worden inderdaad slechts 41 exemplaren getotaliseerd (gemiddeld 1,95 ex) terwijl 14 waarnemingen tussen 30 april en 5 mei een totaal van 58 exemplaren opleveren (gemiddeld 4,14 ex). Vermeldenswaard daarbij is dat van die 21 waarnemingen tussen 20 en 25 april er niet minder dan 15 afkomstig zijn uit het binnenland en slechts 6 uit de kuststreek. Zeker is dat dergelijke interpretatie met de nodige dosis voorzichtigheid dient te worden benaderd. Toch wijst ze op het feit dat, hoewel de trek vanaf de derde decade van april volop te merken was in het binnenland, de grootste aantallen pas begin mei, en dit voornamelijk langs de kust, zijn doorgelopen.

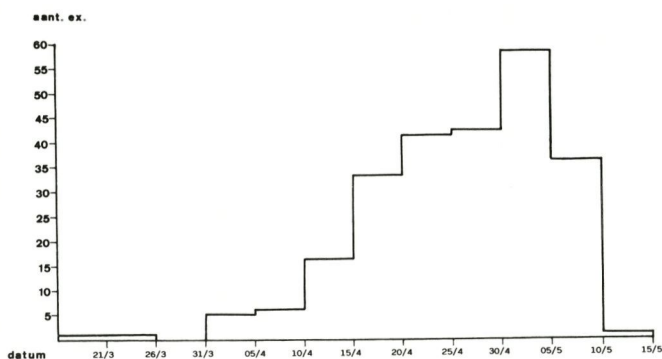

FIG. 2

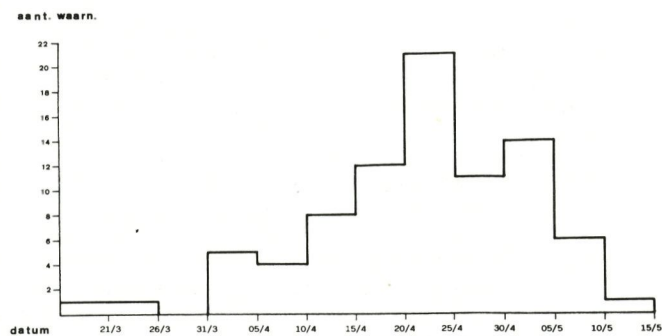

FIG. 3

Broedpoging?

Wat het broeden van de Beflijster in Vlaanderen betreft beperken de gegevens zich, naast twee verworpen gevallen tot slechts een paar meldingen. Zo zou er rond de eeuwwisseling een broedgeval vastgesteld zijn te Merkem (West-Vlaanderen) en was er wellicht een broedpoging te Meeuwen (Limburg) in 1958 (Lippens en Wille 1972). Wegens het interessant karakter ervan achtte ik het dan ook waardevol de hier volgende gegevens, mij bereidwillig gesteld door G. van Avermaet, te vermelden.

Op 14 april werd voor 't eerst een paartje Beflijsters opgemerkt in een industriegebied in het Gentse waar het verbleef op een zeer oneffen, braakliggend terrein. Bij een bezoek op 25 april waren beide vogels nog steeds ter plaatse. Ze hielden zich daarbij voortdurend op in de nabijheid van een kuil waarin een vlierstruik groeide. Op 1 en 2 mei verlieten de overigens erg schuwe vogels, fel alarmerend, de kuil en verdwenen met een grote bocht uit het zicht. Op 3 mei werd bij een bezoek aan de kuil een nieuwgebouwd nest gevonden in de vlierstruik. Hoewel beide vogels op 5 mei nog ter plaatse waren, werden ze achteraf niet meer gezien. Of we hier nu van een broedpoging kunnen gewagen blijft uiteraard een open vraag. Interessant hierbij te vermelden is dat zowel in Groot-Brittannië als in Bretagne in Frankrijk, Beflijsters broedend op zeeniveau werden vastgesteld (Sharrock 1976).

Dankwoord

Ik hou er aan de talrijke waarnemers te danken voor het insturen van hun gegevens evenals de mensen van de „Ornithologische Centrale” die alle waarnemingen bundelden en mij bereidwillig ter beschikking stelden.

Bibliografie

- Hustings F. 1981. De Beflijster (*Turdus torquatus*) in Limburg. In *Vogelvlucht* 4 (3): 83-89.
Lippens L., H. Wille. 1972. *Atlas van de vogels in België en West-Europa*. Tielt, Lannoo.
Sharrock J.T.R. 1976. *The atlas of breeding birds in Britain and Ireland*. Berkhamsted, T. and D. Poyser.
Voous K.H. 1960. *Atlas van de Europese vogels*. Amsterdam-Brussel, Elsevier.
Yeatman L. 1976. *Atlas des oiseaux nicheurs de France*. Paris, Société Ornithologique de France.

Résumé

Bien que le Merle à plastron (*Turdus torquatus*) est un migrateur de passage en petit nombre chaque année, pas moins de 240 exemplaires ont été signalés en Flandre au printemps de 1981. Le plus grand passage fut constaté vers la fin du mois d'avril et au début du mois de mai.

Summary

An exceptional high number of migrating Ring Ouzels (*Turdus torquatus*) has been noted in spring 1981 in Flanders. At least 240 specimens could be recorded.

M. Reygaert, Rattepas 2, 9259 Moortsele.

Tien jaar vogeltellingen in de Kalmthoutse Heide

door Koen Verschoore en Flor van Meel

1. Inleiding.

In mei 1970 startte de Ornithologische Werkgroep „Kalmthoutse Heide” met het systematisch verrichten van tellingen in het natuurreservaat. Op 31 december 1980 werd een punt gezet achter deze tellingen.

De resultaten voor de jaren 1971 tot en met 1975 werden reeds eerder gepubliceerd (*Wielewaal* 42: 265-276; 43: 65-81 en 97-112).

In dit artikel geven we een samenvatting van de jaren 1976 tot en met 1980, en vergelijken we, waar iets zinnigs te zeggen valt, met wat de eerste 5 teljaren opleverden. We zullen in een latere publikatie op elke soort in detail nog terug komen.

2. Methode en verwerking der resultaten.

Het terrein werd ingedeeld in 5 kavels. Per kavel wandelde een telgroep 14 keer per jaar, eens op het einde van elke maand en tweemaal extra in het broedseizoen, volgens een vaste route door het terrein en noteerde de waargenomen soorten. De methode is in principe dezelfde gebleven als deze gedurende de eerste 5 jaar en we verwijzen dan ook naar *Wielewaal* 42: 265-276 voor wie geïnteresseerd is in meer details betreffende het waarnemen en de manier waarop de resultaten verwerkt werden.

Vooraleer de resultaten te bespreken willen we nochtans de aandacht trekken op twee verschillen in methodiek die het vergelijk met de jaren 1971-1975 bemoeilijken.

Een eerste punt is dat het aantal teldagen in kavel 1 zo laag was, dat we het niet konden verantwoorden deze kavel in het geheel op te nemen. Voor de andere kavels was de telgetrouwheid zeer bevredigend en moest voor minder dan 7 % een berekende correctie gemaakt worden. Een tweede punt is dat de extra teldata in het broedseizoen in mei en juni gehouden werden, in plaats van zoals voorheen in april en mei. Dit is echter een verschuiving die de resultaten betrekkelijk weinig beïnvloedt.

3. Overzicht van de in de jaren 1976-1980 geregeld waargenomen soorten.

Dit overzicht is te vinden in tabel 1, kolommen 1 tot en met 3, kolommen 5 tot en met 10 en kolom 12. De tabel bevat alle soorten die in de loop der 5 jaren op minstens 2 verschillende teldagen gezien werden, en alle soorten die in de loop van 1971-1980 op minstens 5 teldagen, waarvan 1 in 1976-1980, gezien werden.

Kolom 2 van de tabel, „status”, geeft een idee van de periode van het jaar waarin elke soort waargenomen werd. Werd de besproken soort „vooral” in de aangegeven periode genoteerd, maar uitzonderlijk ook wel eens er buiten dan is dit aangeduid door „va”.

De kolom duidt ook aan op welke manier de vogels gebruik maken van het terrein: pleisteren, voedsel zoeken, broedterrein. Van sommige soorten, waarvan geen broedgevallen in het

onderzochte terrein vaststaan, is bekend dat ze in de onmiddellijke omgeving nestelen, in aanpalend bos, domein of weide. Dit hebben we aangegeven door „broedt in omg.”. Dit geldt bv. voor meerdere roofvogels, die hun horsten hebben in rustiger privé-domein.

Kolom 3 vermeldt hoeveel teldagen per jaar binnen de in kolom 2 aangegeven periode vielen. De kolommen 5 tot en met 9 slaan op de totale aantallen gezien in elk jaar afzonderlijk. Kolom 10 geeft de som der 5 jaren 1976-80.

Kolom 12 vermeldt het aantal verschillende teldagen waarop de soort in minstens 1 kavel gezien werd. Hoogstens kan dit getal dus 5 jaar x 24 teldagen = 70 zijn. Dit is het geval voor bv. Houtduif (*Columba palumbus*) en Zwarte Kraai (*Corvus corone corone*). Ze zijn steeds present. Voor seizoenvogels is het beter als maat voor de vastheid van voorkomen kolom 12 te vergelijken met het getal uit kolom 3 vermenigvuldigd met 5. Voor alle bovenvermelde getallen willen we er nog eens op wijzen dat ze slaan op „waargenomen” aantallen en dat dit aantal sterk afhankelijk is van de gevolgde methodiek. Eén voorbeeld: Buizerds (*Buteo buteo*), Blauwe Kiekendieven (*Circus cyaneus*) en Zwarte Kraaien zijn min of meer overteeld, doordat dezelfde vogels op dezelfde teldag in verschillende kavels kunnen gezien worden. Voor meer uitleg verwijzen we naar *Wielewaal* 42: 265-276.

Kalmthoutse Heide vóór 1940.

TABEL 1: GEREGELD WAARGENOMEN SOORTEN.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
SOORT	STATUS 1976-80	Teldagen in periode		Aantal waargenomen in						Aantal keren waargenomen		
		1976/ 1980	1971/ 1975	1976	1977	1978	1979	1980	1976/ 1980	1971/ 1975	1976/ 1980	1971/ 1975
Dodaars (<i>Tachybaptus ruficollis</i>)	ma t/m okt broedvogel	10	11	2	0	7	9	15	33	40	16	20
				0	0	1	1	2				
Blauwe Reiger (<i>Ardea cinerea</i>)	hele jaar va overvliegend	14	14	2	4	8	3	8	25	42	17	20
Wilde Eend (<i>Anas platyrhynchos</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	979	393	392	621	361	2746	3986	67	70
				15	13	30	25	25	98	80		
Wintertaling (<i>Anas crecca</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	194	34	155	432	472	1287	1653	48	65
				4	2	2	3	3	14	40		
Krakeend (<i>Anas strepera</i>)	febr t/m sept occ broedvogel	8	8	21	5	2	18	33	69	33	21	12
				1-2	0-1	0-1	1	1-2	2-7	0-4		
Smient (<i>Anas penelope</i>)	occ nov/mei	7		5	0	1	0	0	6	—	2	—
Pijlstaart (<i>Anas acuta</i>)	va febr t/m apr	3	5	14	7	2	20	9	52	28	11	8
Slobeend (<i>Anas clypeata</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	35	4	39	86	81	245	242	28	38
				5	0	5	5	5	20	15		
Kuifeend (<i>Aythya fuligula</i>)	ma t/m juli broedt in omgev.	6	10	7	2	3	0	11	23	15	10	10
									0	0		
Tafeleend (<i>Aythya ferina</i>)	febr t/m juni broedvogel	7	8	19	0	4	14	9	46	90	11	18
				1	0	0	1-2	0-2	2-4	1-11		
Brilduiker (<i>Bucephala clangula</i>)	febr/ma	2	2	1	0	0	0	0	1	12	1	1
Bergeend (<i>Tadorna tadorna</i>)	jan t/m sept broedvogel	9	11	160	107	119	214	207	816	671	44	41
Grauwe Gans (<i>Anser anser</i>)	sept/dec en ma overvliegend	5	5	150	51	2	56	0	259	27	8	3
Kolgans (<i>Anser albifrons</i>)	dec t/m jan overvliegend	2	4	0	29	0	23	269	321	108	6	3
Rietgans (<i>Anser fabalis</i>)	dec t/m jan overvliegend	2	0	0	0	0	50	230	280	—	2	
Canadese Gans (<i>Branta canadensis</i>)	ma t/m juni occ broedvogel	6		2	0	8	18	4	30		9	
Wilde Zwaan (<i>Cygnus cygnus</i>)	hele jaar, uit domein De Belder	14		0	—	0	7	2	9		5	
Buizerd (<i>Buteo buteo</i>)	hele jaar broedt in omgev.	14	9	19	15	16	18	26	84	39	42	28
Sperwer (<i>Accipiter nisus</i>)	hele jaar va okt/apr. - broedt in omgeving	14	7	7	4	5	2	4	22	14	15	13
Rode Wouw (<i>Milvus milvus</i>)	mei en juli/aug overvliegend	4	0	0	0	1	2	1	4	—	4	0
Bruine Kiekendief (<i>Circus aeruginosus</i>)	va febr t/m sept broedt occ in omg.	8	8	7	2	3	8	2	22	22	15	15
Blauwe Kiekendief (<i>Circus cyaneus</i>)	va sept tot in mei	10	8	11	8	7	8	8	42	39	22	26
Smelleken (<i>Falco columbarius</i>)	sept t/m febr	6	3	5	6	7	3	3	24	10	13	11

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
SOORT	STATUS 1976-80	Teldagen in periode		Aantal waargenomen in						Aantal keren waargenomen		
		1976/ 1980	1971/ 1975	1976	1977	1978	1979	1980	1976/ 1980	1971/ 1975	1976/ 1980	1971/ 1975
Boomvalk (<i>Falco subbuteo</i>)	apr t/m okt broedt in omgev.	9	7	—	—	—	—	10	10	8	8	8
Torenvalk (<i>Falco tinnunculus</i>)	hele jaar broedt in omgev.	14	14	16	20	14	15	16	81	62	33	43
Korhoen (<i>Tetrao tetrix</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	197 7	182 4	124 6	61 4	40 3	604 24	1034 45	54	68
Patrijs (<i>Perdix perdix</i>)	april - mei	3	0	0	4	2	2	0	8	0	4	0
Fazant (<i>Phasianus colchicus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	69 6	47 5	53 6	35 4	33 5	237 26	356 25	54	64
Waterral (<i>Rallus aquaticus</i>)	ooc broedvogel	14		0 0	0 0	3 1	0 1	0 0	3 2		2	
Waterhoen (<i>Gallinula chloropus</i>)	jan t/m okt broedvogel	12	13	29 2	10 1	16 4	25 6	25 4	105 17	113	36	62
Meerkoet (<i>Fulica atra</i>)	febr t/m okt broedvogel	11	13	41 8	13 3	51 8	114 17	95 12	314 48	170 23	36	39
Scholekster (<i>Haematopus ostralegus</i>)	va ma t/m juli broedvogel	7	7	58 3	37 3	25 2	74 4	40 3	234 15	89 12	34	25
Kievit (<i>Vanellus vanellus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	619 15	1137 25	1164 20	1189 20	1298 18	5407 98	3112 89	60	69
Watersnip (<i>Gallinago gallinago</i>)	va febr/mei en	9	14	9	21	52	128	28	238	180	24	38
Houtsnip (<i>Scolopax rusticola</i>)	okt/dec		3			1	2	1	4		3	
Wulp (<i>Numenius arquata</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	302	357	321	273	176	1429	1132	62	54
Regenwulp (<i>Numenius phaeopus</i>)	ma t/m mei en juli	5	7	15	3	9	14	27	72	101	18	12
Grutto (<i>Limosa limosa</i>)	va ma t/m juni broedvogel	5	8	86 2	5 1	7 1	7 1	24 2	129 7	366	20	32
Witgatje (<i>Tringa ochropus</i>)	apr en juni t/m aug	5	5	2	4	2	5	8	21	10	11	7
Oeverloper (<i>Tringa hypoleucos</i>)	mei t/m aug	5		1	0	1	1	3	6		4	1
Tureluur (<i>Tringa totanus</i>)	va ma t/m juli broedvogel	7	8	40 5	53 5	53 6	115 5	43 4	304 25	399 39	34	37
Zwarte Ruiter (<i>Tringa erythropus</i>)	mei en dec	3	5	0	2	0	0	1	3	5	2	5
Groenpootruiter (<i>Tringa nebularia</i>)	va ma t/m aug	8	4	1	2	3	11	9	26	12	13	6
Kemphaan (<i>Philomachus pugnax</i>)	ma-mei en juli-aug	6	4	3	2	3	49	1	58	30	9	5
Zilvermeeuw (<i>Larus argentatus</i>)	hele jaar va overvliegend	14	14	108	164	122	80	215	689	999	54	57
Stormmeeuw (<i>Larus canus</i>)	va okt t/m ma overvliegend	6	10	57	24	4	69	8	162	190	17	24
Kokmeeuw (<i>Larus ridibundus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	1202 100	5900 350	4538 300	4295 300	1677 200	17612 1250	11450 150	62	68
Zwarte Stern (<i>Chlidonias niger</i>)	mei	2	3	1	0	0	1	0	2	9	2	3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
SOORT	STATUS 1976-80	Teldagen in periode		Aantal waargenomen in						Aantal keren waargenomen		
		1976/ 1980	1971/ 1975	1976	1977	1978	1979	1980	1976/ 1980	1971/ 1975	1976/ 1980	1971/ 1975
<i>Holenduif</i> (<i>Columba oenas</i>)	hele jaar	14	14	62	41	41	30	44	218	102	52	36
Houtduif (<i>Columba palumbus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	538 8	323 12	457 12	327 9	270 5	1915 46	2196	70	69
Tortel (<i>Streptopelia turtur</i>)	apr t/m aug broedvogel	7	6	14 4	45 8	35 8	17 3	16 3	128 26	113 24	29	30
Turkse Tortel (<i>Streptopelia decaocto</i>)	hele jaar	14	14	63	13	8	6	10	100	68	25	29
Koekoek (<i>Cuculus canorus</i>)	april t/m aug broedvogel	7	7	8 3	13 4	23 5	18 4	10 2	62 18	74 25	24	37
Ransuil (<i>Asio otus</i>)	hele jaar broedvogel	14		1	2	2	15	4	24	—	7	
Velduil (<i>Asio flammeus</i>)	hele jaar	14		0	2	1	5	1	9	—	6	
Nachtzwaluw (<i>Caprimulgus europaeus</i>)	broedvogel			2	—	—	—	—	2	—	2	
Gierzwaluw (<i>Apus apus</i>)	mei t/m aug jagend	6	5	109	37	63	325	179	713	618	28	22
Groene Specht (<i>Picus viridis</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	47 2	53 4	42 3	19 0	25 1	186 10	344 15	58	69
Grote Bonte Specht (<i>Dendrocopos major</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	44 4	81 5	97 7	42 3	43 4	307 23	142 25	64	60
Zwarte Specht (<i>Dryocopus martius</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	7 0	12 1	12 1	12 1-2	15 1-2	58 4-6	14 0-5	42	15
Boomleeuwerik (<i>Lullula arborea</i>)	feb t/m sept broedvogel	10	7	11 3	15 4	33 6	29 6	49 5	137 24	28 12	34	31
Veldleeuwerik (<i>Alauda arvensis</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	231 18	239 17	204 19	133 17	350 15	1157 68	1052 72	62	63
Boerenzwaluw (<i>Hirundo rustica</i>)	va april t/m sept jagend	8	8	55	139	149	171	313	827	820	40	36
Huiszwaluw (<i>Delichon urbica</i>)	mei t/m sept	7	8	24	10	21	40	250	345	796	17	29
Oeverzwaluw (<i>Riparia riparia</i>)	mei t/m sept occasioneel	7	8	0	1	0	2	4	7	5	5	2
Boompieper (<i>Anthus trivialis</i>)	apr t/m sept broedvogel	8	10	119 32	116 23	108 27	156 31	122 31	621 144	503 109	35	35
Graspieper (<i>Anthus pratensis</i>)	hele jaar	14	14	113	139	262	163	234	911	827	54	63
Witte Kwik (<i>Motacilla alba</i>)	va febr. t/m okt broedvogel	11	10	137 11	114 12	246 25	206 17	199 19	902 84	619 42	50	49
Gele Kwik (<i>Motacilla flava</i>)	apr/mei en aug/sept	6	7	15	5	0	5	7	32	6	9	3
Klaapekster (<i>Lanius excubitor</i>)	okt t/m ma	6	8	0	1	4	1	0	7	16	5	16
Winterkoning (<i>Troglodytes troglodytes</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	56 5	52 5	32 3	15 1	28 3	183 17	197 14	60	60
Heggemus (<i>Prunella modularis</i>)	febr t/m okt broedvogel	11	9	22 3	27 4	16 3	5 1	6 1	75 12	94 20	26	36

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
SOORT	STATUS 1976-80	Teldagen in periode		Aantal waargenomen in						Aantal keren waargenomen		
		1976/ 1980	1971/ 1975	1976	1977	1978	1979	1980	1976/ 1980	1971/ 1975	1976/ 1980	1971/ 1975
Grote Lijster (<i>Turdus viscivorus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	35	131	29	17	57	269	170	46	42
				3	6	3	3	2	17	<20		
Kramsvogel (<i>Turdus pilaris</i>)	juli t/m april	11	10	70	74	122	11	240	517	951	21	29
Zanglijster (<i>Turdus philomelos</i>)	va febr t/m nov broedvogel	12	12	41	53	2	20	82	196	155	34	42
				3	2	1	1	2	9	<20		
Koperwiek (<i>Turdus iliacus</i>)	va sept t/m april	9	8	119	162	26	27	93	427	173	20	19
Merel (<i>Turdus merula</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	60	98	63	84	70	375	510	56	67
				9	9	4	9	5	37	54		
Tapuit (<i>Oenanthe oenanthe</i>)	apr t/m sept broedvogel	8	8	30	39	39	27	45	180	87	36	29
				3	3	5	6	7	24	10		
Roodborsttapuit (<i>Saxicola torquata</i>)	va ma t/m sept broedvogel	9	10	52	47	44	65	70	278	232	44	42
				4	5	4	5	5	23	20		
Paapje (<i>Saxicola rubetra</i>)	mei t/m okt broedt in omgev.	7	9	15	8	7	1	3	34	12	9	6
Gekraagde Roodstaart (<i>Phoenicurus phoen.</i>)	apr t/m sept broedvogel	8	9	50	102	50	83	73	379	152	27	29
				12	25	15	17	16	85	43		
Zwarte Roodstaart (<i>Phoenicurus ochruros</i>)	ma t/m sept occasioneel	9	10	1	1	—	2	2	6	5	5	3
Roodborst (<i>Erithacus rubecula</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	100	109	45	44	48	447	447	44	62
				12	15	7	7	7	48	55		
Zwartkop (<i>Sylvia atricapilla</i>)	apr t/m juli broedvogel	6	7	8	8	9	3	10	38	40	16	22
				2	2	1	1	2	8	8		
Tuinfluitier (<i>Sylvia borin</i>)	mei-juni occ broedvogel	4	4	2	3	2	0	1	8	4	6	3
Grasmus (<i>Sylvia communis</i>)	mei t/m aug broedvogel	6	2	2	6	2	1	4	15	3	10	14
				0	2	1	0	1	4	8		
Braamsluiper (<i>Sylvia curruca</i>)	mei en sept. doortrek	3	3	0	2	0	1	2	5	4	4	4
Fitis (<i>Phylloscopus trochilus</i>)	ma t/m sept broedvogel	9	9	191	219	164	157	178	909	840	39	38
				42	38	38	28	37	183	180		
Tjiftjaf (<i>Phylloscopus collybita</i>)	ma t/m sept broedvogel	9	9	4	7	15	12	11	59	65	30	33
				1	1	2	2	1	7	8		
Fluiter (<i>Phylloscopus sibilatrix</i>)	mei - juni	4	5	1	2	0	3	3	9	5	9	
Goudhaantje (<i>Regulus regulus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	256	108	81	35	226	706	1128	45	59
				0	1	1	1	3	6			
Grauwe Vliegenvanger (<i>Muscicapa striata</i>)	mei t/m juli occ broedvogel	5	5	0	4	2	0	0	6	11	5	4
Bonte Vliegenvanger (<i>Ficedula hypoleuca</i>)	mei en va sept doortrek	3		0	1	0	1	0	2	—	2	
Koolmees (<i>Parus major</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	259	302	305	338	331	1435	1050	70	70
				16	20	12	9	9	66	50		
Pimpelmees (<i>Parus caeruleus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	51	136	226	80	112	605	485	57	58
				2	3	4	2	3	14	19		
Zwarte Mees (<i>Parus ater</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	76	75	100	50	85	386	357	65	68
				9	9	9	7	5	39	21		

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
SOORT	STATUS 1976-80	Teldagen in periode		Aantal waargenomen in						Aantal keren waargenomen		
		1976/ 1980	1971/ 1975	1976	1977	1978	1979	1980	1976/ 1980	1971/ 1975	1976/ 1980	1971/ 1975
Kuifmees (<i>Parus cristatus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	67	97	84	83	95	426	393	69	68
				5	7	4	5	4	25	25		
Matkopmees (<i>Parus montanus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	74	124	145	66	110	509	379	68	68
				4	8	10	5	5	32	26		
Staartmees (<i>Aegithalos caudatus</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	19	10	20	7	30	86	213	19	39
				0	0	0	1	1	2	9		
Boomklever (<i>Sitta europaea</i>)	hele jaar occ broedvogel	14	14	0	9	8	7	5	29	4	20	5
Boomkruiper (<i>Certhia brachydactyla</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	22	22	26	16	8	94	71	48	39
				3	3	3	2	1	12	12		
Geelgors (<i>Emberiza citrinella</i>)	ma t/m sept broedvogel	9	8	10	4	10	22	23	69	33	29	24
				1	1	2	3	3	10	2		
Rietgors (<i>Emberiza schoeniclus</i>)	hele jaar broedvogel	14	13	120	45	72	51	142	430	334	52	60
				8	5	3	5	3	24	30		
Groenvink (<i>Carduelis chloris</i>)	va ma t/m okt broedvogel	10	9	22	22	25	20	8	97	91	27	24
				1	1	1	0	1	4			
Putter (<i>Carduelis carduelis</i>)	va sept-okt	2	4	0	1	0	1	1	3	11	3	6
Sijsje (<i>Carduelis spinus</i>)	va sept t/m febr	6	9	27	1	2	31	171	239	737	15	28
Kneu (<i>Acanthis cannabina</i>)	febr t/m nov broedvogel	12	14	157	163	101	185	123	729	1214	49	56
				13	20	12	7	8	60	54		
Barmsijs (<i>Acanthis flammea</i>)	sept - dec	4	7	8	0	0	8	8	24		3	
Goudvink (<i>Pyrrhula pyrrhula</i>)	juni	2	6	0	0	1	0	1	2	4	2	2
Vink (<i>Fringilla coelebs</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	172	392	483	286	393	1726	1180	63	62
				20	18	20	20	27	103	78		
Keep (<i>Fringilla montifringilla</i>)	sept t/m apr	9	9	30	12	43	61	81	226	102	20	16
Huisemus (<i>Passer domesticus</i>)	va apr t/m juli	6	13	7	5	1	12	4	29	123	12	28
Ringmus (<i>Passer montanus</i>)	va febr t/m nov broedvogel	12	12	143	323	288	170	409	1333	690	53	50
				8	19	18	11	7	62	68		
Spreeuw (<i>Sturnus vulgaris</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	1249	848	538	645	929	4209	6454	65	68
				hoogstens 3 per jaar								
Wielewaal (<i>Oriolus oriolus</i>)	mei t/m aug occ broedvogel	6	5	2	13	6	24	4	49	18	17	13
Zwarte Kraai (<i>Corvus corone corone</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	369	402	445	525	431	2172	2035	70	70
				12	8	11	11	10	96	100		
Bonte Kraai (<i>Corvus corone cornix</i>)	va okt t/m ma	6	8	97	86	30	9	14	236	510	21	31
Roek (<i>Corvus frugilegus</i>)	sept t/m ma overvliegend	7	6	69	36	74	3	16	198	12	13	3
Kauw (<i>Covus monedula</i>)	hele jaar	14	14	37	60	117	55	55	324	922	38	58
Ekster (<i>Pica pica</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	126	102	129	91	102	550	598	69	70
				7	4	5	3	4	23	28		
Gaai (<i>Garrulus glandarius</i>)	hele jaar broedvogel	14	14	88	107	89	85	68	437	558	68	70
				3	4	5	5	3	21	32		

Verenigingsberichten De Wielewaal - februari

*
* *

- 13 **Nationale Werkgroep Ornithologie**: te 14 uur vergadering te Steenokkerzeel in het kasteel van Ham. Worden uitgenodigd: alle lokale ornithologische coördinatoren, 1 of 2 afgevaardigden van plaatselijke ornithologische werkgroepen, 1 of 2 afgevaardigden van de afdelingen (waar geen ornithologische werkgroep bestaat). Nadere inlichtingen bij Jan Gabriëls, Siemersteeg 10, 3751 Munsterbilzen, (011/41.34.09).

*
* *

- 5 **Krekenland**. Ledenavond met etentje - quis en gezellig samenzijn. Vertrek: lokaal „Het Landbouwershuis” Markt te Assenede om 19 u. Inschrijven op het secretariaat.
- 5 **Land van Waas-Noord**. Filmavond: „Gevleugelde aristocraten”, films van W. Suetens over de Roofvogels van Europa. Om 20 u. in „De Spiegel”, Stationstraat 28, Beveren. Inkom: 50 F.
- 5 **Lier**. Lesavond over de ontleding van braakballen. 20 u. clubhuis, Rolwagenstr. 10, Lier. Leiding: A. de Jonghe. Mee te brengen: braakballen, loupe. Einde: 22.30 u. clubhuis.
- 5 **Netevallei**. 4de Neteling. (lokaal open voor informatie, lezen, praatje, drankje...). 19.30 u. lokaal (oud-gemeentehuis Hallaar).
- 6 **Denderland**. Nestkasten ophangen. Vertrek: bij D. Sonck, Walstraat 8, Aalst (nabij het goederenstation) om 14 u. Leiding: Werkgroep natuurbeheer.
- 6 **Gent**. WJ-tocht in de Scheldevallei. Bijeenkomst om 9 u. aan Zwijnaardebrug. Leiding: R. v. Rompaey.
- 6 **Klein-Brabant**. Ledenavond Kloosterheide Bornem.
- 6 **Lier**. Werkgroep Ornithologie AWW bekkens. Vertrek: Clublokaal 14 u. Leiding: Y. Peeters. Mee te brengen: verrekijker. Einde: 17 u.
- 6 **Schelde en Leie**. Avondtocht met speciale aandacht voor slaaptrek (duiven, vink- en lijsterachtigen) en uilenactiviteit (uitvliegenbalts). Vertrek: Uitkijktoren boven op de Kluisberg te Ruien om 15.30 u. Leiding: N. de Smet. Mee te brengen: verrekijker, warme kledij. Einde: om 18.15 u.
- 6 **Turnhout**. Dia-avond: aangeboden door onze jeugdafdeling over hun werking 1980-81. Wielewaalhuis 20 u.
- 7 **Brussel**. Busuitstap naar de Braakman en het Zwin (initiatief WJ NW Brabant). Vertrek: om 7.10 u. Spaanse Linde Grimbergen. Om 7.30 u. Palace Hotel - Rogierplein Brussel. Op voorhand inschrijven vóór 01 februari 1982: storting 280 F (250 WJ) rek. 438-7143941-05, WJ NW Brabant pa. Ringlaan 14, 1820 Strombeek-Bever. Deelnemers moeten telefonisch deelname berichten aan J. Dewyspelaere 02/267.86.17. Programma: Voormiddag Braakman, namiddag Zwin (toegangs-prijs niet inbegrepen).
- 7 **Demer en Dijle**. Samen met Afd. Netevallei naar Hollaken-Bos en Hooiberg. Vertrek: Hollakenbrug: Baan Haacht-Rijmenam om 8 u. Leiding: W. Bastiaens. Einde: 11.30 u.
- 7 **Gent**. WJ Knotwilgenkapping om 9.30 u. aan Heusdenbrug - Afspreken met F. Maes tel.: 30.63.26.
- 7 **Mortsel**. Autocartocht Schouwen - Duiveland. Vertrek: Om 7.30 u. aan het station van Oude-God. Leiding: C. Tytgat.
- 7 **Netevallei**. Bezoek aan afd. Demer & Dijle. Hollaken bos & Hooiberg. Vertrek: station - Heist o/d Berg 7.30 u. Brug over Hollaken Beek (grens Haacht-Rijmenam) 8 u. Leiding: Demer & Dijle. Mee te brengen: kijker + laarzen. Einde: Rond de middag terug op vertrekpunt.
- 7 **Noorderkempem**. Daguitstap naar Schouwen-Duiveland. Vertrek: Essen-kerk 8 u. Leiding: F. Broos. Einde: Essen 18.30 u.
- 7 **Schelde en Leie**. Natuurfietsocht langsheen de E3-vijvers. Vertrek: Kerk Kruishouten om 14 u. Leiding: J. en H. Royeaerd (091/86 35 02). Mee te brengen: Verrekijker, vogelgidsen. Einde om 17 u.
- 9 **Aalter**. Jaarlijkse ledenvergadering met dia's van eigen leden: F. Saey (planten) en O. van de Kerckhove (insecten) in het Cultureel Centrum, Aalter om 20 u.
- 10 **Denderland**. Dia-montage door G. Robbrecht. Dia's van zijn Spanje-reizen om 20 u. in 't Apostelken, kerk van Mijlbeek, Aalst.
- 12 **Brechtse Heide i.s.m. Voorkempem**. Dia-avond. „Lente in de Camarque” door M. Vos 20 u. Lusthof achter De Toverfluit.
- 12 **Bree**. Film over jacht op pelsdieren in het Auditorium Bree (langs gemeentehuis). Aanvang: 19.30 u.
- 12 **Demer en Dijle**. Dia-avond „IJsland” door wereldreiziger-wielewaler L. van Dievel (Bonheiden). Vertrek: 20 u. Zaalte van 't Kasteel, Haachtsebaan, Keerbergen. Inkom: 20 F, kinderen onder de 12 j. gratis.
- 13 **Denderland**. Ophangen van nestkasten. Vertrek: 14 u. bij D. Sonck, Walstraat 8, Aalst (nabij goederenstation). Leiding: Werkgroep Natuurbeheer.
- 13 **Gent**. WJ Dagtocht o.l.v. F. Maes naar Damvallei en Zandwinningsputten. Bijeenkomst om 8 u. aan de Dampoort.
- 13 **Gent**. Filmavond over vogels 4-tal films van 25 minuten over inlandse vogels ons voorgesteld door J. Verheecke. Begin om 20 u. stipt in de zaal van Securex aan de Watersportbaan.
- 13 **Lier**. 1-dagsuitstap, Turnhout en omgeving. Vertrek: 8.30 u. station Lier. 9.45 u. Hoge brug Ravels (baan Turnhout-Tilburg). 14 u. Hoge brug Ravels. Leiding: W. Dings. Mee te brengen: knapzak, verrekijker, stevig schoeisel. Einde: 18 u.
- 13 **Mortsel**. Projektie-avond door eigen leden. De heer W. van Doninck toont een filmpje over Tessel. Daarna krijgen we dia's van Dhr. M. Gruyaert over wilde orchideeën en over de natuur in het algemeen. Aanvang: om 20 u. in het Agfa-Gevaert auditorium in de Septestraat te Mortsel.
- 13 **Schelde en Leie**. Vierde winteravond met boeken-tentoonstelling. Dia's over „Nokere” en „Bloemen uit de Vlaamse Ardennen”. Tentoonstelling

- herbarium in de Rafter gemeenteschool nabij 't Nieuw Plein om 19.45 u. stipt. Leiding : L. Kinds. Einde om 22.30 u.
- 14 **Antwerpen-Centrum.** Winterwandeling in de Kalmthoutse Heide. Trefpunt : Station Kalmthout om 9 u. Leiding : L. Vergaelen. Einde omstreeks 16 u.
 - 14 **Bree.** WA-WJ wandeling naar het Stampprooierbroek. Vertrek : gemeentehuis Bree 8.15 u. parking Urlobroek 8.30 u. Leiding : J. Janssen L. Corstjens. Mee te brengen : laarzen. Einde : 11.30 u.
 - 14 **Brugge.** Bustrip naar het Veerse Meer, de Landkreek, de Piet en Kats. Inschrijven door storting van busprijs : 350 F - studenten 250 F op PCR 000-0534662-95 van A. Keukeleire Leopold, Ilaan, 8000 Brugge. Vertrek : 8 u. - hoofdingang v/h station te Brugge. Leiding : M. Pottier en G. Orbie. Mee te brengen : excursiekledij, piknick, guldens, kijker. Einde : Brugge : 19.30 u.
 - 14 **Brussel.** Morgenwandeling in het Rood - Klooster Afspraak : om 8.45 u. tramhalte 44 (Rood Klooster, Audergem), Tervurenlaan aan wegwijzer Rood Klooster. Tram 44. Leiding : R. Gielen (720.3319)
 - 14 **Demer en Dijle.** Werkgroep botanie - groenblijvende bomen in de natuur en onze tuinen (hoofdkenmerken). Vertrek : 8 u. Oude kerktoren, Keerbergen. Leiding : F. de Preter. Einde : Bij zeer slecht of te koud weer gaat deze activiteit door in een afgesloten ruimte.
 - 14 **Gent.** WJ Wilgenknotting om half 10 in de Bourgoyen. Afspreken met F. van den Bossche (091/26.91.01)
 - 14 **Hageland-Zuiderkempem.** Autocardaguitstap naar de Hoge Venen (sneeuwtrip) Vertrek : Aarschot Kristus-Koning - 7.45 u. Testelt Dr. Janssen 7.55 u. Averbode Gemeentehuis 8 u. - Diest Euroshoe 8.15 u. Leiding : J. van Damme en M. Guisson. Mee te brengen : laarzen + lunchpakket. Inschrijving : bij W. Mulders tot 7 februari 1982.
 - 14 **Kortrijk.** Ledentocht in het Leiedal. Nadien volgt een gezellig samenzijn in het „Zwingelkot” te Bissegem met o.a. vertoning van dia's. Vertrek : Bissegem marktplaats om 13.45 u. Leiding : F. Claeys. Mee te brengen : laarzen + verrekijker.
 - 14 **Land van Waas - Noord.** Gerichte tocht : „Slikken en schorren - Hellegatschor”. Samenkomst : 8.30 u. aan De Wal (baan Sint-Niklaas - Hulst, ten noorden van de expresweg). Einde : 12.30 u.
 - 14 **Mandelstreke.** Busuitstap naar Blokkersdijk. Vertrek : Stationsplein 8 u. Leiding : P. Hantson.
 - 14 **Mechelen.** Autobusuitstap naar Flevoland. Vertrek : 6.30 u. Station NMBS Mechelen. Leiding : Plaatselijke gidsen. Mee te brengen : Laarzen, lunchpakket, NL. geld. Einde : 20 u. Station NMBS Mechelen.
 - 14 **Schelde en Leie.** Familiale natuurwandeling te Nokere. Vertrek : Kerk Nokere om 14 u. Leiding : L. Kinds. Mee te brengen : Laarzen, verrekijker. Einde om 17 u.
 - 14 **Schelde en Leie.** Watervogeltelling in het hele afdelingsgebied. Voor afspraak : J. Royeaerd (091) 86.36.02 of J. Vanheeuverswijn (091) 84.43.82
 - 14 **'s Heerenbosch.** Wandeling in broekbossen Hingene, Kragewiel + Scheldeboorden Bornem. Samenkomst : kerk Buggenhout-centrum om 13.20 u. of Romeo Bornem om 14 u. Leiding : G. van Neste. Laarzen noodzakelijk.
 - 16 **Gent.** Studievergadering over Mossen door M. van de Velde uit Eeklo ten huize van A. Lens.
 - 17 **Demer en Dijle.** Plantenavond. De Nederlandse benamingen van de Plantenatlas van België werden opgezocht maar moeten nog nagekeken worden. Verder het vervolg van 14/2. Om 20 u. Vergaderlokaal van café 't Moleken, Haachtsebaan 1, Keerbergen. Leiding : F. de Preter en W. Bastiaens.
 - 18 **Aalter.** Vergadering van de Avifauna-Projectgroep. Uitswisselen van ideeën; bepraten van problemen. Uitleg bij de lijst der Belgische vogelsoorten. Cultureel Centrum, Aalter, 20.00 u.
 - 18 **Brugge.** Braakballendeterminatie. Initiatie door Ch. de Piere om 20 u. in de zaal Rectorica te St.-Michiels (achter het gemeentehuis). Mee te brengen : tabellen, pincetten, vergrootglas en schuifmaat.
 - 14 **Meetjesland.** Ganzentocht naar het „Groot Eiland” (Hulst). Vertrek : Markt (Eeklo) om 8 u. Leiding : L. Bekaert en M. Boone. Mee te brengen : Picknick.
 - 19 **Meetjesland.** Diamontage „Laat U niet beetnemen” door G. van Bastelaere in het Stadsauditorium, Garenstraat te Eeklo om 20 u.
 - 19 **Midden-Limburg.** Onder kundige leiding maken we kennis met de wereld onder de microscoop. Uiteenzetting over en werking met de microscoop in het L.U.C. te Diepenbeek om 20 u. Slechts 50 deelnemers. Inschrijving door storting van 100 F op Rek. 235-0112631 van De Wielewaal Midden-Limburg met vermelding „microscoop”.
 - 19 **Mortsel.** Feestavond met feestdis, natuurtafelquais en bal. „Merelhof” - Edmond Thieffrylaan 94, Mortsel om 20 u.
 - 20 **Demer en Dijle.** Werkdag in „Hollaken Bosch” Verder kappen van hakhout en aanplanten van knotwilgen. Leiding : G. Verstraeten en W. Bastiaens. Mee te brengen : Schop, hakmes, bijltje, zaag, touw, picknick. Hollaken - Brug, Baan van Haacht naar Rijenmenam om 9 u. en om 13 u.
 - 20 **Land van Waas-Noord.** Ledenavond : een etentje met aperitief, kaasschotel, brood en wijn, in zaal Saleghemkring, Margrietstraat 15, Meerdonk. Aanvang : 19.30 u. Inschrijvingen door storting van 200 F op PCR 000-0105608-72 van „De Wielewaal Land van Waas noord, p/a A. Van Haute, Heirbaan 9, 2758 Haasdonk”, en dit uiterlijk op 10 februari 82.
 - 20 **Lier.** Werkgroep Botanie. determinatie knoppen om 14 u. in clublokaal. Leiding : A. de Jonghe. Takje of twijgje meebrengen. Einde : 17 u.
 - 20 **Lier.** Werkgroep ornithologie. Nierijk Bouwel, 1/2 dag. Vertrek : 8 u. clublokaal. Leiding : Y. Peeters. Mee te brengen : kijker. Einde : 12 u.
 - 20 **Westkust.** „Schouwen-Duiveland”. Busuitstap indien voldoende deelnemers. Vertrek : Veurne-Markt 6.30 u. Monument Albert Nieuwpoort 6.45 u. Mee te brengen : Laarzen - kijker, aangepaste kledij.
 - 21 **Bree.** Werkgroep Ornithologie : wandeling (het in kaart brengen van horsten). Vertrek : 8.15 u. gemeentehuis Bree. Mee te brengen : laarzen. Einde : 11.30 u.
 - 21 **Brussel.** Morgenwandeling door het park van Sint-Pieterswoluwe. Afspraak : rond 8.45 u. aan de tramstelplaats te Sint-Pieters-Woluwe (tegenover de parkvijvers). Einde rond 12 u. Tram 44. Leiding : R. Gielen (720.3319)
 - 21 **Denderland.** Excursie in de Sint-Onolfsolder in Dendermonde. Vertrek : 14 u. aan de nieuwe Denderbrug in Dendermonde. Leiding : F. Schoeters. Mee te brengen : Laarzen, kijker.

- 21 **Gent.** Dagtocht naar het Zwin. Bijeenkomst om 6.50 u. aan het Sint-Pietersstation o.l.v. Carl en Xavier.
- 21 **Gent.** Eerste dag van het Krokusverlof. Schouwen-Duiveland o.l.v. K. van Beers. Prijs: 375 F, kinderen in WJ 175 F
- 21 **Krekenland.** Wintertocht in de Assenedse Polders. Vertrek: Markt te Assenede om 12 u. Leiding: R. de Lust. Mee te brengen: laarzen en verrekijker. Einde: 12 u.
- 21 **Land van Waas-Zuid.** Tocht naar Melsele (omgeving van de Halve Maan). Vertrek: 13.30 u. aan het stadhuis van Sint-Niklaas of om 14 u. op de markt van Melsele. Leiding: E. Thoen.
- 21 **Maasland.** Dagexcursie per autobus naar Zeeland max. 53 deelnemers. Vertrek: Bospoort Maaseik 6 u. Andere deelnemers worden opgepikt langs R.W. 17 tot aan de oprit v.d. E3 te Maasmechelen. Leiding: Marc en Theo. Mee te brengen: Kijker, laarzen. Vogelgids, drank + knapzak. Inschrijvingen voor 10 februari 1982. Storten v. voorschot van 200 F op rek. 001-0271895-80 t.n.v. André Vincken, Dennegaerdelaan 15, 3668 As. met vermelding: Zeeland + opstapplaats.
- 21 **Netevallei.** Boswandeling in „Averegten” te Hallaar. Vertrek: om 10 u. op Grote Parking. Leiding: Natuurgids. Mee te brengen: laarzen & kijker. Einde: 12 u. Grote Parking.
- 21 **Schelde en Leie.** Winterwandeling in het staatsbos „Bos te Rijst”. Vertrek: Kerk Schorisse om 14 u. Leiding: J. Vanheeuverswyn. Mee te brengen: laarzen, verrekijker, gidsen. Einde om 17 u.
- 21 **Voorkempen i.s.m. Brechtse Heide.** Autocartocht Schouwen-Duiveland. Leiding: M. Couwels. Vertrek: 8 u. Toverfluit. Prijs: volw. 250 F - jeugd 150 F Tel. P. Poppe: 83.09.32
- 22 **Bree.** Dia-avond over vlinders en insecten door J. Janssen om 19.30 u. in Sociaal Centrum.
- 24 **Denderland.** Initiatieles over Plantenmorphologie om 20 u. in 't Apostelken, kerk van Mijlbeek, Aalst. Leiding: M. de Wolf, werkgroep botanie.
- 26 **Mandelstreek.** Avondvergadering - voordracht over de wadden door H. Van Looken in het vormingsinstituut om 20 u.
- 27 **Aalter.** Dag van de Kraenepoel. Tijdens de voormiddag geleide wandelingen. Aansluitend: studiemiddag over „De Kraenepoel, een bedreigd Natuurgebied”. Voor meer info: zie elders in dit blad.
- 27 **Hageland - Zuiderkempen.** Dia-avond over Noord-Scandinavië door R. Hermans. Vertrek: Abdij Averbode - 20 u.
- 27 **Mechelen.** Dia-avond door de H.W. Bastiaens. „Waar biest starwegras en helm hun naam schrijven in het zand” om 20 u. in lokaal Den Halm, Korenmarkt 10, 2800 Mechelen.
- 27 **Mortsel.** Uitstap met werkgroep ornithologie naar Lier. 's Morgens bezoeken we de Anderstadvijvers en 's middags de 2 zandwinningsputten te Walem. Vertrek met eigen wagens te Mortsel aan het station v. Oude-God om 8 u. Leiding: C. Snyers en L. Wouters.
- 27 **Mortsel.** Het F.I.R., het C.C.B.V. en onze afdeling projecteren volgende films: „De Falkland eilanden” en „De Visarend”. Inkom: 100 F. Om 20 u. in het Agfa-Gevaert auditorium te Mortsel, Septestraat 27.
- 27 **Netevallei.** Bezoek aan „De Zoo achter de schermen” in de diertuin van Antwerpen. Prijs: 180 F. Vertrek: Station Heist o/d Berg 12.50 u. (trein) 14 u. Zoo-ingang.
- 27 **en 6-13/3. Netevallei.** Boomplantingsactie op ogehoogd terrein aan verbrandingsoven (Heist) en oud-stort van Hallaar. In samenwerking met V.V.V. Heist o/d Berg. Voor meer inlichtingen: tel. 015/24.45.77 M. Geens.
- 28 **Bree.** Beheerswerken - Stamprooierbroek. Vertrek: 8.15 u. gemeentehuis Bree. 8.30 u. parking Staatsbos Molenbeersel. Leiding: W.A. bestuur. Mee te brengen: laarzen. Einde: 11.30 u.
- 28 **Brugge.** Dagexcursie met eigen wagens naar de St.-Kruiskreek, de kreken rond het Zwarte Gat en de polders van Groede (Zeeuws-Vlaanderen). Vertrek: om 9 u. aan het station te Brugge. Leiding: G. Orbie & M. Pottier. Mee te brengen: picknick, laarzen en kijker. Einde: Brugge 18 u.
- 28 **Brussel.** Jaarlijkse algemene ledenvergadering te Hamme/Merchtem. Aanvang: 14 u. met streekwandeling. Rond 16.30 u. gezellig samenzijn rond de 'koffietafel'. Trefpunt: om 14 u. aan de kerk van Hamme/Merchtem. Om 16.30 u. in de feestzaal St.-Goedele, St.-Goedeledreef te Hamme (nabij kerkje).
Programma: - Administratief deel: jaaroverzicht, financieel verslag, enz. - Kiezing bestuursleden, quis, - boekenstand, - diamontage Texel 1981
- 28 **Demer en Dijle.** Werkgroep Ornithologie. Vertrek: 8 u. Oude kerktoeren te Keerbergen. Leiding: J. sels. Einde: 11.30 u.
- 28 **Gent.** Namiddagwandeling rond het Molsbroek te Lokeren. Bijeenkomst 14 u. aan de G.B. van de Dampoort. Leiding: A. Verstraeten.
- 28 **en 4 maart 1982 Gent.** Karnavalkamp in de Lac de Der (onder de Argonne) (Frankrijk) Zeearend, Kraanvogels en zomeer. Inlichtingen en inschrijvingen voor 1/2/82 bij Gerald (22.71.85).
- 28 **Klein-Brabant.** Namiddaguutstap naar Daknam. Met eigen wagens. Vertrek: Peleman Puurs 13.15 u. Romeo Bornem 13.30 u.
- 28 **Kortrijk.** Voormiddagtocht in de Gavers (Harelbeke). Vertrek: Parking Bloso Harelbeke om 9 u. Leiding: F. Deckers. Mee te brengen: laarzen + kijker. Einde: 11.30 u.
- Maart 1982**
- 5 **Lier.** Lesavond over amfibieën door M. Vermynen. 20 u. clublokaal. Leiding: M. Vermynen. Einde: 22.30 u.
- 5 **Netevallei.** 5de Neteling. 19.30 u. Lokaal (Hallaar)
- 5 **Noorderkempen.** Film en dia-avond te Essen. „Kijk wij kunnen vliegen” - werking van een vogelrevalidatiecentrum door F. Broos. Gildenhuis Essen om 20 u.
- 6 **Denderland.** Nestkasten ophangen. Vertrek: 14 u. bij D. Sonck, Walstraat 8, Aalst, nabij goederenstation. Leiding: Werkgroep Natuurbeheer.
- 6 **Hageland Zuiderkempen.** Ledenavond in kasteel Hoevebeemden te Testelt.
- 6 **Lier.** Uitstap naar Sneeuwklorkjesreservaat daarna samenzijn Piepenolleke. Vertrek: Zimmertoren 13.30 u. Leiding: M. Selderslaghs. Mee te brengen: laarzen, verrekijker. Einde: 17 u.
- 6 **Schelde en Leie.** Algemene ledenavond - Voorstelling jaarverslag 81 - financieel verslag 81. Diareksen „Bedreigde biotopen” door Rudy Willockx + toelichting project 82 „Beschermen van hagen en heggen”. Vertrek: Oud-gemeentehuis Huise om 19.45 u. Einde: 22.30 u.
- 6 **Turnhout.** Jaarlijkse ledenavond: met jaarverslag van secretaris en schatbewaarder. Dia-voorstelling over de kleiputten van Beerse - L. Berckvens. Dia-voorstelling over reis naar Schotland - R. de Prins. Wielewaalhuis 20 u.

ACTIE: HAGEN EN HOUTWALLEN

Na de prachtig geslaagde actie „Ken jij hun plekje”, waarbij de volledige bescherming van onze inheemse amfibieën en reptielen werd geëist, is de Werkgroep Natuurbehoud zo vrij uw aandacht te vestigen op een nieuwe bijzonder belangrijke sensibilisatieactie voor een sterk bedreigd landschapselement: hagen en houtwallen.

Hetgeen wij vragen is zeer eenvoudig:

bezorg de informatiefolder aan uw gemeentebestuur of aan de eigenaar van een belangrijke haag of houtwal. De bedoeling is uiteraard dat U hierbij de bescherming van een verantwoorde herbeplanting bekomt. De inhoud van deze informatiefolder werd elders in dit blad afgedrukt.

Voor de afdelingen, die in hun werkingsgebied een actie willen voeren zijn bovendien petitielijsten beschikbaar.

U kan folders en intekenlijsten bekomen bij R. Willockx, Sparrenstraat 23, 2930 Hombeek.

Bij uw aanvraag 20 F verzendingskosten.

WINTERVOORDRACHTEN

Personen, die nog geen bericht inzonden naar de Centrale en bereid zijn winter voordrachten te geven, worden verzocht hun naam en adres, de titel van de voordracht(en) en hun voorwaarden zo vlug mogelijk in te zenden naar het Secretariaat van De Wielewaal, Graatakker 11, 2300 Turnhout.

TE ONTHOUDEN DATA :

- Zondag, 18 april : congresuitstap te Bree
- Zaterdag, 8 mei : dag van de conservators te Bol-derberg - Zolder
- Zondag, 24 oktober : symposium te Bree

NIUW NATUURGEBIED

A. de Kimpe en P. de Clerq zijn op 25 december 1981 met notaris Goedertier van Zottegem overeen-gekomen 34 a 50 ca te St. Maria-Oudenhove te huren voor een termijn van 9 jaren.

Het betreft een „lediaankop” waarop nog Vleugel-tjesbloem groeit en bloeit.

Het contract wordt door het Dagelijks Bestuur voor de Raad van Beheer ondertekend. De Wielewaalaf- delingen Schelde en Leie betalen de pacht prijs en de onkosten.

De nieuwe afdeling Zwalm voert de beheerswerken uit onder leiding van A. de Kimpe en P. de Clerq. Langs deze weg danken wij al de mensen die zich hebben ingezet voor het verwerven en het beheer van het terrein.

H. Franckx

BROEDVOGELATLAS ZWITSERLAND

Er komt een verbeterde druk van de Zwitserse broedvogelatlas. De kaarten blijven ongewijzigd. Wie tekstverbeteringen heeft kan deze insturen naar de „Schweizerische Vogelwarte te 6204 Sempach” (Zwit- serland). De eerste oplage van 4000 stuks is uitverkocht, aldus een mededeling van het station van Sempach.

NIUWE AFDELINGEN: ZWALM EN DE STERN.

1. Zowat 4 jaar na de oprichting van de Wielewaal - Jongeren in het Zottegemse (met kinder- en tiener- afdeling) gaat er nu ook een Volwassenenafdeling van start.

Gebiedsomschrijving :

De afdeling „ZWALM” omvat 3 fusiegemeenten : Lierde, Zottegem, Zwalm.

Inwoners van deze gemeenten die lid waren van Den- derland of Schelde-Leie worden nu automatisch lid van „Zwalm”.

Voorlopig bestuur :

Op de stichtingsvergadering, vrijdagavond 6 novem- ber j.l., is een voorlopig bestuur verkozen die de eerstkomende activiteiten zullen voorhouden.

Secretaris en contactadres : P. Geeroms, markt 21, 9620 Zottegem, Tel : 091/60.00.18

voor Zwalm : D. van de Kerckhove, Decoenestraat 13 9630 Zwalm.

Verantwoordelijke voor Natuurstudie - activiteiten : P. de Clercq, Kastanjelaan 26, 9620 Zottegem tel : 091/60.25.08

M. van der Straeten, Tweekerkestraat 9, 9620 Zottegem, Tel. : 091/60.29.37

Verantwoordelijke voor financiën en vogelwaarne- mingen :

G. Eeckhout, Wurmendries 111, 9620 Zottegem tel : 60.36.74

Persverantwoordelijke en praktisch werk :

A. Minnaert, Jules Lootenslaan 26, 9620 Zottegem tel : 091/60.20.98

R. Merchiers, Strijpenplein 21, 9620 Zottegem tel : 091/60.29.23

Algemene medewerking : D. Baele, Neileveld 39, 9620 Zottegem, Tel. : 091/60.12.54

2. In het begin van december besliste het bestuur van de „Stern” toe te treden tot De Wielewaal met de fusiegemeenten De Pinte, Sint-Martens-Latem en Nazareth.

Contactadres voor „De Stern” : W. Galle, Blijspoei 10, 9721 Zevergem, Tel. : 091/85.47.01

Door deze wijzigingen gaan de Wielewaalleden uit de gemeenten Zwalm en Eke-Nazareth nu administra- tief over naar de nieuwe afdelingen.

Afdeling Schelde-Leie zal echter „Natuurbeleving” blijven sturen naar de leden en zij zijn steeds wel- kom op alle activiteiten. Hun mogelijkheden worden echter uitgebreid door de keuze tevens deel te nemen aan de activiteiten van de nieuwe afdeling, die dichter aansluit bij hun woonplaats.

Alvast wensen wij VEEL succes aan de nieuwe afde- lingen „Zwalm” en „De Stern” bij de uitbouw van een streekgebonden werking.

NIUW RESERVAAT

Afdeling Demer en Dijle verwierf zo pas een 2de reservaat, genaamd Langenvijverbos-Hooiberg. Het is eigendom van de heer A. Theys, Houtheide 15, 2840 Haacht en 7 ha. 33 a. 67 ca. groot. Het is een oud pijnboombos, waar jaarlijks de ransuil broedt naast allerlei zangvogels, eigen aan dit bestand.

Conservators zijn de heren G. Verstraeten en W. Bastiaens, St. Adriaanstraat 49, 2840 Haacht.

Onze oprechte dank en gelukwensen aan de jonge dynamische afdeling.

H. Franckx
Voorzitter

NIEUWS OVER DE REGLEMENTERING BETREFFENDE DE BESCHERMING VAN VOGELS IN VLAANDEREN.

In het Vlaamse Gewest werden de bestaande besluiten betreffende de bescherming van vogels herwerkt en lichtjes aangepast.

Het koninklijk besluit van 20 juli 1972 betreffende de bescherming van vogels is niet meer van toepassing in het Vlaamse Gewest en wordt daar vervangen door een koninklijk besluit van 9 september 1981.

Het ministerieel besluit van 17 september 1972 waarbij het houden en het ruilen van vogels wordt geregeld en waarbij een tijdelijke bevoorrading in vogels wordt toegestaan wordt voor dat gewest vervangen door een ministerieel besluit van 14 september 1981.

T.o.v. de vroegere besluiten, die blijven gelden voor het Brusselse en het Waalse Gewest, werden volgende wijzigingen aangebracht:

a) **Koninklijk besluit van 9 september 1981** (Belg. Stbl. van 31 oktober 1981)

— het fotograferen of filmen van volwassen vogels op of nabij hun nest wordt verboden, uitgezonderd wanneer het gaat om nesten die zich bevinden op een bewoond erf. Het pogen te fotograferen of te filmen in dezelfde omstandigheden wordt eveneens strafbaar gesteld.

— de bestrijding van de vogels vermeld in de bijlage 1 van het besluit (Spreeuw, Huismus en Ringmus) evenals het verstoren van hun nesten en broedsels, wordt nog alleen toegestaan aan de grondgebruikers, de houder van het jachtrecht, de beëdigde wachters van de houder van het jachtrecht en aan de houders van een schriftelijke vergunning van de grondgebruiker of de houder van het jachtrecht op voorwaarde dat de aangeduide persoon zelf een jachtverlof bezit. Het aanduiden van onbeëdigde personen die geen jachtverlof bezitten, is dus niet meer toegestaan. Het personeel van waters en bossen bezit ook het recht bedoelde vogels te bestrijden.

— bij de bestrijding van de vogels van bijlage 1 mag nog alleen worden gebruik gemaakt van vuurwapens of van afschrikkingsmiddelen. In dit verband is het wellicht niet onbelangrijk te wijzen op het feit dat de Dienst voor Plantenbescherming van het ministerie van Landbouw, bij koninklijk besluit van 5 januari 1981, als opdracht kreeg om spreeuwenkolonies te roeien wanneer daartoe door deze minister, in het belang van land- en tuinbouw, zou zijn besloten.

— de bijlage 2 van het besluit van 1972 wordt opgesplitst in 2 bijlagen die resp. het nummer 2 en 3 krijgen.

Bijlage 3 bevat de kooivogels die men mits merking (ring) en inschrijving in een inventaris in bezit mag houden en mag vervoeren met het oog op tentoonstellingen van vogels.

Deze soorten zijn:

Columbidae

Turkse tortel (*Streptopelia decaocto*)

Bombycillidae

Pestvogel (*Bombycilla garrulus*)

Turdidae

Beflijster (*Turdus torquatus*)

Emberizidae

Bosgors (*Emberiza rustica*)

Cirlgors (*Emberiza cirlus*)

Dwerggors (*Emberiza pusilla*)

Grijze gors (*Emberiza eia*)

Ortolaan (*Emberiza hortulana*)

Witkopgors (*Emberiza leucocephalos*)

Fringillidae

Citroensij (*Serinus citrinella*)

Europese kanarie (*Serinus serinus*)

Ploceidae

Rotsmus (*Petronia petronia*)

Sturnidae

Roze spreeuw (*Pastor roseus*).

Bijlage 2 wordt onderverdeeld in twee delen a en b. Voor beide groepen is het merken en het inschrijven in een inventaris van de vogels verplicht.

Bijlage 2a bevat 7 soorten die het voorwerp kunnen zijn van een jaarlijkse bevoorrading in het kader van het ministerieel besluit van 14 september 1981.

Deze soorten zijn:

Turdidae

Zanglijster (*Turdus philomelos*)

Emberizidae

Rietgors (*Emberiza schoeniclus*)

Fringillidae

Groenling (*Chloris chloris*)

Keep (*Fringilla montifringilla*)

Kneu (*Carduelis cannabina*)

Sijs (*Carduelis spinus*)

Vink (*Fringilla coelebs*)

Bijlage 2b vermeldt 8 soorten waarvoor de bevoegde minister individuele vergunningen kan afgeven met het oog op een beperkte bevoorrading.

Deze soorten zijn:

Emberizidae

Geelgors (*Emberiza citrinella*)

Grauwe gors (*Emberiza calandra*)

Fringillidae

Appelvink (*Coccothraustes coccothraustes*)

Barmsijs (*Carduelis flammea*)

Frater (*Carduelis flavirostris*)

Goudvink (*Pyrrhula pyrrhula*)

Kruisbek (*Loxia curvirostra*)

Putter (*Carduelis carduelis*)

— het vervoer van levende vogels die ingeschreven en gemerkt zijn overeenkomstig het ministerieel besluit van 14 september 1981 is thans het hele jaar geoorloofd zo de vogels begeleid zijn van het voorgeschreven bewijs van eigendom.

— vogels waarvan de kleur zichtbaar afwijkt van de in vrijheid levende soortgenoten vallen niet onder de bepalingen van het besluit.

— in toepassing van de richtlijn van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand, kan de Minister, wanneer geen andere bevredigende oplossing bestaat, in een aantal gevallen afwijken van de beschermingsmaatregelen van het besluit. Deze afwijkingen mogen o.m. worden getroffen ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij en wateren, ter bescherming van flora en fauna, in het belang van onderzoek en onderwijs en ten einde het vangen, het houden of elk ander verstandig gebruik van vogels in kleine hoeveelheden toe te staan. In de afwijkende bepalingen moeten een aantal gegevens worden vermeld.

— De middelen waarvan het gebruik verboden is, worden gedetailleerd opgesomd. Een aantal van deze middelen mogen tevens niet worden verhandeld, in bezit gehouden of vervoerd worden.

— tenslotte wordt de bevoegde minister gemachtigd groeperingen van vogelliefhebbers of vinkeniers te erkennen voor een periode van 3 jaar. De erkenning is hernieuwbaar.

b) Ministerieel besluit van 14 september 1981 (Belg. Stbl. van 13 november 1981)

Dit besluit organiseert het houden van inlandse kooivogels waarvoor een aantal bepalingen met betrekking tot het merken en inventariseren worden opgelegd.

Wat het **merken** van de vogels betreft, moeten deze, zoals vroeger, voorzien zijn van ofwel een open ofwel een gesloten voetring, naar gelang het gaat om vogels die als jonge of volwassen exemplaren werden geringd of om vogels die in gevangenschap werden geboren. De open voetringen worden door de bevoegde Minister verdeeld, de gesloten ringen door de erkende groeperingen van vogelliefhebbers of vinkeniers.

Voor het **registreren** der kooivogels worden enerzijds inventarissen en, anderzijds, individuele steekkaarten per vogel opgelegd waarvan de vorm door het besluit worden bepaald.

Jaarlijks moet, per 31 januari, een inventaris van de kooivogels worden opgesteld die door de erkende groeperingen aan het bestuur van waters en bossen wordt gezonden.

De individuele steekkaart, die groen is voor de vogels met een open voetring en rood voor de vogels met een gesloten voetring, moet de daarop vermelde vogel altijd begeleiden (tentoonstellingen, vervoer, enz.).

Het besluit somt verder de voorwaarden op waaraan de kandidaat-deelnemers aan de bevoorrading in vogels moeten voldoen en de wijze waarop (plaatsen, tuigen) die bevoorrading mag geschieden.

De bevoorrading in vogels vermeld in bijlage 2a van het koninklijk besluit van 9 september 1981 kan jaarlijks worden toegestaan door de bevoegde minister aan personen die een aantal voorwaarden vervullen en die door de erkende groeperingen worden aangeduid.

Daarbuiten kan de Minister aan een beperkt aantal personen vergunning verlenen voor het vangen van vogels vermeld in de bijlage 2b van het koninklijk besluit van 9 september 1981.

S. Tys
05.12.1981.

JAGERS SCHIETEN NAAR NATUURVRIENDEN

Het is een publiek geheim dat vele jagers zich boven alle wettelijke beschermingsmaatregelen plaatsen en regelmatig beschermde vogels schieten. Twee weken geleden werden nog Houtsnippen neergeslagen in een bosgebied nabij Brugge. Zelfs rond het onlangs opgerichte staatsnatuureservaat te Stuivkenskerke stelden zich jagers op en lieten de vogels van het reservaat wegdrijven naar hun vuurlinie. De heer R. Stroobant, lid van de officiële adviescommissie van dit domein, heeft die schandelijke toestand toen onmiddellijk aangeklaagd. Overigens is er een toenemende agressiviteit van jagers die elk dier als schietschijf aanzien.

Een sterk staaltje van jagersbrutaliteit deed zich voor op zondag 3 januari 1982 nabij het natuureservaat De Blankaart te Diksmuide. Daar bevinden zich talloze ingegraven bunkertjes waarbij een kleine vijver is aangelegd om de watervogels binnen de dodelijke afstand te lokken. Zeven leden van de Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie (BJN) waren er op natuurexcursie. In één van die schietbunkertjes zaten 2 jagers uit Doornik en een jonge Franse vrouw. Ze hadden reeds verschillende beschermde Holenduiven geschoten. Om hun superioriteit te demonstreren schoten ze voor het oog van de

BJN'ers een Kievit neer. De jacht op die vogels is echter gesloten vanaf 15 december.

De natuurvrienden protesteerden vanzelfsprekend en toen één van hen, Y.F. uit Kortrijk, de dode Kievit wilde oprapen als bewijsstuk, schoot één der jagers vanop een 5tal meter afstand juist voor zijn voeten. Toen de BJN'ers nadien weggingen en al ruim 100 m verder waren, schoot één van de jagers nog in hun richting. De hagel gierde om hun oren, maar gelukkig werd niemand getroffen. Uiteraard is klacht ingediend bij de rijkswacht te Veurne, die spoedig ter plaatste kwam en de identiteit noteerde van de jagers en de vrouw. Ze ontkenen echter alles en van de geschoten beschermde vogels was niets meer te vinden. Ook de BOB is ingeschakeld. Het werd zelfs een verhoor en onderzoek dat de ganse avond duurde tot de maandagochtend.

Het Coördinatie-Comité voor de Bescherming van Vogels (CCBV), dat sinds jaren op nationaal en internationaal vlak de jacht en vogelbeschermingsproblematiek van nabij volgt, zal een advocaat ter beschikking stellen van de BJN'ers en zich eventueel ook burgerlijke partij stellen. Verder zal het CCBV contact opnemen met de Belgische Natuur- en Vogelreservaten, eigenaar en beheerder van het reservaat De Blankaart, met het oog op een gezamenlijke actie die zou moeten leiden tot het jachtverbod op watervogels rond dit reservaat en de rangschikking als landschap van de vochtige omliggende weilanden. Daarin zou het verbod er vuurwapens te gebruiken en het bepalen van een geschikt minimum waterpeil prioritair zijn. Enkele jaren geleden is De Blankaart aangekocht na een grootse geldinzamelactie. De uitbouw van een degelijke bufferzone is een dringende noodzaak.

Dit jagersschandaaltje onderstreept nogmaals dat er meer controle nodig is op de jacht. De gespecialiseerde diensten van Waters en Bossen hebben een onderbezet personeelskader. De meeste technische beambten hebben 1 of 2 interimgebieden sedert jaren. En daarbij beschikken ze niet eens over een dienstwagen. Zo moet de enige agent die in de Westhoek is aangesteld met zijn fiets een gebied met 30 km diameter controleren. Een onmogelijke taak. Wel heeft de rijkswacht onlangs nog een jager ge verbaliseerd nabij De Blankaart. Maakte dit de andere pretschietters nog agressiever?

persmededeling CCBV

NIEUWE AFDELINGSSECRETARIS AFD. NETEVALLEI

G. CRAUWELS, Leo Kempnaersstraat 79, 2890 Schriek.

NIEUW BESTUUR AFD. LEUVEN

M. HERREMANS, Voorzitter, Prinses Lydialaan 65, 3030 Heverlee
L. DEVIAENE, Ondervoorzitter, Tweebunders 7, 3200 Kessel Lo
H. BLOCKX, Secretaris, Langeveld 103, 3201 Holsbeek
P. STANDAERT, Leuvensesteenweg 145, 1981 Vossem, Penningmeester
S. NELISSEN, Koning Albertlaan 67, 3200 Kessel Lo, Lid
L. DESMET, Kloosterlaan 2, 3030 Heverlee, Lid
M. DECOSTER, Mastellestraat 54, 3008 Veltem Lid.
F. GROOTAERS, onder-voorzitter.

B. Vanderborght

ORNITHOLOGISCHE LESSENCYCLUS : AFDELING GENT

Tijdens het winterseizoen richten we een zeer interessante ornithologische lessencyclus in, geschikt zowel voor beginnende als voor verder gevorderde vogelkijkers en vogelliefhebbers en voor hen die wat aan natuurstudie willen doen.

Deze lessen worden gegeven door ervaren leden van onze werkgroep ornithologie. Wij kunnen verzekeren dat deze lessencyclus zeer interessant zal zijn. De lessencyclus gaat door in het Dienstencentrum te Gentbrugge (thv. de zwemkom Palm Beach aan de E3, iets voorbij het voetbalplein van AA Gent).

De lessen gaan door op volgende data:

Maandag 9 november 1981: „Vogels” R. Eyckerman
Donderdag 3 december 1981: „Eenden en Ganzen” P. Van Sanden

Donderdag 17 december 1981: „Meeuwen” P. van Sanden

Donderdag 14 januari 1982: „Nacht- en Dagroofvogels” J. Pollet

Donderdag 28 januari 1982: „Steltlopers” J. van den Steen

Donderdag 11 februari 1982: „Zangvogels” G. de Meulemeester

Vrijdag 26 februari 1982: „Rietvogels” A. Anselin

Donderdag 11 maart 1982: „Mezen” R. Eyckerman

Donderdag 25 maart 1982: „Trekbeweging” L. Kongs

Donderdag 8 april 1982: „Ringwerk Alcedo”

Eind april 1982: dagtocht in het Zwin voor de deelnemers van de lessenreeks.

Deze lessen beginnen telkens te 20 u. stipt.

VOGELFOTOWEDSTRIJD DE WIELEWAAL 1982

In navolging van verschillende andere natuurverenigingen richt 'De Wielewaal' een vogelfotowedstrijd in. Er werd gekozen voor een VOGELfotowedstrijd omdat het fotograferen van vogels erg populair is en blijft. De resultaten van deze (meestal) onschuldige jacht op onze avifauna blijven, jammer genoeg, vaak steken in fotoalbums of in zelden vertoende diareksen. We hopen dat dit initiatief grote bijval kent zodat wij in de toekomst beroep kunnen doen op eigen werk voor illustratie in ons tijdschrift. Na een succesvolle vogelfotowedstrijd kan in de toekomst misschien gedacht worden aan een wedstrijd met een ander 'natuurvriendelijk' onderwerp.

Wedstrijdreglement.

- De vogelfotowedstrijd staat open voor iedereen, ook voor niet-Wielewalers.
- De voorkeur gaat uit naar actiefoto's, zowel kleur als zwart-wit, die iets (nieuws ?) laten zien over een bepaald gedrag van een, in het wild in België voorkomende vogel.
- Foto's van bedreigde of zeldzame soorten in of rond het nest worden niet opgenomen.
- op de achterzijde van elke foto dient in potlood plaats en datum van opname en naam van gebruikte camera en objectief, alsook de naam en het adres van de fotogra(a)f(e) vermeld te worden.

- Inzendingen van niet meer dan 5 foto's per deelnemer op het formaat van ten minste 13 x 18 cm worden opgestuurd naar het redactieadres van de Wielewaal, Langvenstraat 25, 2300 Turnhout.
- De ingezonden foto's worden geklasseerd in de fototheek van de Wielewaal maar blijven eigendom van de inzender. De redactie kan ze naar eigen goeddunken in ons tijdschrift publiceren.
- Inzenders behouden het recht hun werk elders te publiceren.
- De jury wordt gevormd door de redactie van de Wielewaal, versterkt door de heren R. Willockx, H. Lehaen, D. Arnhem en G. Charlier, die niet kunnen meedingen naar een prijs. Over de beslissing van de jury is geen discussie mogelijk. Alle inzenders onderwerpen zich aan het reglement.
- Prijzen worden als volgt verdeeld: voor de beste foto zal 5.000 F worden uitgereikt, voor de op één na beste 2.500 F. De derde prijs bedraagt 1.000 F. Verder worden nog twee eervolle vermeldingen met een vergoeding van 500 F beloond.
- Er zal van maximaal 5 inzenders (de winnaars) één foto worden gepubliceerd in 'De Wielewaal' onder de titel: 'Laureaten vogelfotowedstrijd De Wielewaal 1982'
- Inzendingen na 31 mei dingen niet meer mee naar de prijzen.

(Reglement, gedeeltelijk overgenomen uit Vogeljaar-vogelfoto-parade en uit B.V.N.F.-mededelingen in „Mens en Vogel”).

R. Debruyne, Iepersteenweg 60, 8178 Woumen.

BONDIG VERSLAG VAN DE VERGADERING VAN DE HOGE RAAD VOOR NATUURBEHOUD (KAMER BEVOEGD VOOR HET VLAAMS GEWEST), GEHOUDEN TE BRUSSEL OP WOENSDAG, 18 NOVEMBER 1981.

- Het Welleke te Zonhoven wordt als staatsnatuurreservaat opgericht. Een adviescommissie werd samengesteld.
- Het Torfbroek te Berg (Kampenhout) en het Molsbroek te Lokeren werden als privé-natuurreservaten erkend.
- De houtvesterij Gent diende een voorstel in om een beschermend statuut te verlenen aan het Neigembos te Meerbeke-Gooik enerzijds (39ha 26a) en aan het Stropersbos te Kemzeke anderzijds (79ha 02a). De Hoge Raad stelt voor het Neigembos tot bosreservaat en het Stropersbos tot staatsnatuurreservaat op te richten. Voor het Stropersbos wordt eveneens een adviescommissie opgericht.
- Het Provinciebestuur van West-Vlaanderen deed een voorstel om reewild uit te zetten in de provincie. De Raad is van mening dat indien de streek geschikt ware voor reeën deze dieren er reeds van zelf waren gekomen. De bossen hebben er echter een te kleine oppervlakte en de sociale rol van het bos is er zeer groot. De beweeglijke reeën zouden er te lijden hebben van de te dichte bebouwing en vooral van lint-

bebouwing, waardoor ook de veiligheid in het gedrang komt. Ten slotte is het gevaar voor landschadschade niet denkbeeldig. De Raad brengt derhalve een negatief advies uit.

- De Raad ontving een voorstel om het Schotse Sneeuwhoen in te voeren in het staatsnatuurreservaat Mechelse Heide. Daar het gaat om de introductie van een standplaatsvreemde soort, wat neerkomt op een faunistische vervalsing, acht de Raad dat het invoeren van het Schotse Sneeuwhoen volledig moet afgewezen worden. Bovendien zou het invoeren van het Schotse Sneeuwhoen de positie van het Korhoen, die reeds ver van schitterend is, enkel maar bemoeilijken.
- Voor de Conventie van Ramsar op het behoud van waterrijke gebieden van internationaal belang vnl. als watervogelhabitat worden volgende gebieden voorgesteld:
 - 1) Ganzenpleisterplaatsen Damme-Brugge (460ha)
Ganzenpleisterplaatsen ten westen van Brugge (110 ha)
 - 2) IJzervallei:
Handzame-vlakte (1026 ha)
Blankaart en Broeken (2395 ha)
Staatsnatuurreservaat Stuivekenskerke (22 ha)
 - 3) Beneden-Schelde: Groot Buitenschoor (200 ha)
Galgeschoor (155 ha)
Oude Doel (115 ha)
 - 4) Zwin: Schorren en Zeereepduinen (185 ha)
Duinbossen en Vliegveld (240 ha)
Zwinpolders (670 ha)
 - 5) Kalmthoutse Heide (nog te bepalen)
 - 6) Vlaamse Banken (nog te bepalen)
voorlopig totaal 5.578 ha.Voor deze gebieden moet in de eerste plaats gezorgd worden voor het behoud van een geschikte waterhuishouding. Een jachtverbod moet niet noodzakelijk worden uitgevaardigd. De nodige stappen zullen worden aangewend bij de betrokken ministeries om de aangeduide vochtige gebieden een strengere bescherming te verlenen.
- Een werkgroep werd samengesteld om een lijst van gebieden voor te stellen voor de instandhouding van vogelsoorten bedoeld in de EEG-richtlijn inzake het behoud van de vogelstand.
- In verband met het probleem van het perevuur en de kapverplichting van de waardplanten (meidoornsoorten) wordt gevraagd dat het natuurbehoud bij de opstelling en de toepassing van dergelijke wetten meer inspraak zou krijgen.

H. Franckx

PROVINCIALE SUBSIDIE

De Provincie Oost-Vlaanderen, dienst voor Culturele Aangelegenheden, heeft aan de Oostvlaamse Wielewaalafdelingen een toelage verleend van 71.240 F. Dit op basis van een gezamenlijke aanvraag voor subsidie, gestaafd door uitvoerig jaarverslag en financieel verslag van elke afdeling. Opnieuw zullen de Oostvlaamse Wielewaalafdelingen een dergelijke aanvraag indienen voor het werkjaar 1982, activiteit van 1981. De secretarissen van de diverse afdelingen worden verzocht het jaarverslag en het financieel verslag tijdig op te maken. Nadere berichtgeving volgt van de afdeling Gent, die alle aanvragen coördineert en de eigenlijke aanvraag bij de provincie indient.

W. Sierens.

DAG VAN DE KRAENEPOL.

Zaterdag 27 februari 1982.

ingericht door:

- De Aalterse Werkgroep Leefmilieu, Aawel.
- De Wielewaal, afdeling Aalter.

Met medewerking van de Belgische Natuur- en Vogelsreservaten.

Programma :

- 9.30 tot 12 u. geleide natuurwandelingen.
- 13.30 u. tot 17 u. studie-namiddag in het sportcentrum te Aalter rond het thema: „De Kraenepoel, een bedreigd natuurgebied”.

Sprekers : Prof. dr. L. Daels, dr. H. Stieperaere, I. Hoste, dr. E. Kuyken.

De studie-namiddag wordt afgesloten met een paneelgesprek tussen de 4 sprekers en het publiek. Vooraf inschrijven door storting van 100 F op rekening 860-0026501-02 van de Wielewaal-Aalter, Museumstraat 93, 9881-Aalter-Bellem.

*
* *

DATUM VAN DE NATIONALE NATUURBESCHERMINGSDAG : ZONDAG 19 SEPTEMBER 1982 TE MALMEDY.

Thema : „NATUURSITES EN TOERISME”

10 u. : bijeenkomst te Malmédy.

*
* *

DE DAS IN HET VLAAMSE GEWEST

Door het Koninklijk Besluit van 22 september 1980 genieten een aantal zeldzame diersoorten in het Vlaamse gewest een volledige bescherming. Voor onze roofdieren: Wezel, Hermelijn, Bunzing, Otter, Das, Boom- en Steenmarter en Vos blijft er echter nog veel te doen.

De wetgever heeft het wel nodig gevonden de jacht op deze dieren niet meer open te verklaren maar een volledige bescherming dringt zich toch op. Om dit te bereiken startte in Vlaanderen een nationale campagne ter bescherming van onze roofdieren (Postbus 10, 9740 Gavere). Als deze campagne vlug de beoogde resultaten kan bereiken is de toekomst van Wezel, Hermelijn en Bunzing veilig gesteld. De otter en de marters staan er slechter voor maar hun totale bescherming kan misschien beletten dat ze volledig verdwijnen. Voor de Das komt elke beschermingsmaatregel nochtans te laat. Jammer !

Voor Vlaanderen gaat de Das stilaan tot de geschiedenis behoren. Iedereen die nog iets over de dassen van vroeger of nu weet, mag niet aarzelen om me hiervan volledig in te lichten. Ik ben van plan om hiervan een samenvatting te schrijven. Hiermee hoop ik mijn steentje bij te dragen opdat tenminste iets van de herinnering aan onze eigen Vlaamse Grimbaard zou bewaard blijven.

Willy Troukens
Van Souststraat 502
1070 Anderlecht

4. Ontwikkeling van de regelmatig waargenomen soorten in de loop van de tijd.

We zullen op deze ontwikkeling dieper ingaan bij een latere bespreking per soort. Hier beperken we ons tot enkele algemene punten.

Zoals reeds gezegd is een vergelijking met de vorige 5 jaren bemoeilijkt door het wegvallen van kavel 1. Dit heeft vooral een grote invloed op de waargenomen watervogelsoorten. Het Putse Moer, het grootste en diepste ven uit het telgebied, valt hierdoor namelijk weg. Dit is de reden dat de aantallen Tafeleenden (*Aythya ferina*) op een tiende teruggefallen zijn en is ook de oorzaak van verschillen in „status” vergeleken met vorige periode. We hebben dit trachten op te vangen door in kolom 11, per soort, niet het totaal aantal in 1971-75 waargenomen exemplaren op te geven, maar een schatting van de in kavels 2 tot 5 waargenomen vogels. In een groot aantal gevallen zijn de werkelijke in II tot V geziene waarden opgenomen. Voor andere soorten zijn we ervan uitgegaan dat de kans om hen waar te nemen in elke kavel even groot is en werd overeengekomen het in 1971-75 in totaal over 5 kavels gezien aantal met 20 % verminderd.

Ook kolom 4 en kolom 13 geven waarden voor de periode 1971-1975. In beide gevallen slaan de waarden op kavels II tot en met V.

Algemeen kan men zeggen dat de waargenomen aantallen sterk variëren van jaar tot jaar en het is dan ook moeilijk te zeggen welke veranderingen in de loop van de 10 jaren telwerk een blijvende betekenis hebben, laat staan wat de oorzaak ervan is.

Het is duidelijk dat factoren als het algemeen bestand der soort, de nog steeds toenemende bezoekersdruk en de algemene verandering der begroeiing een rol spelen, evenals lokale brand, plaatselijk bomen rooien, enz. De juiste invloed hiervan is moeilijk na te gaan. Twee factoren echter lijken duidelijk herkenbaar: vochtigheid en koude.

Na de droge zomer van 1976 was in 1977 de waterstand uiterst laag: meerdere vennen, bv. de Biezekuilen, stonden droog. Nadien is het geleidelijk natter geworden. Een normale waterstand was bereikt in 1979 en in 1980 stond het waterpeil ongewoon hoog. De gevolgen zijn uiteraard het meest uitgesproken bij de watervogels. De sterke terugval van soorten als Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*), Slobeend (*Anas clypeata*), Tafeleend en Meerkoet (*Fulica atra*) in 1977 is daaraan te wijten. Maar ook dalingen in de aantallen roofvogels en Rietgorzen (*Emberiza schoeniclus*) hangen hier waarschijnlijk mee samen. Mogelijk is zelfs het stijgen van soorten als Tortelduif (*Streptopelia turtur*) en Pimpelmees (*Parus caeruleus*) door de droogte beïnvloed. Aan de andere kant ontnemt een zeer hoge waterstand nestgelegenheid aan de Kokmeeuwen (*Larus ridibundus*). Dit is, althans

gedeeltelijk, de oorzaak van de lagere aantallen in 1980.

In 1979 is een opmerkelijke daling te zien van soorten als: Fazant (*Phasianus colchicus*), Groene Specht (*Picus viridis*), Grote Bonte Specht (*Dendrocopos major*), Veldleeuwerik (*Alauda arvensis*), de meeste mezen, Winterkoning (*Troglodytes troglodytes*), Goudhaantje (*Regulus regulus*), Heggemus (*Prunella modularis*) en Rietgors. Dit zijn soorten die standvogel, zwerfvogel of gedeeltelijk trekker zijn en waarvan de harde winter 1978-79 waarschijnlijk zijn toeliste. Dit is erg voelbaar in het heide- en dennebosgebied, dat voor vele soorten een „marginaal milieu” betekent. Dit soort-„arm”-terrein wordt slechts bezet wanneer er geen betere keus is t.t.z. wanneer de betere territoria reeds ingenomen zijn. Een lichte vermindering van een soort in zijn geheel kan dan ook een sterk terugtrekken uit het marginaal gebied laten zien. Enigszins speculatief zou men kunnen zeggen dat, binnen de mezenfamilie, het onderzochte terrein marginaal is voor Koolmees (*Parus major*), Pimpelmees en Matkopmees (*Parus montanus*) (daling in 1979), maar een voorkeusterrein is voor de Kuifmees (*Parus cristatus*) (geen daling in 1979). Natuurlijk is het ook mogelijk dat de Kuifmees winterharder en plaatsvaster is.

Afgezien van deze fluctuaties, lijkt het toch redelijk volgende wijzigingen in bestand tussen 1971 en 1980 aan te nemen:

Kalmthoutse Heide vòòr 1940.

- de Krakeend (*Anas strepera*) komt vaker en in grotere aantallen voor.
- Buizerd, Sperwer (*Accipiter nisus*), Rode Wouw (*Milvus milvus*) en Smelleken (*Falco columbarius*), en in mindere mate de andere roofvogels worden meer en vaker gezien. De eerste twee broeden trouwens de laatste jaren in de onmiddellijke buurt.
- de Meerkoet is talrijker broedvogel.
- de aantallen Scholeksters (*Haematopus ostralegus*) in het terrein zijn toegenomen en ze broeden er nu elk jaar.
- Zwarte Specht (*Dryocopus martius*), Tapuit (*Oenanthe oenanthe*), Boomleeuwerik (*Lullula arborea*), Gekraagde Roodstaart (*Phoenicurus phoenicurus*), Witte Kwik (*Motacilla alba*) en Geelgors (*Emberiza citrinella*) zijn talrijker, ook als broedvogel.
- Wintertaling (*Anas crecca*) en meer nog Zomertaling (*Anas querquedula*) zijn verminderd. De laatste wordt slechts zelden nog gezien.
- Korhoen (*Tetrao tetrix*) en Fazant zijn afgenomen: de laatste 2 jaren ligt het aantal Korhoenders beneden een kwart van de populatie 5 à 10 jaar geleden.
- Grutto (*Limosa limosa*) en, sedert 1973, Tureluur (*Tringa totanus*) zijn sterk in aantal gedaald.
- de Klapekster (*Lanius excubitor*), voorheen vaste overwinteraar, wordt nog slechts zelden gezien.
- de Duinpieper (*Anthus campestris*), vroeger regelmatige broedvogel, is in het begin der telperiode verdwenen.

Kalmthoutse Heide vóór 1940.

Koolmees.

Foto: L. Kusters

5. Schatting van het aantal broedparen.

In kolommen 5 tot en met 10 van tabel 1 wordt per soort op elke tweede regel, onder de waargenomen aantallen, een schatting gegeven van het aantal broedparen. Dit is niet het aantal broedsels, maar het aantal paren of territorium-bezettende mannetjes, aanwezig in het broedseizoen. Dit geldt, met uitzondering voor het Korhoen, waarvan we het maximum aantal in het voorjaar geziene hennen als maat genomen hebben voor de mogelijke broedsels. Meer detail over de manier waarop voor elke soort gewerkt werd kan men vinden in *Wielewaal* 43: 65-81 en 97-112.

Hoe goed vertegenwoordigen deze getallen de werkelijk aanwezig mogelijke broedparen? We komen hier later per soort op terug en willen hier slechts enkele algemene opmerkingen maken. In een artikel van de hand van G. Bilcke: „Een studie over zangvogels in de Kalmthoutse Heide” (*Wielewaal* 46: 137-151), uit de auteur de mening dat het aantal territoria wellicht dubbel zo hoog ligt dan door onze werkgroep aangegeven werd. Weliswaar werden hier tellingen uit 1979 vergeleken met tellingen uit de periode 1971-75, maar dit verklaart de grootte der verschillen niet. We hebben een gedetailleerde vergelijking 1979-1979 gemaakt. Hieruit bleek dat bij soorten die minder dan 5-6 territoria hadden er geen systematisch verschil tussen beide tellingen was. Maar inderdaad, van soorten die sterk vertegenwoor-

digd zijn, werden door G. Bilcke 1,5 à 2 maal zoveel territoria vastgesteld. Het is ook waarschijnlijk dat de hogere waarden een juister beeld geven van het hele terrein. De reden van onze onderschatting is gedeeltelijk het niet volledig bestrijken van het terrein, waardoor bepaalde „hoeken” niet geteld worden. De hoofdoorzaak lijkt echter dat verschillende territoria, vooral deze op grotere afstand van de vastgevolgde telroute, met elkaar versmolten worden en als één aanzien. Dit kan verklaren waarom soorten die „dun gezaaid” zijn niet onderschat worden. Een andere oorzaak voor onderschatten is dat de door ons gevolgde teltechniek en de geest waarin geteld werd, meer gericht waren op het waarnemen van alle vogels en niet speciaal op broedterritoria. Een bewijs hiervoor vormen schattingen door de tellers zelf verricht in 1979 en 1980, waarbij specifiek op broedaantallen gelet werd. Deze liggen ook hoger dan de hier vermelde waarden. Samenvattend kunnen we dus zeggen dat de in tabel 1 opgegeven schattingen van broedparen vooral een vergelijkende waarde hebben en dat

men er rekening moet mee houden dat de werkelijke aantallen nogal sterk kunnen afwijken. Voor sommige zangvogels die geconcentreerd voorkomen kan de werkelijke broedpopulatie misschien wel dubbel zo hoog liggen als aangegeven.

6. Overzicht der sporadisch waargenomen soorten.

Tabel 2 bevat alle in 1976 tot en met 1980 tijdens de tellingen geziene soorten die niet voldoende vaak voorkwamen om ze in tabel 1 op te nemen, en bovendien soorten opgemerkt buiten de officiële teldagen, hetzij door leden van de werkgroep, hetzij door derden.

We zien hier dat een groot aantal van deze zeldzamere gasten ook op de overeenkomstige tabel van 1970-75 voorkomen. We zouden die zeldzame, doch geregelde gasten kunnen noemen. Andere soorten zijn echter duidelijk „toevallige” gasten.

TABEL 2: SPORADISCH WAARGENOMEN SOORTEN.

SOORT	1976	1977	1978	1979	1980	OPMERKINGEN	1971-1975
Fuut (<i>Podiceps cristatus</i>)							x
Kuifduiker (<i>Podiceps auritus</i>)				x		in mei, op Biezenkuilen	
Geoorde Fuut (<i>Podiceps nigricollis</i>)					x	mei	
Aalscholver (<i>Phalacrocorax carbo</i>)							x
Purperreiger (<i>Ardea purpurea</i>)							x
Roerdomp (<i>Botaurus stellaris</i>)							x
Flamingo (<i>Phoenicopterus ruber</i>)							x
Zomertaling (<i>Anas querquedula</i>)				x	x		x
Smient (<i>Anas penelope</i>)	x						x
Krooneend (<i>Netta rufina</i>)	x						
Eidereend (<i>Somateria mollissima</i>)		x				april	
Grote Zaagbek (<i>Mergus merganser</i>)							x
Middelste Zaagbek (<i>Mergus serrator</i>)							x
Casarca (<i>Tadorna ferruginea</i>)		x				november	
Rietgans (<i>Anser fabalis</i>)							x
Knobbelzwaan (<i>Cygnus olor</i>)	x	x	x	x			x
Kleine Zwaan (<i>Cygnus columbianus</i>)		x					x
Ruigpootbuizerd (<i>Buteo lagopus</i>)							x
Havik (<i>Accipiter gentilis</i>)		x		x		mei en april	
Rode Wouw (<i>Milvus milvus</i>)		x	x	x		jagend, aug-sept	
Zwarte Wouw (<i>Milvus migrans</i>)							x
Zeearend (<i>Haliaeetus albicilla</i>)	x					2 ex overwinterend 75-76 tot eind februari	x
Wespendief (<i>Pernis apivorus</i>)					x	5 en 26 juli	
Visarend (<i>Pandion haliaetus</i>)	x					april	

SOORT	1976	1977	1978	1979	1980	OPMERKINGEN	1971-1975
Slechtvalk (<i>Falco peregrinus</i>)							x
Roodpootvalk (<i>Falco vespertinus</i>)		x			x		
Kraanvogel (<i>Grus grus</i>)	x			x	x	maart-april en oktober	
Zilverplevier (<i>Pluvialis squatarola</i>)	x					overvliegend	x
Goudplevier (<i>Pluvialis apricaria</i>)			x			overvliegend	x
Bontbekplevier (<i>Charadrius hiaticula</i>)			x				
Kleine Plevier (<i>Charadrius dubius</i>)	x	x		x	x	mei - juni - augustus	x
Steenloper (<i>Arenaria interpres</i>)			x			april	
Poelsnip (<i>Gallinago media</i>)				x		bij Biezekuilen, september	
Bokje (<i>Lymnocyptes minimus</i>)							x
Bosruiter (<i>Tringa glareola</i>)		x		x	x	juli - augustus	x
Kleine Strandloper (<i>Calidris minuta</i>)							x
Kluut (<i>Recurvirostra avosetta</i>)	x				x	maart en juli, overvliegend	x
Steltkluut (<i>Himantopus himantopus</i>)		x					x
Mantelmeeuw (<i>Larus marinus</i>)			x				x
Zwartkopmeeuw (<i>Larus melanocephalus</i>)		x			x	april	
Dwergmeeuw (<i>Larus minutus</i>)							x
Visdiefje (<i>Sterna hirundo</i>)		x				juli	
Steenuil (<i>Athene noctua</i>)		x					
Bosuil (<i>Strix aluco</i>)		x					
Hop (<i>Upupa epops</i>)				x		mei	
Kleine Bonte Specht (<i>Dendrocopos minor</i>)							x
Draaihals (<i>Jynx torquilla</i>)							x
Kuifleeuwerik (<i>Galerida cristata</i>)				x		december	x
Strandleeuwerik (<i>Eremophila alpestris</i>)	x						
Duinpieper (<i>Anthus campestris</i>)				x			x
Grote Gele Kwikstaart (<i>Motacilla cinerea</i>)							x
Grauwe Klauwier (<i>Lanius collurio</i>)	x						x
Beflijster (<i>Turdur toquatus</i>)	x					april	x
Nachtegaal (<i>Luscinia megarhynchos</i>)							x
Blauwborst (<i>Cyanosylvia svecica</i>)							x
Sprinkhaanrietzanger (<i>Locustella naevia</i>)							x
Kleine Karekiet (<i>Acrocephalus scirpaceus</i>)	x					mei	
Bosrietzanger (<i>Acrocephalus palustris</i>)							x
Rietzanger (<i>Acrocephalus schoenobaenus</i>)		x				augustus	
Spotvogel (<i>Hippolais icterina</i>)	x	x					x
Waaierstaarrietzanger (<i>Cisticola juncidis</i>)					x	augustus	
Grauwe Gors (<i>Miliaria calandra</i>)							x
Appelvink (<i>Coccothraustes coccothraustes</i>)							x
Frater (<i>Carduelis flavirostris</i>)							x
Notekraker (<i>Nucifraga caryocatactes</i>)	x					november	

Kalmthoutse Heide vóór 1940.

7. Slotwoord.

Alles bijeen werden in de loop der 10 jaren 186 soorten in het onderzochte gebied waargenomen. De laatste 5 jaren bedroeg het aantal soorten 162. Hiervan kwamen 121 soorten regelmatig voor, dit wil zeggen, er is bij een 2 uur durende wandeling gemiddeld minstens 4% kans ze te zien. Van deze 121 waren 67 soorten zeker broedvogel.

De heide is geen rijk gebied in de zin dat de vogeldichtheid er hoog is, maar ze is van belang voor een aantal specifieke soorten. We vernoemen: Bergeend (*Tadorna tadorna*), Krakeend, Blauwe Kiekendief, Boomvalk (*Falco subbuteo*), Korhoen, Wulp (*Numenius arquata*), Regenwulp (*Numenius phaeopus*), Tureluur, Kokmeeuw, Nachtzwaluw (*Caprimulgus europaeus*), Zwarte Specht, Boomleeuwerik, Tapuit en Goudhaantje. De aantallen fluctueren sterk. Het waterpeil is hierbij de meest voor de hand liggende factor. Tien jaar formele waarnemingen worden hiermee afgesloten.

Blijft: de herinnering aan het telgenoegen en de verrassingen, en ook een aantal tabellen met cijfers. We hopen dat anderen van deze cijfers

gebruik kunnen maken en dat ze een degelijke basis vormen voor vergelijking wanneer op latere datum opnieuw inventarisatie ter hand genomen wordt.

Rest ons nog onze dank te betuigen aan:

- de initiatiefnemer, de heer L. Verpraet
- alle waarnemers en tellers die aan dit werk hebben deelgenomen. Meerdere vanaf de eerste telling present. Andere zijn later ingesprongen. Hun enthousiasme was niet minder. Volharding en discipline waren enorm.
- alle waarnemers die losse waarnemingen leverden. We willen hierbij speciaal de Wielewaalafdelingen Antwerpen-Centrum, Mortsel, Herentals en Lier en de Ornithologische Centrale vermelden. Ook de heer L. Matthé, die ons zijn persoonlijke waarnemingen bezorgde, willen we hier danken.

K. Verschoore, Beukendreef 20, 2190 Essen.

F. van Meel, Hofstraat 59, 2190 Essen.

ontvangen 23 maart 1981.

Hagen en houtwallen. Natuur verast.

Onderstaande bijdrage vormt, samen met een begeleidende brief van onze voorzitter H. Franckx, de tekst van een folder die werd samengesteld door de Werkgroep Natuurbehoud van „De Wielewaal” in het kader van haar actie voor het behoud van hagen en houtwallen in Vlaanderen. Deze informatiefolder zou worden bezorgd aan alle gemeentebesturen en aan alle eigenaars van een belangrijke haag of houtwal.

Tot het einde van de vorige eeuw was een groot deel van ons cultuurlandschap gekenmerkt door een mozaïek van kleine percelen waarvan de grenzen werden aangegeven door hagen, houtwallen of rijen knotwilgen.

Aan de rand van de toen nog schijnbaar eindeloze heidevelden (en langs de bossen) werden de landbouwgronden tegen het wild en het loslopend vee beschermd door greppels en wallen met daarop een ondoordringbare beplanting. Elders werd het vee dan weer op welbepaalde plaatsen gehouden door sloten en dichte hagen met doornstruiken.

Bij het begin van deze eeuw werd het mogelijk prikkeldraad op industriële wijze te produceren. Prikkeldraad is eenvoudig in het gebruik en vraagt geen onderhoud. Het gebruik van prikkeldraad betekende een eerste klap, vooral dan voor de hagen en houtwallen.

Terzelfdertijd verminderde het directe economisch belang van de houtwallen voor de landbouwers; minder nood aan geriefhout en brandhout dat in deze wallen gekapt werd. Een tweede klap kwam met de ruilverkavelingen, waarbij ook de knotwilgen en al wat schaalvergroting en de mechanische landbouwexploitatie hinderde, moest verdwijnen.

Door samenvoeging van kleine percelen tot grotere gehelen kwamen bomenrijen midden in de nieuwe kavels te liggen.

Sinds een drietal jaren heeft de zogezegd milieuvriendelijke houtkachel haar intrede gedaan. Nu worden op een mateloze wijze de nog resterende hagen en houtwallen kaal gehakt. Knotwilgen en knoteiken die sinds jaren door vrijwilligerswerk werden onderhouden om hun landschappelijke en biologische waarde, verdwijnen bij honderden — Natuurleven wordt as.

Belang van hagen, houtwallen en knotwilgen voor het natuurbehoud.

Doordat zij werden aangelegd met houtsoorten die in de streek voorkomen, of spontaan uit natuurlijke opslag ontstonden, en omdat de aanwezigheid van deze houtsoorten bepaald wordt door de bodemgesteldheid, zijn er heel wat verschillen tussen de hagen en houtwallen van bijvoorbeeld het rivierlandschap, de zandgronden, kleibodems enz...

Foto: G. van Avermaet

Door hun ligging in uitgestrekte terreinen met een eenzijdige vegetatie, meestal grasland, vormen zij de toevluchtsoorten voor allerlei planten en dieren die vroeger meer algemeen in de streek voorkwamen.

Het is niet de bedoeling van deze eenvoudige folder, U een inventaris te geven van wat er zoal leeft en groeit, of verder in te gaan op subtiële verschillen, maar toch kan een kleine opsomming U een inzicht geven in de soortenrijkdom.

Bij de soorten die de haag of houtwal „vormen” zijn er o.a. de Meidoorn, de Sleedoorn, de Vlier en de Lijsterbes.

Allemaal soorten die opvallen door hun prachtige bloeiwijze en waarvan de bessen allerlei vogelsoorten aantrekken.

Onder en tussen de struiken is er een veelheid van soorten, verschillend volgens de streek. Struikheide, Wilgeroosje, Haagwinde, Hop, Kamperfoelie, Bitterzoet, Heggerank, Gewone Agrimonie, Dubbelloof, Breedbladige Wespenorchis, Bosanemoon, Hazelaar, Gelderse Roos, Aronskelk, bramen, Hondсроos en tientallen andere kruiden, grassen, mossen en varens.

Foto: G. van Avermaet

De opeenvolgende bloei van al deze planten trekt een grote verscheidenheid aan van kevers, dag- en nachtvlinders, bijen, hommels, zweefvliegen en andere insecten.

Spitsmuizen en soorten zoals Bunzing, Wezel, Hermelijn en Egel vinden er voedsel en beschutting.

Er kunnen padden en Bruine Kikkers gezien worden maar ook Levendbarende Hagedissen en Hazelwormen.

Van de talrijke broedvogelsoorten deze kleine opsomming: Zanglijster, Merel, Winterkoning, Boomkruiper, Braamsluiper, Grasmus, Fitis, Tjiftjaf en natuurlijk de Heggemus. De Klapekster en de Grauwe Klauwier zijn zeldzame broedvogels die graag in doornhagen broeden.

Veel van deze planten- en diersoorten kunnen ook op of bij knotwilgen aangetroffen worden. Maar vooral holenbroeders verkiezen zo een oude knoestige wilg. De Holenduif, Gekraagde Roodstaart, Koolmees, Pimpelmees, Matkopmees, Bonte Specht, Groene Specht en Steenuil zijn regelmatige broedvogels in (op) knotwilgen. In de kruin van de knotwilgen broeden Wilde Eend, Torenvalk en Ransuil.

Onnodig te wijzen op de positieve ecologische functie die al deze soorten vervullen ondermeer

- als bestuivers van bloemdragende veldgewassen (hommels, bijen, zweefvliegen)
- als verdelgers van soorten die hinderlijk zijn voor de landbouw zoals knaagdieren, rupsen enz...

Vanuit het standpunt van het natuurbehoud vervullen de houtwallen, hagen en rijen knotwilgen een refugiumfunctie. Dit wil zeggen: het zijn dikwijls, midden in het cultuurlandschap, de plaatsen waar planten en dieren uit het oorspronkelijk bos nog een laatste wijkplaats vinden.

Naast deze ecologische- en natuurbehoudaspecten zijn er nog andere redenen die voor het behoud pleiten.

- In vele gevallen vormen deze bomenrijen en houtsingels belangrijke accenten die het monotone hedendaags cultuurlandschap onderbreken. Zij hebben dus onmiskenbaar een esthetisch belang.
- Deze landschapselementen vervullen bovendien een functie als windbreker én voor het verkeer op de wegen door deze gebieden, én voor de bescherming van teelten op de akkers.
- Voor het vee geven ze schaduw en schuilgelegenheid.

Hoe al dit natuurleven behouden?

Dit winterhalfjaar zal er ongetwijfeld weer op een onverantwoorde wijze gehakt, gerooid en gezaagd worden. De som van al deze activiteiten zal andermaal een onherstelbare verarming van natuur en landschap zijn.

Daarom vragen wij u dringend

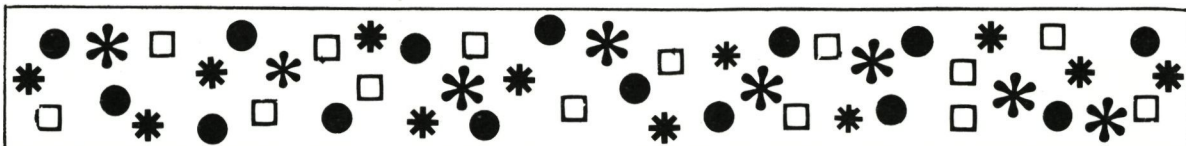
- Het omzagen van knotwilgen en knoteiken niet toe te staan. Slechts het „knotten” zelf is toelaatbaar en zelfs wenselijk.
- Het rooien van bomen te verbieden en zo nodig te laten bestraffen (cfr. Wet van 1962 op de Stedebouw, artikel 44 § 1).
- Voor de hagen en houtwallen geeft het toepassen van een verantwoord hakbeleid met een cyclus van 8 tot 16 jaar, afhankelijk van de boomsoort volgende gunstige resultaten:
 - Verjonging van de haag en houtwal
 - Hierdoor ontstaat meer verscheidenheid in de vegetatie en worden meer diersoorten aangetrokken.
 - Er is bovendien een blijvende opbrengst aan hakhout.

A

1982	1984	1986	1988
1990	1992	1994	1996

A Bij een omloop van 8 jaar om de 2 jaar 1/4 van het areaal laten kappen perceel per perceel.

B

□1982 ●1984 *1986 *1988

B Bij eenzelfde omlooptijd, om de 2 jaar 1/4 van het hakhoutbestand laten kappen, gelijk verspreid over het hele areaal ter plaatse. Dit komt neer op een dunning van 1 op 4 zoals men in een bos zou doen. Dit heeft als voordeel dat het landschapsbeeld intact blijft, (bij A is dit niet het geval). Bovendien krijgt men een betere spreiding qua ouderdom binnen de houtwal.

— Een bescherming met prikkeldraad is zeer afdoend om vraatschade en vertreding door het vee te voorkomen.

Eerlang zal een speciaal themanummer van dit tijdschrift verschijnen dat gewijd is aan houtwal-

len, hagen en bomenrijen, hun waarde, functie en beheer.

Werkgroep Natuurbehoud van de Vereniging „De Wielewaal”.

Foto: L. Kusters

Grote Routepad rond de Mont Blanc

door Hubert Yseboodt

Onder de talrijke, zowel nationale als regionale natuurparken die Europa nog rijk is, zal men tevergeefs het land van de Mont Blanc zoeken. Tenminste wie doelt op werkelijk beschermde gebieden zal het, voor wat betreft deze kant van de Alpen, moeten stellen met het Gran Paradiso en de Vanoise. De twijfelachtige bescherming die het kleine gebied van de Aiguilles Rouges nabij Chamonix geniet, komt hier nauwelijks in aanmerking. In feite kunnen we rustig stellen dat een algemene klassering van het land rond de Mont Blanc als reservaat de dag van heden onmogelijk is geworden. Een vroegtijdige bekendheid en populariteit hebben commercialisering en infrastructuur van het gebied op een opzienbarende wijze in de hand gewerkt. Plaatsen als Chamonix en Courmayeur zijn buiten alpinistenkringen tevens uitgegroeid tot een wereldbegrip in de toeristische sector.

En toch, bijna 200 jaar na Balmat en dokter Paccard, blijft het gebied, ondanks zijn moderne voorzieningen, natuurliefhebbers uit de hele wereld fascineren. De ligging van Europa's hoogste top, de magische „witte berg”, haast op de grens van drie levensgemeenschappen (Frankrijk, Italië en Zwitserland), is hier allerminst vreemd aan. Je hoeft trouwens de beklimming niet te ondernemen, zoals Balmat en Paccard in 1786, om van dit ganse natuurfestijn te genieten. Het G R - of Grote Routepad T.M.B., voorzien van een zestal varianten, voert de wandelaar er helemaal omheen door drie landen en dit in 10 à 12 stapdagen. De afstand bedraagt $\pm$ 160 km. De overnachtingsmogelijkheden zowel als de voorradingspunten zijn voldoende in aantal. Het ganse gebied is zowat ingesteld op de sportieve wandelaar. Vele gewone hotels bezitten ook nog een „dortoir”, een soort gemeenschappelijk slaapvertrek naar het voorbeeld van de berg-hutten. Wielewalers welke niet zouden terugschrikken voor een sportieve wandelvakantie doorheen Europa's mooiste natuurgebied, raden we deze tocht stellig aan. Zij vinden alle gegevens haarfijn vermeld in de Nederlandstalige topogids „G R rond de Mont Blanc” welke tijdens de voorbije zomer van de pers kwam (te verkrijgen bij de „Grote Routepaden v.z.w.”, Van Stralensstraat 40, 2000 Antwerpen). Misschien komen zij achteraf tot hetzelfde besluit als de velen die deze inspanning reeds trotseerden... het is een belevenis in een mensenleven!

Eén dag... twee werelden

Arnuva of Arnuaaz, een ranchachtige nederzetting langs de oever van de Dorarivier, aan de voet van de Grand Col Ferret.

Een grote parking heeft het gemotoriseerd

verkeer in de vallei halt toegeroepen tot grote consternatie van een groepje autotoeristen uitgedost in T-shirts en met reclamepetjes, een koloriet uitstralend variërend van knalrood tot kanariegeel. Druk gesticulerend wordt over het verdere verloop van de „expeditie” onderhandeld. Moeders krijsen bevelen tot hun kinderen die zeuren om een „gelati”. Een transistorradio probeert boven het geheel uit te komen... Italië op een zondag! De sneeuwkammen der drieduizenders rondom contrasteren tegen de blauwe zomerlucht als op een reclameplaat voor kleurenfotografie. Een stel klimmers, ongeschoren, met bruingebrande gezichten en beladen met korden en rinkelende musketons, dalen met veel vertoon de brede bergweg af, aangegaapt door de talrijke zondagmensen. Ongenadig brandt de zon, het bergpad klimt sterker met korte haarspeldbochten. Aan de overkant van het nauwe dal puilt vervaarlijk de bolvormige ijstong van de Pré de Bar-gletsjer. Bij deze zomerhitte wekt het temperatuursverschil het gevoel van een grote koelkast waarvan de deur plots geopend wordt.

De rotsweg eindigt in een groene alpenweide. Rechts, verdoken in de geborgenheid van een terreinplooi, ontdekken we enkele herdershutten. Zij staan er sedert mensenheugenis omdat ze gebouwd werden op een plaats door deze herders zelf gekozen. De naburige „Rifugio Elèna” werd technisch verantwoord opgetrokken door specialisten uit de bergwereld. Van deze berghut, die reeds in 1959-60 door lawines werd verwoest, kan men nu nog de ruïne bewonderen!

De volgende twee lange uren wordt het zwoegen bij de steile klim naar de 2.537 m hoge Grand Col Ferret die de grens vormt van Italië met Zwitserland. Boven in de col houden verschillende wandelaars een welverdiende pauze alvorens op hun stappen terug te keren. Voor een rust lijkt deze plek ons echter te koud en te winderig. Langs de andere kant afdalend, duiken we dan maar Zwitserland en meteen ook de eenzaamheid in. De bewegwijzering van de T.M.B. is hier uitgevoerd op de nauwkeurige manier dit land eigen. Het is reeds een stuk in de namiddag en tot het eerste dorp verwachten we dus niemand meer te zullen ontmoeten. Tot almeteens, slechts tweehonderd meter lager dan de grenslijn, een man verschijnt in officieel groen uniform van de bergwacht. Hij draagt het klassieke deukhoedje met edelweisinsigne en is uitgerust met rugzak en een kleine zender. Door een grote verrekijker tuurt hij aandachtig naar iets. Alles aan deze kant van de grenslijn schijnt rust en eerbied voor de omgeving te ademen. Wanneer hij de kijker laat zakken klinkt zijn groet

**De Tour du
Mont Blanc op
Italiaans
grondgebied.**

Foto:
Hubert Yseboodt

eveneens gedempt: „Bienvenu en Suisse!” Het duurt wel een poosje alvorens we het ons aangewezen punt doorheen het optisch instrument kunnen lokaliseren. En dan zien we ze plots ook... de gems, le chamois! Rank en roerloos staat ze op het rotsblok, net als een porseleinen beeldje. De kop met de fijne horens waardig geheven, gereed om bij het minste vreemd gerucht pijlsnel uit het oog te verdwijnen. Zij ziet, hoort of ruikt de mens niet die haar vanop afstand bespiedt. Het is de ongewone stilte die haar waarschuwt.

In de dorpjes doorheen het Zwitserse Ferretdal zijn de erkers der huizen versierd met bloemen en houtsnijwerk. Grote platte stenen „lauzes” beletten de knaagdieren door te dringen tot de oude graanschuren of hoozolders.

Merkwaardig is wel, dat de verbinding tussen het Italiaanse Arnuva en het Zwitserse dorpje Ferret langs de weg slechts te verwezenlijken is op twee manieren. Via Aosta alover de Col du Grand

Saint-Bernard ofwel doorheen de Mont Blanc-tunnel via Chamonix en Martigny. In beide gevallen betekent het een autorit van 105 tot 125 km. Te voet echter over de col, langs het tracé van de T.M.B., doe je er slechts vijf uurtjes over! Dit steunt meteen de idee dat een mens op beide benen toch ook nog iets presteren kan. En dan nog iets, verwonder je er vooral niet over hier op slag als vreemdeling ontdekt te worden, zelfs al heb je nog geen woord gesproken. Al wie niet uit het dal is, wordt hier gekenmerkt als „étranger”. Dit en dergelijke dingen meer versterken wel enigszins het gevoel dat je langs dit stukje van de Tour du Mont Blanc inderdaad op één dag twee werelden ontdekte. Nog meer belevenissen wachten je echter langs deze route. In ieder geval een prettige tocht en „ar’vi pas... tzwawiere ben!” (tot kijk... het ga je goed!).

H. Yseboodt, algemeen voorzitter Grote Routepaden v.z.w., Steenlandlaan 24, 2090 Stabroek.

Gezocht: Kompassla (*Lactua serriola*)

door Karel de Waele

In het oktobernummer 1981 van *Natura*, het maandblad van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, lazen we een oproep aan de Nederlandse botanici om de verspreiding van Kompassla (*Lactua serriola*) nader te bekijken (Van der Ham 1981).

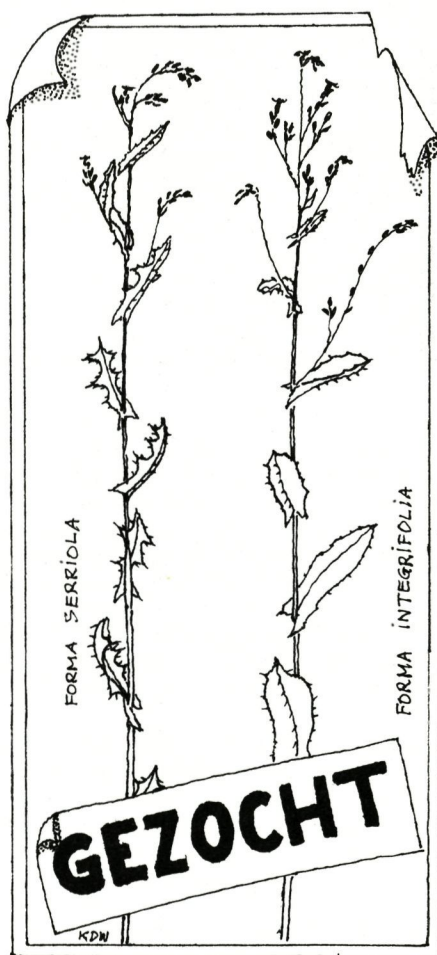
Het leek ons geen slecht idee om dit onderzoek uit te breiden tot ons land. Net als in Nederland grijpt de verstedelijking immers ook in Vlaanderen rondom zich. Industrierterreinen worden opgespoten en omgewoeld, spoor- en autowegbermen worden opgehoogd, baggerspecie en zand uit zandwinningsputten wordt tussen hoge ringdijken gedeponeerd, waterspaarbekkens omgeven door huizenhoge dijken worden aangelegd,... Allemaal gunstige groeiplaatsen voor Kompassla (ook wel Wilde Sla genoemd), die zich duidelijk als een cultuurvolger gedraagt. Het is dan ook begrijpelijk dat met het toenemend aantal „cultuurwerken” de laatste decennia, ook het verspreidingsgebied van Kompassla zich uitgebreid heeft.

Het is voor de geschiedenis van de flora van een landstreek van belang dat dergelijke inburgeringsprocessen zo nauwkeurig mogelijk geregistreerd worden. En niet alleen voor de geschiedenis van de flora, maar ook voor de geschiedenis van die streek zelf, zeker als het gaat over cultuurvolgende planten. We denken bv. aan het pollenonderzoek dat ons veel leerde over de agrarische evolutie van onze beschaving, van de holbewoners, via de Romeinen tot onze huidige moderne mens.

Ook wij, amateur-botanici, kunnen ons steentje bijdragen bij het registreren van dit proces. Het volstaat te noteren waar en wanneer we Kompassla vinden of al gevonden hebben. De plaats wordt gepreciseerd door middel van het kilometerhok volgens de IFBL-methode (De Waele 1979) eventueel aangevuld met biotoopgegevens (dijk, wegkant, opgespoten terrein,...). Deze gedateerde gegevens kunnen dan opgestuurd worden aan het adres van de auteur, die, van zodra er genoeg gegevens binnen zijn (na één, twee,... jaar) de resultaten bundelt in een artikel voor *De Wielewaal* (uiteraard met bronvermelding). Tevens zal deze bundel dan doorgestuurd worden naar de Nationale Plantentuin, ter aanvulling van de kaart in de plantenatlas. Waarom we Kompassla voor dit project gekozen hebben, is hierboven reeds aangestipt. Hierbij heeft echter ook de gemakkelijke herkenbaarheid ervan een rol gespeeld. Ook de minder botanisch gerichte Wielewaler kan aan dit project meewerken. We denken zelfs aan de vogelwaarnemers

die voor de watervogeltellingen bv. geregeld alle zandwinningsputten of opgespoten terreinen afkammen.

Kompassla kan immers gemakkelijk herkend worden aan de specifieke, aan de rand en op de middennerf onderaan, gestekelde bladeren. Opvallend daarbij is nog de eigenaardige stand van de bladeren, zeker als de plant in de felle zon staat. De bladeren die aan de noord- of zuidkant van de stengels groeien, vertonen een draaiing om de middennerf zodat de bladschijf meer naar oost of west wijst; de bladeren aan de oost- of westkant van de stengel daarentegen vertonen enkel een buiging zodat de bladschijf nog meer oost-west gericht is. De bladranden wijzen dus noord-zuid, vandaar de naam Kompassla. Dit

heeft tot gevolg dat de lichtinval op het blad getemperd wordt, waarschijnlijk om de verdamping te verkleinen... of ter bescherming van het bladgroen.

Verder is er nog iets bijzonder aan die bladeren: volgens de meeste flora's moeten die meestal ingesneden zijn (*forma serriola*), behalve misschien enkele bovenste blaadjes, en zou de niet ingesneden vorm (*forma integrifolia*) (zie fig.) eerder zeldzaam zijn. In de praktijk echter blijkt de laatste vorm meer voor te komen. Het is dus ook belangrijk telkens de bladvorm te vermelden zodat we meer inzicht hopen te krijgen in de verspreiding van beide vormen.

Die niet ingesneden vorm kan echter wel verward worden met de overigens veel zeldzamere Gifsla (*Lactuca virosa*). Dit kan men echter vermijden door van iets dichterbij te kijken. De vruchtjes van de Gifsla zijn nl. bijna zwart, en praktisch kaal aan de top, terwijl deze van Kompassla bruingrijs zijn bij rijpheid, iets kleiner (max. 1 mm breed) en behaard aan de top. En indien er geen vruchtjes te

bespeuren vallen kan men nog steeds het verschil ruiken! Het melksap van Gifsla stinkt namelijk duidelijk, terwijl dit van de Kompassla slechts lichtjes ruikt en dan nog niet onaangenaam.

We verwachten dus zoveel mogelijk meldingen van Kompassla met aanduiding van kilometerhoknummer, datum, bladvorm, naam van de vinder, eventueel biotoopgegevens.

Het beste is de gegevens die nu reeds gekend zijn, nu op te sturen, en de nieuwe gegevens te bundelen en op te sturen eind 1982,...

We danken iedereen reeds bij voorbaat.

Bibliografie

De Waele K. 1979. De Nationale Plantenwerkgroep: doel en werking. *Wielewaal* 45: 52-56.

Van der Ham R.W.J.M. 1981. Kompassla (*Lactuca serriola* L.) gezocht! *Natura* 78: 306-308.

K. de Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze.

Vier uurhokken in de Turnhoutse Kempen: plantennota's

door Ludo Smets

Na vijf jaar plantkundig veldwerk (1977-1981) leek het me zinvol de voornaamste waarnemingen op schrift te stellen, teneinde een ruimer publiek te laten delen in de botanische rijkdom van de Kempen.

De door mij intensief bewerkte uurhokken (Plantenatlas, 1972) liggen op het grondgebied der gemeenten Kasterlee, Retie en Geel (ten Aard). De IFBL nummers zijn: C5.18, C5.28, C6.11 en C6.21.

Om praktische redenen behoud ik de werkwijze zoals eerder gevolgd in dit maandblad (Vermeijen, 1981).

Voor determinaties en/of bevestigingen van twijfelgevallen gaat mijn dank uit naar Prof. Dr. P. van der Veken (VDV), mejuffrouw R. D'hose (RD) en de heer J. Aerts.

Tevens dank aan de heren M. Smets (MS), Dr. Y. Lesseliers (YL) en W. van Ballaer (VB) voor enige bijzondere tips.

143. *Agrostemma githago* L. - Bolderik

Kasterlee, roggeveld, C5.18.21, 21-6-1981

1426. *Alopecurus aequalis* Sobol. - Rosse Vossestaart

Geel, natte weide, C5.28.22, 29-5-1977

Retie, rand weiland, C6.11.43, 13-6-1979

707. *Andromeda polifolia* L. - Lavendelheide

Retie, hoogveen, C6.11.43, 09-8-1980 (YL)

1420. *Anthoxanthum puelii* Lecoq et Lamotte - Slofhakken

Kasterlee, rand maïsveld, C5.18.22, 14-7-1981

Kasterlee, rand maïsveld, C5.18.43, 15-8-1981

Kasterlee, wegberm, C6.11.33, 15-9-1981

Geel, Picea-aanplanting, C6.21.12, 16-7-1979

1083. *Arnoseris minima* (L.) Schw. et Kürte - Korensia

Kasterlee, bouwland, C5.18.23, 28-6-1981

471. *Barbarea intermedia* Bor. - Bitter Barbarakruid

Kasterlee, wegrand, C6.11.31, 05-5-1979

470. *Barbarea vulgaris* R. Br. - Gewoon Barbarakruid

Geel, rand Kleine Nete, C5.28.23, 04-7-1979

Kasterlee, Kleine Nete, C6.11.33 en C6.11.34, 26-5-1979

Geel, kanaaldijk, C6.21.33 en C6.21.34, 20-5-1979

Bromus briziformis Fisch. et Mey. - Trilgrasdravik

Kasterlee, rand roggeveld, C5.18.21, 21-6-1981

1185. *Calla palustris* L. - Slangewortel

Kasterlee, vijver, C5.18.13, 01-7-1981

Kasterlee, Kleine Nete-oever, C6.11.33, 12-8-1976

- 965. *Campanula rotundifolia* L. - Grasklokje**
Kasterlee, wegrand, C5.18.14, 10-8-1981
Kasterlee, zandige berm, C5.18.43, 02-8-1968
Retie, wegrand, C6.11.22, 16-7-1981
Kasterlee, grachtrand, C6.11.31, 12-8-1978
Retie, rand weide, C6.11.43, 17-9-1978
- 481. *Cardamine amara* L. - Bittere Veldkers**
Geel, grachtrand, C5.28.41, 20-5-1979
Kasterlee, grachtrand, C6.11.33, 16-5-1979
- 1365. *Carex demissa* Hornem. - Lage Zegge**
Retie, natte heide, C6.11.43, 24-6-1978
- 1351. *Carex echinata* Murr. - Sterzegge**
Retie, rand ven, C6.11.43, 11-7-1978
- 1373. *Carex hudsonii* A. Benn. - Stijve Zegge**
Kasterlee, rand vijver, C6.11.34, 10-6-1980
Retie, rand vijver, C6.11.42, 27-7-1979
Retie, elzenbroek, C6.11.43, 25-5-1979
- 1340. *Carex otrubae* Podp. - Valse Voszegge**
Kasterlee, rand vijver, C5.28.31, 31-5-1981
Retie, grachtrand, C6.21.22, 03-8-1980
Retie, rand vijver, C6.21.24, 04-7-1981
- 1391. *Carex panicea* L. - Blauwe Zegge**
Geel, rand ven, C5.28.23, 01-7-1978
Retie, rand ven, C6.11.43, 24-6-1978
Retie, Moliniaveld, C6.11.44, 24-5-1980
- 1369. *Carex rostrata* Stokes - Snavelzegge**
Geel, natte weide, C5.28.44, 12-7-1979
Kasterlee, ven, C6.11.21, 15-7-1980
Kasterlee, rand trilveen, C6.11.32, 21-5-1980
Retie, ven, C6.11.43, 11-6-1978
- 1366. *Carex serotina* M  rat - Late Zegge**
Retie, natte heide, C6.11.43, 24-6-1978
- 1370. *Carex vesicaria* L. - Blaaszegge**
Kasterlee, rand vijver, C5.18.32, 21-7-1980
Kasterlee, rand vijver, C5.28.31, 31-5-1981
Geel, natte weide, C5.28.44, 02-6-1979
Kasterlee, langs Kleine Nete, C6.11.33, 25-5-1979
Kasterlee, rand vijver, C6.11.34, 10-6-1980
Retie, elzenbroek, C6.11.43, 10-6-1978
Retie, grachtrand, C6.11.44, 20-6-1979
- 714. *Centaureum erythraea* Rafn -
Echt Duizendguldenkruid**
Retie, wegrand, C6.21.22, 03-8-1980
Retie, wegberm, C6.21.24, 08-8-1981
- 238. *Ceratophyllum demersum* L. -
Gedoornd Hoornblad**
Kasterlee, laagveenmoeras, C5.18.22, 26-7-1981
Kasterlee, in Kleine Nete, C5.28.41, 15-9-1976
Kasterlee, vijver, C6.11.34, 15-9-1981
- 613. *Cicuta virosa* L. - Waterscheerling**
Geel, schaduwrijke wegrand, C5.28.41, 10-6-1979
- 734. *Cuscuta epithymum* (L.) L. - Duivelsnaaigaren**
Retie, op Calluna, C6.11.22, 12-8-1980 (MS)
Geel, op Calluna, C6.11.34, 28-8-1980
- 442. *Drosera intermedia* Hayne - Kleine Zonnedaauw**
Kasterlee, vochtige veengrond, C5.18.21, 26-8-1980
Retie, venige vijverrand, C6.11.41, 06-10-1979
Retie, rand ven, C6.11.43, 10-6-1978
- 441. *Drosera rotundifolia* L. - Ronde Zonnedaauw**
Kasterlee, rand vijver, C6.11.34, 15-9-1981
Retie, venige vijverrand, C6.11.41, 06-10-1979
Retie, rand ven, C6.11.43, 17-7-1979
- 1461. *Deschampsia setacea* (Huds.) Hack. -
Moerassmele**
Retie, rand ven, C6.11.21, 15-7-1980
- 1309. *Eleocharis acicularis* (L.) R. et Sch. -
Naaldwaterbies**
Kasterlee, Rode Loop, C5.18.22, 28-7-1980
Geel, rand vijver, C6.21.34, 20-7-1979
- 1312. *Eleocharis multicaulis* (Sm.) Sm. -
Veelstengelige Waterbies**
Retie, rand ven, C6.11.41, 06-10-1979
Retie, natte heide, C6.11.43, 09-6-1979
- 1313. *Eleocharis palustris* (L.) R. et Sch.
ssp. *uniglumis* Schult. - Slanke Waterbies**
Geel, gracht, C6.21.34, 07-06-1980
- 1306. *Eriophorum angustifolium* Honckeny - Veenpluis**
Kasterlee, rand ven, C5.18.12, 13-7-1981
Kasterlee, rand vijver, C5.18.21, 26-8-1980
Kasterlee, rand vijver, C5.18.23, 26-7-1979
Kasterlee, ven, C6.11.14, 09-7-1979
Retie, heidevennen, C6.11.21, 15-7-1980
Kasterlee, ven, C6.11.32, 28-7-1979
Retie, vijverranden, C6.11.41 en C6.11.42, 06-9-1979
Retie, ven, C6.11.43, 10-6-1978
Retie, heideveld, C6.21.21, 21-6-1980
- 188. *Euphorbia esula* L.
ssp. *tommasiniana* (Bertol.) Nyman - Roedewolfsmelk**
Kasterlee, adventief terrein, C6.11.31, 15-6-1978
Kasterlee, stortplaats, C6.11.33, 15-5-1978
- 794. *Galeopsis segetum* Necker -
Bleekgele Hennepnetel**
Kasterlee, wegrand, C5.18.44, 23-7-1981
Kasterlee, grachtkant, C6.11.11, 07-7-1981
Retie, wegbrem, C6.11.22, 16-7-1981
Kasterlee, rand loofbos, C6.11.31, 24-6-1978
- 351. *Genista anglica* L. - Stekelbrem**
Kasterlee, zandige wegrand, C5.18.23, 26-7-1979
Geel, heide, C5.28.24, 24-5-1979
Kasterlee, rand zandweg, C6.11.14, 12-7-1980
Retie, droge bossen, C6.11.22, 27-5-1980
Retie, wegrand met struikheide, C6.11.43, 25-5-1979
Kasterlee, wegberm, C6.21.12, 06-5-1978
- 355. *Genista pilosa* L. - Kruipbrem**
Kasterlee, heide, C5.18.32, 26-8-1980
Retie, droge wegrand, C6.11.22, 27-5-1980
Retie, heide, C6.11.43, 11-7-1980
- 716. *Gentiana pneumonanthe* L. - Klokjesgentiaan**
Kasterlee, dopheidevegetatie, C5.18.21, 26-8-1980
Geel, vochtige heide, C6.11.34, 28-8-1980
Retie, blauwgrasland, C6.11.42, 06-8-1980
Retie, heide, C6.11.43, 15-6-1979
Retie, wegberm, C6.21.21., 11-7-1980
- 555. *Geranium dissectum* L. - Slipbladige Ooievaarsbek**
Kasterlee, wegrand, C5.18.13, 01-7-1981
Kasterlee, weide, C5.18.23, 26-7-1979
Kasterlee, wegrand, C5.28.13, 09-7-1981

Slangewortel

Foto: L. Smets

**553. *Geranium pyrenaicum* Burm. f. -
Bermooievaarsbek**

Kasterlee, wegrand, C5.18.23, 28-6-1981

**995. *Gnaphalium luteo-album* L. -
Bleekgele Droogbloem**

Geel, rand weide, C6.21.11, 15-8-1978

1154. *Hydrocharis morsus-ranae* L. - Kikkerbeet

Kasterlee, vijver, C6.11.34, 09-7-1978

418. *Hypericum elodes* L. - Moerashertshooi

Kasterlee, vijver, C5.18.21, 26-8-1980

Kasterlee, vijver, C6.11.34, 10-6-1980

Retie, vennen, C6.11.43, 11-7-1978

1296. *Juncus filiformis* L. - Draadrus

Kasterlee, grachttrand langs hooiweide, C5.28.31, 02-6-1981

1189. *Lemna trisulca* L. - Puntkroos

Geel, oude vijver, C6.21.41, 09-5-1981

656. *Ludwigia palustris* (L.) Elliott - Waterlepeltje

Kasterlee, vijvers, C5.18.22, 26-7-1981

Kasterlee, visvijver, C5.28.23, 08-7-1979

Kasterlee, vijver, C5.28.31, 02-6-1981

Kasterlee, vijver, C5.28.32, 20-9-1981

1148. *Luronium natans* (L.) Raf. -

Drijvende Waterweegbree

Kasterlee, vijver, C6.11.34, 10-6-1980

***Lythrum junceum* Banks et Soland**

Retie, grasveld, C6.11.42, 06-10-1979 (RD)

**1211. *Malanthemum bifolium* (L.) F.W. Schmidt -
Dalkruid**

Retie, loofbos, C6.11.43, 10-6-1978

673. *Myriophyllum alterniflorum* DC. - Teer Vederkruid

Kasterlee, vijver, C5.28.23, 01-7-1978

Kasterlee, vijver, C6.11.34, 10-6-1980

675. *Myriophyllum spicatum* L. - Aarvederkruid

Retie, vijvers, C6.11.41 en C6.11.42 en C6.11.43, 06-10-1979

Geel, ondiepe vijvers, C6.21.34, 20-7-1979

1392. *Nardus stricta* L. - Borstelgras

Retie, zandige wegrand, C6.11.22, 05-6-1980

Retie, wegrand, C6.11.41, 06-10-1979

Retie, rand heideweg, C6.11.43, 13-6-1979

Retie, wegrand, C6.21.21, 21-6-1980

1206. *Narthecium ossifragum* (L.) Huds. - Beenbreek

Kasterlee, rand vijver, C6.11.34, 10-6-1980

Retie, rand ven, C6.11.43, 11-7-1978

632. *Oenanthe fistulosa* L. - Pijptorkruid

Geel, grachtkant, C5.28.43, 19-8-1980 (VB)

1212. *Ornithogalum umbellatum* L. -

Gewone Vogelmelk

Kasterlee, wegrand, C5.18.43, 29-5-1977

Kasterlee, rand loofbos, C6.11.31, 26-5-1979

17. *Osmunda regalis* L. - Koningsvaren

Kasterlee, rand loofbos, C5.18.22, 08-9-1981

Kasterlee, rand vijver, C5.18.32, 05-6-1980

Retie, slootkant, C6.11.41 en C6.11.42, 10-7-1979

Retie, slootkant, C6.11.43, 09-8-1980

Retie, loofbos, C6.21.21 en C6.21.22, 11-5-1980

Geel, schaduwrijke wegkant, C6.21.11, 05-7-1981

Kasterlee, rand vijver, C6.11.11, 08-9-1981

881. *Pedicularis sylvatica* L. - Heidekartelblad

Geel, vochtige heide, C6.11.34, 31-5-1980

Retie, weide, C6.11.44, 24-5-1980 (MS)

653. *Peplis portula* L. - Waterpostelein

Kasterlee, gracht, C5.18.13, 01-7-1981

Geel, ven, C5.28.23, 15-6-1980

Kasterlee, rand vijver, C6.11.11., 08-9-1981

Kasterlee, grachten, C6.11.33 en C6.11.34, 02-6-1978

Retie, ven, C6.11.43, 11-7-1978

45. *Pilularia globulifera* L. - Pilvaren

Retie, rand ven, C6.11.43, 13-6-1979

567. *Polygala serpyllifolia* Hose -

Liggende Vleugeltjesbloem

Retie, zandige wegrand, C6.11.43, 31-5-1980

Retie, wegranden, C6.21.21 en C6.21.22, 03-8-1980

97. *Polygonum amphibium* L. - Veenwortel

Geel, ven, C5.28.23, 04-6-1978

Kasterlee, grachtkant, C5.28.32, 22-7-1981

Retie, Kleine Nete, C6.11.34, 14-7-1979

Retie, rand vijver, C6.11.43, 17-9-1978

Geel, vijver, C6.21.34, 20-7-1979

96. *Polygonum bistorta* L. - Adderwortel

Kasterlee, rand elzenbroek, C5.18.32, 05-6-1980

Koningsvaren

Foto: L. Smets

1175. *Potamogeton berchtoldii* Fieb. - Klein Fonteinkruid

Geel, gracht, C6.21.34, 07-6-1980

1170. *Potamogeton crispus* L. - Gekroesd Fonteinkruid

Kasterlee, Kleine Nete, C5.28.23, 08-7-1979

Kasterlee, vijver, C6.11.33, 21-8-1979

Kasterlee, Kleine Nete, C6.11.34, 21-8-1979

Retie, vijver, C6.11.41, 14-7-1979

Geel, gracht, C6.21.41, 25-7-1981

1171. *Potamogeton perfoliatus* L. - Doorgroeid Fonteinkruid

Kasterlee, Kleine Nete, C5.28.23, 08-7-1979

1178. *Potamogeton polygonifolius* Pourr. - Duizendknoopfonteinkruid

Kasterlee, gracht, C6.11.33, 20-5-1978

Retie, Pontfortse Nete, C6.11.34, 14-7-1979

Retie, gracht, C6.11.42, 06-10-1979

Retie, vennen, C6.11.43, 24-6-1978 (RD)

Kasterlee, gracht, C6.21.11, 02-6-1978

Retie, gracht, C6.21.21, 12-8-1980

1169. *Potamogeton pusillus* L. - Tenger Fonteinkruid

Kasterlee, Rode Loop, C6.11.31, 09-7-1979 (RD)

1168. *Potamogeton trichoides* Cham. et Schld. - Haarfonteinkruid

Kasterlee, Kleine Nete, 08-8-1978 (VDV)

Kasterlee, Wamp, C6.11.33, 20-7-1979 (VDV)

Kasterlee, Pontfortse Nete, C6.11.41, 23-8-1978 (VDV)

296. *Potentilla recta* L. - Rechte Ganzerik

Kasterlee, hooiweide, C5.18.12, 13-7-1981

Retie, wegberm, C6.11.22, 14-7-1981

225. *Ranunculus hederaceus* L. - Klimopwaterranonkel

Kasterlee, gracht, C5.28.21, 24-5-1979

228. *Ranunculus ololeucos* Lloyd - Witbloemige Waterranonkel

Retie, ven, C6.11.43, 24-6-1978

1326. *Rhynchospora alba* (L.) Vahl - Witte Snavelbies

Kasterlee, trilveen, C6.11.32, 27-9-1980

Retie, ven, C6.11.43, 11-7-1978

1327. *Rhynchospora fusca* (L.) Ait.f. - Bruine Snavelbies

Retie, rand heideven, C6.11.43, 10-6-1978

256. *Ribes uva-crispa* L. - Kruisbes

Geel, oud loofbos, C6.21.41, 09-5-1981

87. *Rumex maritimus* L. - Zeezuring

Geel, kanaaldijk, C5.28.43, 23-7-1981

127. *Sagina apetala* Ard. ssp. *erecta* - Tengere Vetmuur

Retie, grachtrand, C6.11.22, 27-5-1980

Geel, rand vijver, C6.21.24, 07-8-1980

1215. *Endymion non-scriptus* (L.) Garcke - Wilde Hyacint

Geel, loofbos, C5.28.41, 17-5-1979

1323. *Scirpus fluitans* L. - Vlottende Bies

Kasterlee, vijver, C5.18.13, 01-7-1981

Kasterlee, vijver, C5.18.21, 26-8-1980

Kasterlee, vijver, C6.11.12, 01-5-1980

Kasterlee, vijver, C6.11.34, 05-9-1978

Retie, vijvers, C6.11.41 en C6.11.42, 27-07-1979

Retie, ven, C6.11.43, 13-6-1979

Veenbes

Foto: L. Smets

1320. *Scirpus lacustris* L. ssp. *lacustris* - Mattenbies

Kasterlee, vijver, C6.11.32, 29-7-1979

Retie, rand ven, C6.11.43, 27-6-1979

Retie, natte weide, C6.11.44, 24-5-1980 (MS)

Retie, vijver, C6.21.21, 11-5-1980

Geel, vijver, C6.21.24, 07-8-1980

1322. *Scirpus setaceus* L. - Borstelbies

Kasterlee, Rode Loop, C5.18.22, 28-7-1980

Kasterlee, rand vijver, C6.11.33, 02-6-1978

Retie, C6.11.22, grachtrand, 25-6-1980

1046. *Senecio vernalis* Waldst. et Kit. - Voorjaarskruiskruid

Kasterlee, hooiweide, C6.11.33, 20-5-1978 (VDV)

1193. *Sparganium erectum* L. - Grote Egelskop

Kasterlee, rand vijver, C5.18.22, 08-9-1981

Kasterlee, grachtrand, C6.11.12, 12-7-1980

Kasterlee, rand vijver, C6.11.32, 01-8-1979

Retie, rand vijver, C6.11.42, 27-7-1979

Geel, rand gracht, C6.21.23, 03-7-1980

1195. *Sparganium emersum* Rehm. - Kleine Egelskop

Kasterlee, Kleine Nete, C6.11.33, 12-8-1976

Kasterlee, Kleine Nete, C6.11.41, 23-8-1978

136. *Spergula morisonii* Bor. - Heidespurrie

Geel, zandige wegrand, C5.28.23, 24-5-1979

Retie, wegrand, C6.11.21 en C6.11.22, 27-5-1980

Retie, heideweg, C6.11.43, 13-6-1979

Kasterlee, wegrand, C5.18.31, 01-5-1981

Geel, wegrand, C6.21.11 en C6.21.13, 24-5-1979

958. *Succisa pratensis* Moench - Blauwe Knoop

Kasterlee, wegberm, C5.18.22, 08-9-1981

Retie, wegrand, C6.11.41, 17-9-1978

598. *Torilis japonica* (Houtt.) DC. - Heggedoornzaad

Kasterlee, wegrand, C6.11.34 en C6.11.41, 14-7-1979

910. *Utricularia minor* L. - Klein Blaasjeskruid

Retie, ven, C6.11.43, 09-8-1980

703. *Vaccinium oxycoccos* L. - Veenbes

Retie, rand ven, C6.11.21, 15-7-1980

Retie, boord vijver, C6.11.41, 06-10-1979

Retie, rand ven, C6.11.43, 11-7-1978

871. *Veronica scutellata* L. - Schildereprijs

Retie, ven en grachtkant, C6.11.43, 13-6-1979

401. *Vicia villosa* Roth - Zachte Wikke

Kasterlee, wegrand, C6.11.31, 24-6-1978

Bibliografie

- Van Rompaey E., L. Delvosalle, 1972. *Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora*. Brussel, Nationale Plantentuin van België.
Vermeijen A. 1981. Zeldzame planten in de Turnhoutse Kempen. *Wielewaal* 47: 159-162.

Summary

The author gives us a list of rather rare plants, recorded

in the Turnhoutian Campine from 1977 till 1981.

Résumé

L'auteur nous donne un aperçu des plantes remarquables qu'il a découvert dans 4 carrés IFBL en Campine Turnhoutoise de 1977 à 1981.

L. Smets, Albert van Dijkstraat 13, 2300 Turnhout.

Zeldzame planten in de Turnhoutse Kempen - aflevering 4

door Albert Vermeijen

In deze lijst is een rijke oogst aan gegevens bijeengebracht die werden opgetekend tussen 7 en 25 augustus 1980.

Ik dank Prof. Dr. P. van der Veken (PV) voor zijn onmisbare hulp bij het determineren en de heren J. Aerts (JA), L. Hulsermans (LH), G. Luyts (GL) en L. Smets (LS) voor hun waardevolle aanwijzingen.

1451. *Agrostis vinealis* SCHREB. - Zandstruisgras

Arendonk, mulle zandgrond, B6.41.23 en B6.43.33 op 11-8-1980

689. *Anagallis arvensis* L. subsp. *arvensis* - Rood Guichelheil

Turnhout, bouwwerf, B5.47.23, 14-8-1980

1420 *Anthoxanthum puehii* LECOCQ et LAMOTTE - Slofhakken

Arendonk, tarweveld, B6.52.12, 9-8-1980
Retie, roggevelden en wegbermen in de kwartierhokken B6.52.33, B6.52.34, B6.52.41, B6.52.42, B6.52.43 en B6.53.14 op 15, 16, 17 en 24-8-1980

610. *Apium nodiflorum* (L.) LAG. - Groot Moerasscherm

Arendonk, sloot, B6.53.12, 22-8-1980

1011. *Bidens cernua* L. - Knikkend Tandzaad

Tielen, rand van moeras, C5.17.23, 11-8-1980

1373. *Carex hudsonii* A. BENN. - Stijve Zegge

Tielen, elzenbroek, C5.17.23, 11-8-1980

Turnhout, vijverrand, B5.58.14 en B5.58.23, 23-8-1980
Tienen, elzenbroek, C5.17.24, 25-8-1980
Turnhout, elzenbroek, C5.17.22, 25-8-1980

1366. *Carex serotina* MERAT - Late Zegge

Turnhout, vijverrand, B5.58.23, 23-8-1980

592. *Chaerophyllum temulum* L. - Dolle Kervel

Turnhout, houtkant, B5.47.23, 10-8-1980
Lichtaart, bosrand, C5.17.24, 25-8-1980

519. *Coronopus didymus* (L.) SMITH - Kleine Varkenskers

Retie, omgewoelde wegberm, B6.52.34, 17-8-1980

734. *Cuscuta epithymum* (L.) L. - Klein Warkruid

Arendonk, op *Calluna vulgaris* (L.) HULL - Struikheide B6.41.23, 11-8-1980 (GL)

521. *Diplotaxis tenuifolia* (L.) DC. - Zandkool

Arendonk, wegberm, B6.53.11, 22-8-1980

439. *Elatine hexandra* (LAPIERRE) DC. - Steeleelatine

Retie, vijverrand, B6.53, augustus 1980

1309. *Eleocharis acicularis* (L.) ROEM. et SCHULT. - Naaidwaterbies

Turnhout, zandige vijverrand, B5.58.14, 23-8-1980

1312. *Eleocharis multicaulis* (SMITH) SMITH - Veelstengelige Waterbies

Turnhout, vijverrand, B5.58.14 en B5.58.23, 23-8-1980

1156. *Elodea nuttallii* (PLANCH.) ST. JOHN - Smalbladige Waterpest

Retie, waterlopen en vijvers in de vakken B6.52.23, B6.52.24, B6.52.32, B6.52.42 en B6.52.43 op 14, 15, 16 en 17-8-1980

Tielen, vijver, C5.17.24, 25-8-1980

666. *Epilobium ciliatum* RAFIN - Gewimperde Basterdwederik

Retie, vochtige wegrand, B6.52.14, 14-8-1980

663. *Epilobium montanum* L. - Bergbasterdwederik

Turnhout, rand van beek, B5.47.23, 10-8-1980
Tienen, elzenbroek, C5.17.23, 11-8-1980

661. *Epilobium parviflorum* SCHREB. - Kleinbloemige Basterdwederik

Tielen, vijverrand, C5.17.23, 11-8-1980
Retie, slootrand, B6.52.23, 14-8-1980

1511. *Festuca arundinacea* SCHREB. - Rietzwenkgras

Retie, slootrand, B6.52.14, 14-8-1980

716. *Gentiana pneumonanthe* L. - Klokjesgentiaan

Arendonk, heideveld, B6.41.23, 11-8-1980 (GL)

Hibiscus trionum L. - Drie-urenbloem

Turnhout, ruderaal terrein, B5.47.22, 14-8-1980
adventief uit het Middellandse Zeegebied en Z.W. Azië

1154. *Hydrocharis morsus-ranae* L. - Kikkerbeet

Tielen, vijver, C5.17.23, 11-8-1980
Tienen, vijver, C5.17.24, 25-8-1980
Turnhout, vijver, C5.17.22, 25-8-1980

420. *Hypericum tetrapterum* FRIES - Gevleugeld Hertshooi

Tielen, slootrand, C5.17.23, 11-8-1980

Guldenroede

Foto: A. Vermeijen

Turnhout, slootrand, B5.58.33, 13-8-1980

Ravels, kanaaldijk, B5.38.23, 23-8-1980

Retie, veldweg, B6.53.14, 24-8-1980

Turnhout, slootrand, C5.17.22, 25-8-1980

132. *Illecebrum verticillatum* L. - Grondster

Turnhout, zandige vijverrand, B5.58.23, 23-8-1980

Retie, licht vochtige zandweg, B6.53.14, 24-8-1980

**575. *Impatiens glandulifera* ROYLE -
Reuzenbalsemien**

Retie, veldweg, B6.52.41, 16-8-1980

1301. *Juncus articulatus* L. - Zomprus

Retie, slootrand, B6.52.23, 14-8-1980

Turnhout, vijverrand, B5.58.23, 23-8-1980

1104. *Lactua serriola* L. - Wilde Sla

Retie, slootrand, B6.52.33, 17-8-1980

Retie, wegberm, B6.52.34, 17-8-1980

**1148. *Luronium natans* (L.) RAFIN -
Drijvende Waterweegbree**

Arendonk, waterloop, B6.53.11, 22-8-1980

**2. *Lycopodiella inundata* (L.) Holub -
Moeraswolfsklauw**

Turnhout, vijverrand, B5.58.14, 23-8-1980

542. *Malva neglecta* WALLR. - Klein Kaasjeskruid

Retie, omgewoelde weggrand, B6.52.34, 17-8-1980

Bosandoorn

Foto: A. Vermeijen

892. *Melampyrum pratense* L. - Hengel

Arendonk, dreef, B6.52.11, 9-8-1980

1101. *Mycelis muralis* (L.) DUM. - Muursla

Arendonk, straatkant, B6.42, 15-8-1980 (LH)

675. *Myriophyllum spicatum* L. - Aarvederkruid

Arendonk, afwateringskanaal, B6.53.11, 22-8-1980

Retie, sloot, B6.53.13, 24-8-1980

Grondster

Foto: A. Vermeijen

444. *Papaver argemone* L. - Ruige Klaproos
Retie, omgewoelde wegberm, B6.52.31, 16-8-1980

***Papaver somniferum* L. - Maankop**
Oud-Turnhout, wegberm, B6.52.13, 14-8-1980
adventief uit het Middellandse Zeegebied.

***Parthenocissus inserta* (A. KERNER) FRITSCH**
Wilde Wingerd

Arendonk, bosrand, B6.52.22, 9-8-1980
gekwekte klimplant uit Noord-Amerika, zeldzaam
verwilderd.

913. *Plantago coronopus* L. - Hertshoornweegbree
Arendonk, vochtige zandplaat, B6.52.21, 9-8-1980

567. *Polygala serpyllifolia* HOSE -
Liggende Vleugeltjesbloem

Retie, droge heide, B6.52.24, 15-8-1980
Turnhout, droge heide, B5.58.14, 23-8-1980

97. *Polygonum amphibium* L. - Veenwortel
Tielen, vijver, C5.17.23, 11-8-1980
Turnhout, rand van beek, B5.58.33, 13-8-1980
Oud-Turnhout, slootrand, B6.52.31, 16-8-1980
Arendonk, sloot, B6.53.12, 22-8-1980
Tielen, vijverrand, C5.17.24, 25-8-1980
Turnhout, vijver, C5.17.22, 25-8-1980

44. *Polypodium vulgare* L. subsp. *vulgare* - Eikvaren
Lichtaart, bosrand, C5.17.24, 25-8-1980

1165. *Potamogeton acutifolius* LINK -
Spitsbladig Fonteinkruid
Tielen, sloot in broekbos, C5.17.24, 25-8-1980

1175. *Potamogeton berchtoldii* FIEB.
Klein Fonteinkruid
Retie, waterloop, B6.52.23, 14-8-1980

1178. *Potamogeton polygonifolius* POURR. -
Duizendknoopfonteinkruid
Turnhout, sloot, B5.58.33, 13-8-1980
Retie, sloot, B6.52.24, 15-8-1980

295. *Potentilla argentea* L. - Viltganzerik
Retie, wegbermen in de hokken B6.52.23, B6.52.41 en
B6.52.43 op 14, 16 en 17-8-1980

***Potentilla inclinata* VILL. - Grijze Ganzerik**
Retie, wegberm, B6.52.33, 17-8-1980
adventief uit Centraal Europa

296. *Potentilla recta* L. - Rechte Ganzerik
Arendonk, grasland, B6.41.23, 11-8-1980 (GL)

1002. *Pulicaria dysenterica* (L.) BERNH. - Heelblaadjes
Retie, slootrand, B6.53.13, 24-8-1980

563. *Radiola linoides* ROTH - Dwergvlas
Turnhout, zandig strand van vijver, B5.58.14, 23-8-1980

225. *Ranunculus hederaceus* L. - Klimopwaterranonkel
Arendonk, sloot, B6.52.12, 9-8-1980

228. *Ranunculus ololeucos* LLOYD
Witbloemige Waterranonkel
Arendonk, gegraven vijver in heide, B6.41.23, 11-8-1980
(GL)

230. *Ranunculus peltatus* SCHRANK -
Schildvormige Waterranonkel
Arendonk, sloot, B6.51.12, 9-8-1980
Turnhout, beek, B5.58.33, 13-8-1980

Retie, sloot, B6.52.14, 14-8-1980
Retie, vijver, B6.52.42, 15-8-1980

218. *Ranunculus sceleratus* L. -
Blaartrekkende Boterbloem
Turnhout, sloot, B5.47.23, 10-8-1980

473. *Rorippa sylvestris* (L.) BESSER - Akkerkers
Oud-Turnhout, wegberm, B6.52.13, 14-8-1980

88. *Rumex palustris* SMITH - Moeraszuring
Turnhout, rand van beek, B5.47.23, 10-8-1980

127. *Sagina apetala* ARD. - Tengere Vetmuur
Turnhout, vijverrand, B5.58.14, 23-8-1980 (JA) en det.
(PV)

1147. *Sagittaria sagittifolia* L. - Pijlkruid
Retie, afwateringskanaal, B6.53.31, 24-8-1980

152. *Saponaria officinalis* L. - Zeepkruid
Retie, bosrand, B6.52.33, 17-8-1980

1323. *Scirpus fluitans* L. - Vlottende Bies
Turnhout, vijver, B5.58.14, 23-8-1980

812. *Scutellaria minor* HUDS. - Klein Glidkruid
Turnhout, vijverrand, B5.58.14, 23-8-1980 (LS)

150. *Silene armeria* L. - Pekbloem
Oud-Turnhout, wegrand, B6.52.31, 16-8-1980

622. *Sium latifolium* L. - Grote Watereppe
Tielen, vijverrand, C5.17.23, 11-8-1980
Turnhout, vijverrand, C5.17.22, 25-8-1980 (JA)

981. *Solidago virgaurea* L. - Guldenroede
Oud-Turnhout, slootrand, B6.51.22, 14-8-1980
Retie, bosrand, B6.53.13, 24-8-1980

1196. *Sparganium angustifolium* MICHAUX -
Drijvende Egelskop
Retie, vijver, B6.52, augustus 1980

1193. *Sparganium erectum* L. - Grote Egelskop
Arendonk, sloot, B6.52.21, 9-8-1980
Turnhout, sloot, B5.58.33, 13-8-1980
Retie, sloot, B6.53.14, 24-8-1980
Turnhout, vijverrand, C5.17.22, 25-8-1980

802. *Stachys sylvatica* L. - Bosandoorn
Arendonk, bosrand, B6.52.22, 9-8-1980

115. *Stellaria palustris* RETZ. - Zeegroene Muur
Turnhout, slootrand, B5.47.23, 10-8-1980
Retie, slootrand, B6.52.14, 14-8-1980

504. *Teesdalia nudicaulis* (L.) R. BROWN
Klein Tasjeskruid
Retie, droge wegberm, B6.52.32, 16-8-1980

1197. *Typha angustifolia* L. - Kleine Lisdodde
Retie, vijver, B6.52.42, 15-8-1980

725. *Vinca minor* L. - Maagdenpalm
Retie, dreef, B6.52.23, 14-8-1980

431. *Viola palustris* L. - Moerasviooltje
Tielen, elzenbroek, C5.17.24, 25-8-1980

Résumé

L'auteur nous donne un aperçu des plantes remarquables qu'il a découvert en Campine Turnhoutoise durant la période du 7 août jusqu'au 25 août 1980.

A. Vermeijen, Weilandstraat 7, 2360 Oud-Turnhout

Een bijdrage tot de kennis van de verspreiding van de twee ondersoorten van Klimopereprijs (*Veronica hederifolia* L.)

door K. de Waele

Toen we in 1973 overgingen op het gebruik van de „Nouvelle Flore...” van De Langhe, e.a. ontdekten we spoedig dat hierin de soort *Veronica hederifolia* L. gesplitst wordt in twee ondersoorten: ssp. *hederifolia* en ssp. *lucorum* (Klett. et Richt.) (synoniem: *V. sublobata* M.Fischer; *V. hederifolia* L. var. *lucorum* Klett. et Richt.).

In de flora van Heimans of die van Heukels, die we tot dan toe gebruikten, werd de soort niet opgesplitst in ondersoorten (in een recentere editie van Heukels wordt deze splitsing wel vermeld in een aanvulling).

In de „Atlas van de Belgische en Luxemburgse flora” van de Nationale Plantentuin van België (edities 1972 en 1979) werden echter geen aparte kaartjes voor beide ondersoorten opgenomen en inderdaad lazen we in het tekstgedeelte (1978) van deze atlas én in de „Nouvelle Flore...” dat de verspreiding van beide nog te preciseren viel.

Van 1974 af zijn we vanzelfsprekend begonnen stelselmatig alle klimopereprijsplantjes op onze tochten in ons afdelingsgebied nader te bekijken. Zes leden van onze regionale plantenwerkgroep (in alfabetische volgorde: Pol Cardon, Paul de Clercq, Frank de Waele, Karel de Waele, Dirk Duytschaever en Marc Vanderstraeten) en een lid van afd. Waasland, Mark Leten, die ook enkele kilometerhokken in ons afdelingsgebied verkende, leverden gegevens over de spreiding van beide ondersoorten.

Het resultaat hiervan is af te lezen op bijgaande spreidingskaartjes (fig. 1: ssp. *hederifolia*; fig. 2: ssp. *lucorum*) (ter verduidelijking: uurhok A8 op deze kaartjes correspondeert met IFBL-kode D2/33; de namen van de rivieren op deze kaartjes kan men aflezen in fig. 3)

Hoewel het gebied zeker niet overal even intens onderzocht is, is toch reeds een zekere tendens te zien in de spreiding van beide ondersoorten.

Veronica hederifolia ssp. *hederifolia* schijnt gelijkmatig verspreid in ons gebied voor te komen, terwijl *Veronica hederifolia* ssp. *lucorum* een voorkeur lijkt te hebben voor het ZW van het onderzochte gebied, met name de Vlaamse Ardennen en de uitlopers ervan in de Zwalmstreek en het interfluvium van Schelde en Leie.

Dit schijnt een bevestiging te zijn van wat we over het voorkomen in de „Nouvelle Flore...” lezen (vrij vertaald): ssp. *lucorum*: bosranden en bossen op voedselrijke humus, meestal iets geruderaliseerd, hagen, soms ook op cultuurgronden. Dergelijke biotopen komen we inderdaad meer tegen in het ZW van ons afdelingsgebied, en niet of bijna niet in het meer zandig deel van het onderzochte gebied.

Ter illustratie hebben we ook een zeer rudimentaire schets gemaakt van de bodemsoorten in ons afdelingsgebied (naar een bodemtextuurkaart van Oost-Vlaanderen, van het Centrum voor Grondonderzoek) (fig. 3).

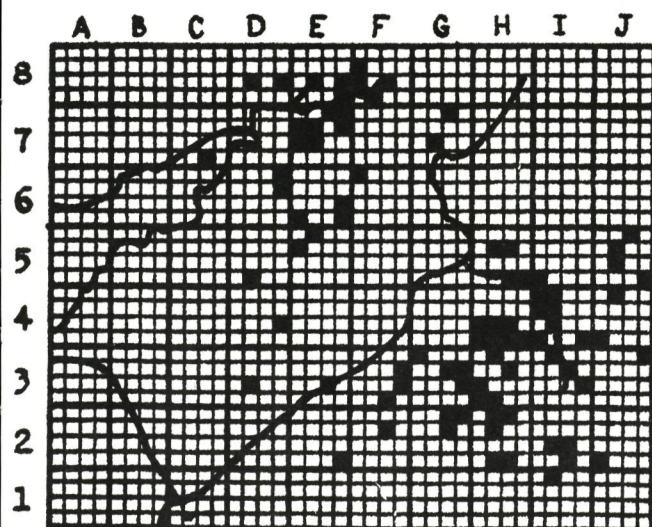

Fig. 1

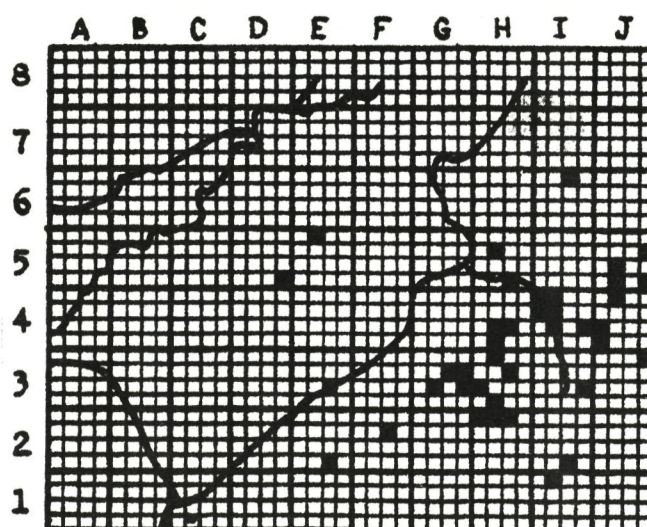
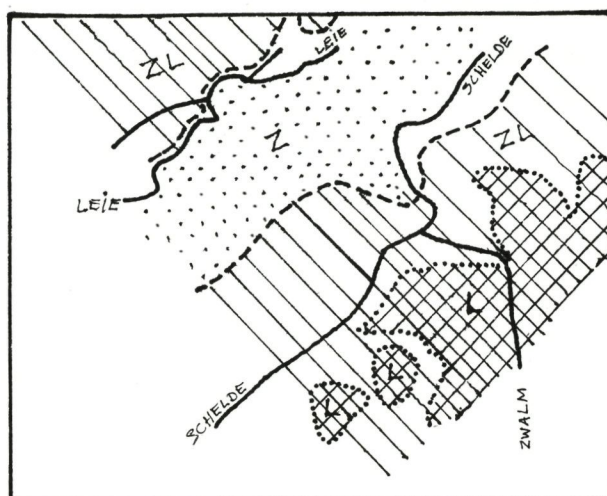

Fig. 2

We zouden dus geneigd zijn te vermoeden dat *ssp. lucorum* in het Brabantse meer te vinden zal zijn dan bv. in het Gentse. Zo'n conclusie zou echter te voorbarig zijn. Toch vinden we het zinnig de suggestie te opperen. We hopen hiermee collega's amateur-botanici aan te zetten in hun gebied systematisch elk klimopereprijsplantje te bekijken, zodat deze bijdrage binnen enkele jaren een vervolg krijgt. De bedoeling van dit artikeltje, net als van mijn vorig over de Paarse Schubwortel, is immers niet een volledige studie van het onderwerp af te leveren. Ik hoop enkel hierdoor andere plantenliefhebbers, Wielewaal- leden, aan te sporen hun omgeving beter te bestuderen, en, waarom niet, hierdoor reacties los te krijgen die resulteren in een artikeltje in ons maandblad.

Mogen we er terloops op wijzen dat de Nationale Plantentuin te Meise graag alle betrouwbare gegevens van al uw vondsten ontvangt. Zo draagt U ook uw steentje bij tot de kennis van spreiding van de planten in ons land. Het gebruik van de „Nouvelle Flore...” is dan echter wel aan te raden, zoals al gebleken is uit bovenstaande splitsing in twee ondersoorten.

Wat lezen we nu precies over onze Klimopereprijs in de diverse determinatiewerken (Nouvelle Flore... van De Langhe, Flora van Nederland van Heukels, Flora Europaea vol. 3). Voor de duidelijkheid hebben we hieronder de verschillen tussen beide ondersoorten in tabel gebracht.

ZAND

ZANDLEEM

LEEM

Fig. 3

zaad van Klimopereprijs
Veronica hederifolia

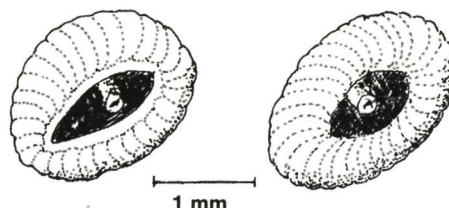

Fig. 4

	<i>ssp. hederifolia</i>	<i>ssp. lucorum</i>
bloem	Ø kroon 6-9 mm bleekblauw met wit centrum (of blauwlila)	Ø kroon 4-6 mm lichtlila (of wit)
stijl	0,7-1,2 mm	0,3-0,7 mm
vruchtsteel	tot 4 maal de lengte van de kelk met enkel één overlangse rij lange haren	tot 7 maal de lengte van de kelk naast de overlangse rij korte haren, meestal rondom nog verspreid bezet met langere haren (vooral onder de kelk)
blad	tamelijk dik, donkergroen, met 3-5 lobben, middelste lob breder dan lang	tamelijk dun, lichtgroen, met (3-)5-7 lobben, middelste lob langer dan breed
verse rijpe zaden (fig. 4)	bleekgelig, met straalvormige strepen van- uit de centrale „navel”, die niet omringd is door een ringvormige zone	bleek rossig, met straalvormige strepen die de centrale „navel” niet bereiken, deze is omringd door een doorschijnende bleke ringvormige zone
kelk	lang gewimperd, anders kaal	kort gewimperd, anders kaal tot lichtbe- haard
stengel	meestal sterk vertakt en liggend	aanvankelijk weinig vertakt en meer recht- opstaand

K. de Waele, Kerselaarslaan 52, 9800 Deinze.

AANWIJZINGEN VOOR DE AUTEURS

Het maandblad „De Wielewaal” publiceert in principe alle artikels waarvan de inhoud strookt met de doelstelling van de Vereniging De Wielewaal: de kennis en de bescherming van de natuur en in het bijzonder van de in het wild voorkomende vogels. De redactie behoudt zich nochtans het recht voor te beslissen welke artikels of bijdragen worden geplaatst.

Kopij moet in drievoud in machineschrift worden ingeleverd bij de hoofdredacteur. Uiterlijk twee maanden na het insturen van de kopij ontvangt de auteur bericht of zijn artikel al dan niet zal worden opgenomen. Eventueel kan de auteur gevraagd worden wenselijke veranderingen aan te brengen.

De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikels.

Elk artikel wordt gevolgd door het volledig adres van de auteur(s).

De redactie dringt er op aan om artikels en belangrijke bijdragen te doen volgen door een samenvatting in de Nederlandse, Franse en Engelse taal. Op verzoek van de auteur zal de „résumé” en „summary” door een redactielid worden opgesteld.

In het maandblad wordt de voorkeurspelling toegepast. Nederlandse vogelnamen beginnen steeds met een hoofdletter (bv. Witte Kwikstaart). Groepsnamen (bv. steltlopers) beginnen niet met een hoofdletter. Dezelfde schrijfwijze geldt voor namen van planten, insekten, enz... De eerste vermelding in een tekst van een soort wordt steeds gevolgd door de Latijnse geslachts- en soortnaam, onderstreept en door haakjes omgeven.

In datumvermeldingen dienen de namen van de maanden bij voorkeur voluit geschreven. Het gebruik van afkortingen dient vermeden te worden.

Referenties in de tekst worden aldus vermeld: (Segers 1948) en verwijzen naar een alfabetisch gerangschikte bibliografie. Deze bibliografie wordt als volgt opgesteld:

- voor een artikel: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. Volledige titel. *Naam van het tijdschrift*, jaargang: eerste pagina van het artikel - laatste pagina.
bv. Grootaers, F., 1958. Glanskop (*Parus palustris*) en Matkop (*Parus atricapillus*). *Wielewaal* 24: 1 - 16.
- voor een boek: Auteursnaam, initialen van de voornamen, jaar. *Volledige titel*. Stad van uitgave, naam van de uitgever.
bv. Segers, F., 1948. *Broedvogels in de Kempen*. Antwerpen, Nederlandsche Boekhandel.

Als er meerdere auteurs zijn worden deze aldus vermeld: Segers, F., F. Grootaers. In de bibliografie worden slechts die titels vermeld waarnaar in de tekst wordt verwezen. Alle literatuur-aanhalingen moeten bij hun oorspronkelijke bron gecontroleerd worden.

Indien overnames uit plaatselijke bladen van Wielewaal-afdelingen overwogen worden zal hierover eerst met de auteur worden overlegd.

Ter illustratie van bijdragen kunnen in aanmerking komen: zwart-wit- en kleurfoto's, diapositieven, zwart-wit-tekeningen. Grafieken, tabellen en kaarten dienen met zwarte inkt op wit papier getekend.

Aan de auteur van een artikel (of aan één van hen indien er meerdere zijn) zullen 5 exemplaren van het maandblad worden verzonden. Meer exemplaren (tot maximum 30) kunnen bekomen worden, indien de hoofdredacteur hierom verzocht wordt bij het inzenden van het artikel.

Elk lid van de redactie zal graag eventuele bijkomende inlichtingen of adviezen verstrekken aan mogelijke auteurs.

DE WIELEWAAL

JAARGANG 48 - FEBRUARI 1982

K. DESENDER. Eenden in het Blankaartbekken. Overzicht van de watervogeltellingen tijdens de laatste vier winters (1977-1981).	49
F. FLORIZOONE. De Ornitholoog.	54
F. SMETS, D. DRAULANS. Opmerkingen bij een waarneming van de Alpenkauw (<i>Pyrrhocorax graculus</i>) in België.	55
P. HERROELEN. Zwarte Kraai (<i>Corvus corone corone</i>) met misvormde snavel.	57
J. VAN DOOREN. Boerenwaluw, <i>Hirundo rustica</i> , met kop van Oeverwaluw, <i>Riparia riparia</i>	59
M. REYGAERT. Opvallende voorjaarsdoortrek van de Beflijster, <i>Turdus torquatus</i> , in Vlaanderen in 1981.	60
K. VERSCHOORE, F. VAN MEEL. Tien jaar vogeltellingen in de Kalmthoutse Heide.	62
WERKGROEP NATUURBEHOUD. Hagen en houtwallen. Natuur verast.	74
H. YSEBOODT. Grote Routepad rond de Mont Blanc.	77
K. DE WAELE. Gezocht: Kompassla (<i>Lactua serriola</i>).	79
L. SMETS. Vier uurhokken in de Turnhoutse Kempen: plantennota's.	80
A. VERMEIJEN. Zeldzame planten in de Turnhoutse Kempen - aflevering 4.	84
K. DE WAELE. Een bijdrage tot de kennis van de verspreiding van de twee ondersoorten van Klimopereprijs. (<i>Veronica hederifolia</i> L.).	87

Titelblad: Kuifeend (*Aythya fuligula*) — Foto: J. de Ridder.